

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

I. Ողջո՞ւ՜քնի խոսքեր եւ ուղերձներ / WELCOME SPEECHES AND ADDRESSES..... 6

Սերժ Սարգսյան, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահ 7
Mr. Serzh Sargsyan, President of the Republic of Armenia 9

Հրանուշ Հակոբյան, ՀՀ սփյուռքի նախարար 11
Dr. Hranush Hakobyan, Minister of Diaspora of the Republic of Armenia..... 16

Էդվարդ Նալբանդյան, Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարար 21
Mr. Eduard Nalbandyan, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Armenia..... 24

Mrs. Dafina Gercheva, UN Permanent Representative to Armenia 27

II. ՉԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐ / REPORTS 31

Հրանուշ Հակոբյան, Հայաստանի Հանրապետության սփյուռքի նախարար..... 32
Dr. Hranush Hakobyan, Minister of Diaspora of the Republic of Armenia..... 42

H.E. Mr. Miguel Angel Cuneo, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Argentina to Armenia 51

H.E. Mr. Petros Panagiotopoulos, Ambassador, General Director of the General Secretariat for Greeks Abroad..... 58

Mrs. Zsuzsanna Repas, Deputy States Secretary for Hungarian Communities Abroad..... 64

H.E. Mr. Achal Kumar Malhotra, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of India to Armenia 69

H.E. Mr. Bruno Scapini, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Italy to Armenia 73

Mrs. Diana Morcos, Directorate of Emigrants Affairs “State-Diaspora Relationship”, Lebanon 82

Mr. Catalin Tirlea, Ministry of Foreign Affairs of Romania Department of Romanians Abroad 88

Dr. Jasmine Dum-Tragut, Dept. of Linguistics University of Salzburg/Austria..... 93

Էդուարդ Մելքոնյան, Հայաստանի Հանրապետության Գիտությունների ազգային ակադեմիայի ավագ գիտաշխատող..... 101
Dr. Eduard Melkonyan, National Academy of Sciences of the Republic of Armenia 123

Mrs. Joëlle le Morzelec, Rector of French University of Armenia 142

Թևան Պողոսյան, Մարդկային զարգացման միջազգային կենտրոնի գլխավոր տնօրեն..... 145
Mr. Tevan Poghosyan, Executive Director of the International Center for Human Development (ICHD) 147

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԻ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ..... 149

STATEMENT OF THE PARTICIPANTS OF THE CONFERENCE..... 151

ՆԿԱՐՆԵՐ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՑ 153

Հայաստանի Հանրապետության Նախագահ Սերժ Սարգսյան

Համաժողովի հարգարժան մասնակիցներ,

Ջերմորեն ողջունում եմ «Սփյուռքի հեռանկարները գլոբալացվող աշխարհում» համաժողովի մասնակիցներին և հույս հայտնում, որ այն մեծապես կնպաստի տարբեր պետությունների, դրանցում ձևավորված այլ ժողովուրդների սփյուռքների ու նրանց հայրենիքների միջև համագործակցությանը՝ ի շահ մարդկության խաղաղ ու բարեկեցիկ ապագայի:

Հուսով եմ, որ համաժողովը կբացահայտի տարբեր ժողովուրդների սփյուռքներին միավորող սկզբունքները, առկա մարտահրավերները, հիմնահարցերը: Ժամանակի թելադրանքն է, որ միջազգային իրավունքի սահմաններում կկարգավորվեն և կլուծվեն Սփյուռքին առնչվող ընդհանրական խնդիրները:

Գլոբալացման գործընթացը, ժողովրդագրական տեղաշարժերը, մոլորակի էթնիկ պատկերի դինամիկ փոփոխությունը, օրեցօր բազմացող սոցիալական և ազգային վիրտուալ տարածքները հավաքական ինքնապաշտպանության նոր հիմնախնդիրներ են ի հայտ բերում, որոնցից առաջնահերթ են ժողովուրդների միջև փոխհարաբերությունների բարելավումը, պետությունների միջև գոյություն ունեցող հակասությունների վերացումը կամ առնվազն մեղմացումը, ինչպես նաև համատեղ ուժերով ահաբեկչության ու համաշխարհային պատերազմի վտանգի բացառումը:

Այս համատեքստում չափազանց կարևոր է դառնում ժողովրդավարական ու բազմամշակութային արժեքներ որդեգրած սփյուռքների դերը՝ որպես ազգամիջյան հակասությունների խաղաղ կարգավորման, ժողովուրդների բարեկամության ու համագործակցության աջակից գործոնի:

Յուրաքանչյուր ժողովրդի Սփյուռք ձևավորվել է տարբեր պատճառներով և ունի իր յուրահատկությունը, իր ինքնակազմակերպման ու գործունեության առանձնահատկությունները, հայրենիքի հետ գործակցության ձևերն ու եղանակները: Սփյուռքահայր, պահպանե-

I. ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔԵՐ ԵՎ ՈՒՂԵՐՁՆԵՐ WELCOME SPEECHES AND ADDRESSES

լով ազգային ինքնության ու հավաքական հիշողությունն իր պատմական հայրենիքի մասին, միաժամանակ ինտեգրվել է իրեն հյուրընկալած պետության հասարակական-քաղաքական կյանքին, դարձել նրա օրինավոր քաղաքացին ու մշակույթի կրողը՝ միաժամանակ ամուր կապեր պահպանելով Հայաստանի հետ:

Հայկական Սփյուռքը Հայաստանի Հանրապետության կայացման, զարգացման, նրա առաջընթացի կարևորագույն գրավականներին է: Մեր Սփյուռքը մեր հպարտությունն է և մեր ժողովրդի անբաժան մասը: Այդ կարևորությունն ընդգծելու և Հայաստան-Սփյուռք կապերը որակապես նոր մակարդակի բարձրացնելու նպատակով մենք ստեղծել ենք սփյուռքի նախարարություն: Այն կուտակում է փորձ, մշակում և իրականացնում է ծրագրեր, որոնք, հուսով եմ, ուսանելի ու օգտակար են լինելու տեսանելի ապագայում:

Համաժողովին մաղթում եմ արգասաբեր աշխատանք, որի արդյունքներն իրենց նպաստն են բերելու սփյուռքների առջև ծառայած մարտահրավերների դիմակայմանը: Մաղթում եմ, որ սփյուռքների կառույցներն ու համայնքները միջազգային հարաբերություններում առավել արդյունավետ կերպով դրսևորեն ժողովուրդների ու պետությունների միջև բարեկամության, փոխհամագործակցության ու համերաշխության կամուրջներ դառնալու իրենց մեծ առաքելությունը:

President of the Republic of Armenia
Mr. Serzh Sargsyan

Respectable forum participants,

I warmly welcome the participants of the "Prospects of the Diaspora in the globalizing world" forum and hope, that it will greatly contribute to different countries and nations, the cooperation between the Diaspora and their Motherlands to benefit the humanity's peaceful and prosperous future.

I hope, that the forum will reveal the principles uniting different people of the Diaspora, the challenges and present problems; the time dictates that the Diaspora issues will be solved in the framework of international law.

The process of globalization, demographic shift, the dynamic change of the ethnic pattern, social and national virtual space, growing day by day, brings out new problems. By joining our forces, the improvement of relations between nations, the elimination, or at least the mitigation of the contradictions among states, as well as the prevention of terrorism and war risk becomes a priority.

In this context it the role of Diasporas is very important with democratic and multicultural values, as a factor contributing to the peaceful settlement of international disputes, to the friendship of nations and to cooperation.

Each nation's Diaspora is originated for different reasons and has its uniqueness, its own special way of self-organization and activities, as well as its own way of communication with its Motherland.

The Armenian Diaspora, while preserving his/her national identity and collective memory of his/her historical homeland and while maintaining strong ties with Armenia, has integrated into the host country's social and political life and has become its lawful citizen and bearer of its culture.

Armenian Diaspora is the insurance of the development and progress of the Republic of Armenia. Our Diaspora is our pride and an

integral part of our people. To emphasize the importance of this, and to take the Armenia-Diaspora relations to a new level, we have established the Ministry of Diaspora. It accumulates the experience, develops and implements programs, the fruits of which, hopefully, will be useful and instructive in the near future. I wish the forum a fruitful work, the results of which will help the Diasporas to face the challenges coming on its way.

I wish that the Diaspora communities and institutions show friendship between nations and states, as well as their mission of becoming a link of cooperation and solidarity in international relations make more effective.

Հայաստանի Հանրապետության սփյուռքի նախարար Հրանուշ Հակոբյան

Հարգելի՛ ներկաներ, Ձերո՞ գերազանցություն դեսպաններ,
Մեծարգո տիկնայք և պարոնայք,

Ուրախ եմ ողջունելու Ձեզ՝ «Սփյուռքի հեռանկարները գլոբալացվող աշխարհում» համաժողովի մասնակիցներին, հյուրերին: Այս հավաքի նպատակն է քննարկել այնպիսի կարևորագույն և բարդ հարցեր, ինչպիսիք են Սփյուռքի հիմնախնդիրներն արագ փոփոխվող, գլոբալացվող աշխարհում:

Ակնհայտ է, որ մարդկության առջև ծառայել են գլոբալացվող աշխարհի մարտահրավերները՝ ահաբեկչություն, պատերազմներ, բնական աղետներ, աղքատություն, բնակչության տեղաշարժեր, Սփյուռքի ձևավորմանը նպաստող այլ երևույթներ:

Սփյուռք եզրույթն առաջինն օգտագործվել է Հին Հունաստանում և նշանակել է քաղաք-պետության քաղաքացիների՝ կողոպուտի, ռազմական նվաճումների նպատակով տեղաշարժերը, պետությանը տարածքներ միացնելը:

Աստիճանաբար հասարակության ուսումնասիրման համար ձևավորվեց նոր գիտակարգ՝ սփյուռքագիտություն, որը զարգացում ապրեց 1960-ական թվականներին, և որի կողմից գիտական լուրջ ուսումնասիրությունների առարկա դարձավ Սփյուռքի բազմաշերտ եությունը:

Այսօր կան Սփյուռք եզրույթի գիտական տասնյակ սահմանումներ:

Դասական մոտեցումն այն է, որ էթնիկ խումբը, սփռվելով երկուսից ավել երկրներում, փորձում է պահպանել հավաքական ինքնությունը, հայրենիքի հետ կապը, ինչպես նաև մտապատկերում ունենում է հայրենիք վերադարձի գաղափարը՝ ֆիզիկական թե վիրտուալ դրսևորումներով:

Վերջին շրջանում Սփյուռք հասկացությունը ձեռք է բերել ավելի լայն գործածություն, քան սփռվածությունը և գաղթականությունը:

Ըստ այլ դիրքորոշումների՝ Սփյուռք են համարվում սկզբնական

բնակության վայրից դուրս գտնվող անդրսահմանային խմբերը՝ էթնիկ և ռասսայական փոքրամասնությունները, ապաստան հայցողները աշխատանքային միգրանտները, փախստականները և այլն, որոնք գտնվում են ինքնակազմակերպման տարբեր փուլերում:

Նկատելի է, որ էթնիկ տարրը սփյուռքյան խմբերում հետզհետե դառնում է հեղիեղուկ, ստանում խառնածին բնույթ և դառնում փոփոխման ենթակա:

Մի կողմից Սփյուռքը որակվում է կազմակերպական ձև, որի բացակայության դեպքում անդրսահմանային խմբերը մատնված են ուժացման հյուրընկալող երկրում, մյուս կողմից, թեև զարգացած երկրները մշտապես աջակցում են համայնքների սահուն ինտեգրման գործընթացներին, այնուամենայնիվ, նրանց չի հաջողվում գտնել տարբեր խմբերը մեկ միասնական մշակույթի մեջ ձուլելու բանալին:

Այսպիսով, կարելի է պնդել, որ Սփյուռքը նախ առաջանում է ինքնաբերաբար՝ գաղթի, աքսորի, կրթական, մշակութային, աշխատանքային միգրացիայի և բազմաթիվ այլ երևույթների արդյունքում, երկրորդ՝ Սփյուռքը ձևավորվում է հավաքական ինքնագիտակցության, պատմական հիշողության, հայրենիքի հետ զգացական կապի պահպանմամբ, անհատների, կառույցների և հաստատությունների լուրջ դերակատարության շնորհիվ:

Արդյունքում՝ կրթական հաստատությունների և եկեղեցական կառույցների ստեղծմամբ, ընտանեկան ավանդույթների և լեզվի պահպանությամբ, տեղեկատվական միջոցների տարածմամբ, իսկ հայկական Սփյուռքի դեպքում նաև քաղաքական կուսակցությունների և բարեգործական հաստատությունների գործունեությամբ են աչքի ընկնում սփյուռքները:

Սփյուռքի ներհամայնքային կապերի, հայրենիքի հետ երկկողմ, Սփյուռքի, հայրենիքի և ընդունող երկրի միջև եռակողմ հարաբերությունները, ինչպես նաև Սփյուռքի ազդեցությունը միջազգային հարաբերությունների վրա, լոբբինգի իրականացումը վկայում են նաև վերջինիս անդրազգային հատկանիշների մասին:

Բոլոր սփյուռքների զարգացման վրա մեծ ազդեցություն են գործել պատմական կարևոր իրադարձությունները, գործընթացները, գաղափարախոսությունները, ինչպես նաև հեղափոխությունները,

ազգայնականությունը, գաղութատիրության վերացումը, գլոբալիզացիան և այլն:

Թեև ազատական գաղափարների սահմանափակմամբ մարտահրավեր է նետվել սփյուռքյան ինքնության հիմնաքարերին՝ հայրենիքին, համերաշխությանը, հայրենադարձությանը, այնուամենայնիվ գլոբալացմանը համընթաց Սփյուռքը դարձել է հայրենիքում ապրելու այլընտրանք, մարդու համընդհանուր իրավունքների պաշտպանության և արմատական քաղաքական գաղափարները կրող և խթանող ուժ:

Հարգելի՛ գործընկերներ,

Մասնակցությունը Սփյուռքի ապագա հեռանկարներին նշանակում է համընդհանուր արժեքների տարածում և բազմակողմ գործակցությանը, բազմամշակութային երկխոսությանը նպաստող գլոբալ դաշտի ձևավորում:

Ուստի, Սփյուռքի նկատմամբ քաղաքականությունը ստացել է ոչ միայն ազգային, այլև վերազգային և գլոբալ կարևորություն:

Սփյուռքի հանդեպ քաղաքականությունը կարևոր միջոց է ոչ միայն Պետություն-Սփյուռք հարաբերությունների բարելավման, այլև Սփյուռքի ներուժի օգտագործման, հայրենադարձության խթանման, սփյուռքյան համայնքների կենսունակության ապահովման համար:

Սփյուռքյան կառույցներն իրենց հերթին նպաստելու են համայնքի անդամների ինտեգրմանը, կարևոր օղակ դառնում հայրենիքի և ընդունող երկրների միջև, մասնավորապես ժողովրդավարության, մարդու իրավունքների պաշտպանության, աղքատության հաղթահարման, քաղաքակրթությունների երկխոսության, մշակույթների մերձեցման, տարածման և զարգացման գործում:

Սփյուռքի ինքնակազմակերպումը, փոքրացող և արագ փոփոխվող աշխարհում Սփյուռքի և Մայր Հայրենիքի միջև կապերի ամրապնդումը, Սփյուռքի ներուժի օգտագործումը Հայրենիքի զարգացման համար պահանջում են նոր քաղաքական մոտեցումներ, նոր կառուցակարգեր Հայրենիքի և Սփյուռքի հարաբերությունները կարգավորելու համար:

Ներկայումս տարբեր պետություններում Սփյուռքի նկատմամբ քաղաքականության, ինչպես նաև Սփյուռքի հիմնախնդիրներով

զբաղվելու համար ստեղծվում են պետական հաստատություններ, որոնք ունեն նախարարության, գործակալության, վարչության կարգավիճակ կամ գործում են որպես ազգային կամ տեղական անկախ կառույցներ:

Գոյություն ունեն նաև կառավարությունների հետ համատեղ գործող մարմիններ և ինստիտուտներ:

ՀՀ սփյուռքի նախարարությունը ստեղծվել է 2008թ.՝ որպես պետություն-սփյուռք հարաբերությունները համակարգող պետական կառավարման մարմին: Հայկական Սփյուռքում ապրում են թվով երկու անգամ ավելի հայեր, քան Հայաստանում:

Այն առաջացել է հիմնականում ցեղասպանության, հայրենազրկման արդյունքում:

Հայերը հիմնականում իրենց կամքից անկախ հայտնվել են 100-ից ավելի պետություններում, հաստատվել, և ինքնակազմակերպման արդյունքում ձևավորվել են հայկական համայնքներ, որոնք սերտորեն կապված են Հայրենիքի հետ:

Նրանք մոտ մեկ դար պայքարում են իրենց տեսակի, իրենց որակների, ինքնության և իրենց իրավունքների վերականգնման համար: Հայկական համայնքների անդամները հիմնականում կայացած, տվյալ երկրներում ինտեգրված, հարգված, կիրթ և կարող մարդիկ են:

Այսօր հայկական Սփյուռքը դարձել է հուսալի կամուրջ, որը նպաստում է այլ պետությունների հետ Հայաստան Պետության բարեկամության խորացման, երկկողմ հարաբերությունների հաստատման, ինքնության պահպանման, ինչպես նաև Հայրենիքի սոցիալ-տնտեսական խնդիրների լուծմանն աջակցելու համար:

Նրանք մեր կողքին էին ահավոր երկրաշարժի, էներգետիկ ճգնաժամի, շրջափակման, տնտեսական դժվարությունների և Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության պահերին:

Հայկական Սփյուռքի հիմնական կռվաններն են՝ հայ ընտանիքը, հայ եկեղեցին, հայ կրթությունը, լեզուն, հայ մշակույթը, հայկական ավանդական կուսակցությունները, հայկական մոտ 30 հազար կազմակերպությունները և վերջապես հայ մամուլը:

Հարգելի՛ ներկաներ,

Հարգելի՛ գործընկերներ,

Հիրավի, հաշվի առնելով Սփյուռքի քաղաքական, տնտեսական, սոցիալ-մշակութային դերակատարությունը՝ կարելի է վստահաբար ասել, որ միջպետական հարաբերություններին, միջազգային կառույցներին և հասարակական կազմակերպություններին այսօր ավելացել է նաև Սփյուռքի բաղադրիչը:

Պատահական չէ, որ միջազգային կազմակերպությունները սկսել են արժևորել Սփյուռքի ներուժը, միջմշակութային հաղորդակցության փորձը, օտար լեզուների իմացությունը, գործարար կապերի առկայությունը:

Սփյուռքին ներգրավում են աջակցելու XIX դարի մարտահրավերներին՝ աղքատության հաղթահարմանը, մայրական առողջության պահպանմանը, ՄԻՎԿ/ՁԻՎԿ-ի դեմ պայքարին, շրջակա միջավայրի պահպանությանը, գլոբալ գործընկերությանը և այլ խնդիրների լուծմանը:

Այս զարգացումները փաստում են, որ այսօր միջազգային հանրությունը կանգնած է Սփյուռք եզրույթը, Սփյուռքի իրավունքներն ու պարտականությունները հայրենիքի հետ, ինչպես նաև տարբեր սփյուռքների միջհամայնքային համագործակցության սկզբունքները, վերապետական գործունեության ձևերը լրջորեն ուսումնասիրելու և սահմանելու անհրաժեշտության առջև: Սփյուռքը դարձել է հավերժ ներկայություն ինչպես Հայրենիքում, այնպես էլ այն երկրներում, որտեղ ապրում են:

Ուստի, գումարելով այս համաժողովը՝ մենք կարող ենք ծանոթանալ միմյանց կուլտակած աշխատանքային փորձին, միջազգային հանրության ուշադրությունը բևեռել Սփյուռքի հիմնահարցերին և այդ երևույթը համապարփակ ուսումնասիրելու, դրանց միջազգային ձևակերպումներ տալու անհրաժեշտությանը, ինչպես նաև մշակել կառուցակարգեր, ձևեր ու մեթոդներ՝ Սփյուռքի ընդհանրական հիմնախնդիրների լուծման ուղղությամբ:

Եվս մեկ անգամ ողջունում են բոլորիդ Երևանում և մաղթում արդյունավետ և արգասաբեր աշխատանք:

Minister of Diaspora of the Republic of Armenia
Dr. Hranush Hakobyan

Dear guests, honorable ambassadors,
Ladies and gentlemen,

I am glad to welcome you – the participants and guests of “The prospects of the Diaspora in the globalizing world” forum. The purpose of this forum is to discuss such important and complicated issues as the main objectives of the Diaspora in the rapidly changing globalizing world.

Obviously the humanity faces the challenges of globalization, terrorism, wars, natural disasters, poverty, migration, and other factors affecting the Diaspora.

The term “Diaspora” was at first used in Old Greece and meant the migration of city-states’ citizens and the annexation of new territories as a result of raids and military victories.

Gradually a new social science was formed and developed in 1960s, which began a thorough study of the multi-angle nature of the Diaspora.

Today there are various interpretations and definitions of the term “Diaspora”.

The classic approach states, that Diaspora is an ethnic group, dispersed to more than two countries, which want to preserve its identity, connection to the motherland, as well as to have the vision of the physical or virtual return of the motherland.

Recently, the term “Diaspora” is used to mean more than the dispersion and migration.

From other points of views the Diaspora consists of the ethnic and racial minorities who live outside of their place of origin, as well as asylums, refugees, work migrants and others who are in the period of self-formation.

It is obvious that the ethnic factor in the Diaspora groups gradually gets lost, mixed and subject to change.

On one hand, Diaspora is defined to be a unifying formation, in the absence of which the trans-boundary groups are fated to become assimilated in the host country, on the other hand, although the developed countries always support the projects aimed at smooth integration, they are not successful in making all the various groups into a single cultural entity.

Thus, it can also be stated, that Diaspora first automatically originates by the means of immigration, exile, as well as educational, cultural, and work migration.

The second, Diaspora is formed as a result of combined identity, historical memory, the spiritual link with the motherland, as well as by the serious role that individuals, structures, and foundations play.

As a result, by foundation of educational and religious institutions, preservation of the family traditions and language, by spreading of the informational sources, and in the case of the Armenian Diaspora, also by the operation of political parties and benevolent unions, Diasporas becomes more attentive.

Diaspora inter-community connections, the bilateral relations with the Motherland, triangular relations between Diaspora, Motherland and the host country, as well as the effect that Diaspora has in the international affairs, the existence of the lobby groups, are all indicators of the transnational characteristics of the Diasporas.

Historical important events, processes, ideologies, as well as revolutions, nationalism, abolition of the colonization, and globalization played their role in the development of Diasporas.

Although, by the restriction of the liberal ideology, a challenge was presented to the Diaspora identity cornerstones – to the Motherland, harmony, repatriation; nevertheless, following globalization, Diaspora became an alternative way of life in the Motherland, as well as a force of human rights protection and carrier of radical political ideology.

Dear partners,

The participation in the Diaspora’s future perspectives means the spread of universal values, as well as formation of a global field

promoting multi-cultural dialogue, and multi-angle cooperation. That is the reason the politics towards Diaspora receives not only national but also supranational and global importance. The politics towards Diaspora is an important way not only for the betterment of the State-Diaspora relations, but also for the use of the Diaspora potential, stimulation of the repatriation, and assurance for Diaspora community viability. The Diaspora's organizations promote the integration of the community members; become an important link between Motherland and the host country, especially for the efforts for democracy, the protection of human rights, overcoming of poverty, civilian exchange of ideas, as well as spreading and development in the work of cultural cooperation. The self-organization of the Diaspora, the strengthened connection between the Motherland and the Diaspora in this rapidly changing world, and also the exploit of the Diaspora potential for development of the Motherland, require new political approaches and new structural adjustments for the improvement of Diaspora - Motherland relations. At present, in different countries governmental agencies, which have the status of a ministry, and a division, or are operating as independent national or regional organizations, are established to regulate the politics towards the Diaspora. There also exist institutions which cooperate with the governments. The Ministry of Diaspora of the Republic of Armenia was established in 2008 as a governmental body to strengthen the State-Diaspora relations. The Armenian Diaspora population is two times bigger than the population of Armenia. It was originated mainly as a consequence of the Armenian Genocide and loss of the Motherland. Armenians dispersed to more than 100 countries, established themselves and formed their communities which have strong ties with the Motherland. Approximately for a century they have struggled for preservation of their type, their identity, and for the restoration of their rights. The members of Armenian communities are mainly educated, respected,

prosperous, integrated and capable individuals. Today the Armenian Diaspora has become a reliable bridge between Armenia and other countries and helps to establish bilateral relations, preserve the identity, as well as tries to resolve the social and economical issues of the Motherland. They were with us at the horrible time of the earthquake, at the time of the energy crisis, occupation, economic hardships, and during the time of Nagorno-Karabakh conflict. The main objectives of the Armenian Diaspora are the Armenian family, Armenian Church, Armenian education and language, culture, traditional political parties, mass-media, as well as 30,000 Armenian organizations worldwide.

Dear guests,

Dear partners,

Indeed, taking into account the political, economical, social-cultural role of the Diaspora, we certainly state today, that the aspect of the Diaspora was added into the international relations, international structures and organizations.

It's not surprising that international organizations have began to value the potential of the Diaspora- the experience of intercultural connections, the knowledge of foreign languages and the presence of professional networks.

Diaspora is integrated to support the 21st century challenges of overcoming poverty, preserving health, and struggle against the spread of HIV/AIDS, preservation of nature, the global cooperation, and other issues.

These developments prove that today the international community is facing the necessity of pursuing and studying the term, meaning, and definitions of Diaspora, its rights, and responsibilities. Diaspora has become a constant presence not only in the Motherland but also in the countries they live in.

Thus concluding our forum we can benefit from the mutual exchange of experience, directing the attention of the international community towards the issues of the Diaspora: working together to find viable

solutions and emphasizing the importance of the need to define the meaning of Diaspora.

Once more I welcome you to Yerevan and wish you productive and effective work.

Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարար **Էդվարդ Նալբանդյան**

Հարգելի տիկին Հակոբյան,
Համաժողովի մասնակիցներ,
Տիկնայք և պարոնայք,

Ձերմոտեն ողջունում եմ համաժողովի բոլոր մասնակիցներին և մաղթում արդյունավետ աշխատանք: Մենք մեծապես կարևորում ենք «Սփյուռքը գլոբալացվող աշխարհում» թեմայով միջազգային համաժողովի անցկացումը Հայաստանում՝ մի երկրում, որն ունի աշխարհով մեկ սփռված բազմամիլիոնանոց Սփյուռք:

Աշխարհի շատ ու շատ ազգեր ունեն Սփյուռք, և շատ երկրների համար արդիական է Սփյուռքի առկայության հանգամանքը՝ դրանից բխող բազմաթիվ ակնհայտ առավելություններով, բայց նաև՝ որոշակի խնդիրներով: Եթե վերաձևակերպելու լինենք Տոլստոյի հայտնի միտքը՝ «Բոլոր երջանիկ ընտանիքները նման են մեկը մյուսին, յուրաքանչյուրը դժբախտ է յուրովի», առավելությունների իմաստով գրեթե բոլոր սփյուռքները նման են մեկը մյուսին, խնդիրների առումով՝ նրանցից յուրաքանչյուրը, թերևս, առանձնահատուկ է:

Որևէ Սփյուռք բնորոշվում է նախևառաջ, հավատարմությամբ՝ սեփական ազգային արմատներին ու մշակութային ինքնությանը: Այս իմաստով, ցանկացած երկրի համար Սփյուռքի առկայությունը մեկ այլ պետությունում ինքնատիպ այցեքարտ է, մշակութային ինքնության վկայական, որը նաև երկկողմ հարաբերություններում դառնում է լրացուցիչ մի չափում, յուրահատուկ մի կամուրջ՝ պետությունների ու ժողովուրդների միջև: Եվ որպես այդպիսին, Սփյուռքը կարևորագույն գործոն է որևէ երկրի համար՝ արտաքին աշխարհի հետ շփումներում:

Ասվածը վերաբերում է հայ Սփյուռքին հավասարապես, կամ գուցե՝ առավել ևս, քանի որ մեր ժողովրդի զավակների երկուերրորդն ապրում է Հայաստանից դուրս՝ աշխարհի հարյուրից ավելի

երկրներում:

Միաժամանակ, հայ Սփյուռքը մեծամասնությունից առանձնանում է, դժբախտաբար, ծագումնաբանորեն. Նրա աշխարհասփյուռ գոյությունը ուղիղ հետևանքն է ցեղասպանության: Այլ կերպ ասած, հայ Սփյուռքի կապվածությունը ազգային արմատներին ոչ միայն հավատարմություն է սեփական մշակութային ինքնությանը, այլև հավատարմություն է իրենց նահատակների հիշատակին: Եվ այս իրողության խորքային գիտակցումը միշտ գտնվել, գտնվում է և մշտապես կգտնվի մեր պետության ուշադրության կենտրոնում:

Մեզ համար խնդիրն առավել ևս արդիական է, եթե հաշվի առնենք, որ շուտով լրանալու է Հայոց ցեղասպանության հարյուրամյա տարելիցը, որին նվիրված միջոցառումները համակարգելու նպատակով, Հանրապետության Նախագահ Սերժ Սարգսյանի հրամանագրով, ստեղծվել է պետական հանձնաժողով, որի անդրամիկ նիստը տեղի կունենա մի քանի օրից՝ մայիսի 30-ին:

Անշուշտ, յուրաքանչյուր Սփյուռք Մայր հայրենիքի հարստությունն է, նրա առանձնատուկ շարունակությունը մի այլ երկրում: Եվ յուրաքանչյուր հայրենիք, անշուշտ, կարիքն ունի իր Սփյուռքի աջակցության: Սակայն դա ամենևին էլ միակողմանի չէ: Կարծում եմ՝ ակնհայտ է, որ յուրաքանչյուր Սփյուռք ոչ պակաս, եթե ոչ՝ ավելի, կարիքն ունի Մայր հայրենիքի աջակցության՝ սեփական ինքնության, իսկ երբեմն նաև գոյության պահպանման համար: Եվ այդ ճանապարհին միշտ չէ, որ գլոբալիզացիան խաղում է հեշտացնող դեր:

Կա նաև մեկ այլ հրամայական ճշմարտություն. որևէ երկիր, այդ թվում և Հայաստանը, շահագրգիռ է, որպեսզի իր Սփյուռքի ներկայացուցիչները լինեն նախևառաջ իրենց երկրի օրինակելի ու լիիրավ քաղաքացի, կայացած, ուստի և՛ լիարժեքորեն ինտեգրված անհատներ՝ իրենց հասարակության մեջ: Թվում է՝ այս հանգամանքը ևս հանդես չի գալիս որպես հեշտացնող գործոն, սակայն փորձը և բազմաթիվ օրինակները ցույց են տալիս, որ հաճախ հենց իրենց երկրի հասարակություններում ինտեգրված ու հաջողված անհատներն են, որ դառնում են Հայրենիք-Սփյուռք ամենաամուր կապի կրողներ՝ դառնալով (ինչպես Շառլ Ազնավուրն է ասում) հարյուր տոկոսով

իրենց ընդունած երկրի և նաև հարյուր տոկոսով՝ իրենց արմատների երկրի ներկայացուցիչներ:

Այս հարցերը նույնքան հին են, որքան հին է ինքը՝ Սփյուռք հասկացությունը, և պատմության ընթացքում Սփյուռք ունեցող ազգերը շարունակ փորձել են գտնել այս հարցերի պատասխանները: Կան նույնիսկ երկրներ, որտեղ արդեն թվում էր, թե այլևս չկան խնդիրներ՝ կապված ազգային ինքնության, մշակութային արմատների, համայնքային պատկանելության կամ քաղաքացիության հետ: Այսուհանդերձ, գլոբալիզացիան իր հետ բերեց հարցերի այնպիսի մի նոր թափ, որ այդ նույն երկրների ներկայացուցիչներն սկսեցին մտահոգվել մինչև անգամ բազմամշակութային պետության կամ ազգային ինքնության ճգնաժամի մասին:

Եվ ուրեմն՝ ինչպես անել, որպեսզի Սփյուռքի ներկայացուցիչները՝ մի կողմից գլոբալիզացիայի պայմաններում, մյուս կողմից՝ առաջնորդվելով տվյալ երկրի լիարժեք քաղաքացիները լինելու հրամայականով, միաժամանակ հավատարիմ մնան իրենց արմատներին, մշակույթին, լեզվին, ավանդույթներին, և պահպանեն կապը Մայր հայրենիքի հետ: Ահա սա է, կարծում եմ կարևոր խնդիրներից մեկը, որի լուծմանը, ի թիվս այլ հարցերի, կոչված է նաև այս միջազգային համաժողովը, որին մի անգամ ևս մաղթում եմ արդյունավետ քննարկումներ և արգասավոր աշխատանք:

Minister of Foreign Affairs of the Republic of Armenia
Mr. Eduard Nalbandyan

Honorable Mrs. Hakobyan,
Participants of the Forum,
Ladies and Gentlemen,

I warmly welcome all the participants of this forum and wish an effective work. We greatly appreciate the importance of organizing an international forum on “Diaspora in the globalizing world” in Armenia, a country, which has a multimillion Diaspora worldwide.

There are many nations which have a Diaspora, and for many countries the existence of a Diaspora, with its all obvious advantages and also with some distinct problems, is a reality. If we rephrase Tolstoy’s famous quote (“All happy families are alike, while each of them is miserable in its own special way”), then, if we look from the point of advantages, all the Diasporas are very much alike, while, when looking at their problems, each of them is unique.

Any Diaspora is first of all defined by its loyalty towards its own national roots and cultural identity. From this aspect, for any country, the presence of a Diaspora in another state is a unique visit card, a certificate of the cultural identity, which also becomes an extra measurement in bilateral relations, a unique bridge between states and nations. And, as such, the Diaspora is an extremely important factor for any country in its relations with the world.

This relates equally to the Armenian Diaspora, but maybe even more, as the two thirds of our nation lives outside Armenian border in more than one hundred countries of the world.

At the same time the Armenian Diaspora can, unfortunately, be distinctive from others by its origins. Its world-dispersed existence is a direct result of the Genocide. In other words, the connection of the Armenian Diaspora with its national roots is not solely the loyalty towards its cultural identity, but also the loyalty to the memory of its victims. And the deep understanding of this reality was always present

in the past, is present now and will be in the center of our state’s attention in the future.

For us, the problem is more relevant and timely, especially when we take into account the fact that the one hundred anniversary of the Genocide is approaching. To organize the planned events on this occasion, the RA President Serj Sargisyan issued an order, by which a State Committee was created, the first meeting of which will be held in several days – on 30th of May.

Certainly, Diaspora is a treasure for its Motherland, its special continuation in another state. And every Motherland, for sure, needs the support of its Diaspora. However, that is never one-sided. In my opinion it is obvious that any Diaspora not less, and not more, than the Motherland, needs the support of the Motherland to keep its identity and, sometimes, even its existence. And to this end it is not always that globalization plays an assisting role.

There is another pressing reality: Any country, including Armenia, is eager to its Diaspora representatives to be first of all their country’s lawful and rightful citizens, thus establishing fully integrated individuals in their respective societies. It seems that this aspect doesn’t play an assisting role as well, however, experience and multiple examples show, that it is often successfully integrated individuals in their country’s society, that become the carriers of the strongest Diaspora – Motherland ties, becoming (as Charles Aznavour says) one hundred percent representatives of their host country and one hundred percent representatives of their Motherland.

These questions are as old as the term “Diaspora” itself, and nations which had Diasporas continuously tried to find answers to them throughout the history. There are even countries, where it already had seemed there were no more issues with the national identity, cultural roots, community belonging or citizenship. Nevertheless, the globalization brought such a new wave of questions with it, that the representatives of these same countries began to worry even about a multi-cultural state and national identity crisis.

And so what should be done so that in one hand the Diaspora

representatives, in the reality of globalization, and on the other hand led by the necessity of being lawful citizens of their respective countries, at the same time stay true to their roots, culture, language, traditions as well as keep in touch with their Motherland.

In my opinion this is one of the important issues, for the resolution of which, as well as for other issues, this international forum is organized, to which, once again, I wish effective discussions and successful work.

UN Permanent Representative to Armenia
Mrs. Dafina Gercheva

***UNDP “Global Armenia” Project Aimed at Fostering
Partnership with the Armenian Diaspora for Human
Development of the Country***

Diaspora-based development efforts are a powerful development resource despite the fact that, donor governments, multilateral agencies and international organizations have only recently begun to consider the actual and potential contributions of Diasporas to the development and reduction of poverty in their countries of origin. Rather, the dominant focus has been on remittance flows: how to increase and direct the flows towards more “developmental” uses. Donors and multilateral agencies have not been heavily involved in other forms of interaction between Diasporas and their countries of origin; however, donors and multilateral agencies have gradually become active in human capital programs and community development. They have also sponsored activities to expand the knowledge base and understanding of the role of Diasporas and have spread an array of actions that may preserve or transfer social and political capital.

Most recently, efforts are being applied to explore new policy measures, that encourage expatriates to interact with their countries of origin. Unlike earlier Diaspora network initiatives, that favored cultural and educational relationships, the primary aim of the modern-day Diaspora strategies is to facilitate the transfer of advice, technical skills, finance, and market knowledge (market standards, financial practices, corporate governance). Such transfer allows more access into offshore markets.

Current rapid changes in social, political, economic, and cultural spheres have developmental implications that effect many nations. Human mobility is more rapid than ever before. Today, the Diasporas

are socio-economic, political, and cultural forces that are globally visible. For example, toward the end of the 20th century, there were about 150 million people living outside their country of origin, their substantial parts being members of Diasporas. Additionally, demographers believe, that there will be a global increase in migration in many developed countries (including China) in the near future due to aging populations, changes in demographic attitudes, and the consequent need for more emigrants to sustain their economies. Many developing countries will cater to the needs of these developed countries in various ways to support basic services such as healthcare and education. The UNDP Human Development Report of 2009 “Human Development on the Move” emphasized the impact of mobility of peoples. Mobility of people across borders is also linked to the overall development of society. The real development challenge is the positioning of members of Diasporas in the new development strategy. Between the challenges facing developed and developing countries exist differences. The idea of “brain drain”, that dominated the development debate between scholars and policymakers of developing countries in the 1960s and 1970s, is no longer relevant for today. Instead, Diasporas in the age of technology are regarded as resources, that accumulate human, financial, and social capital for the development of their home communities. Governments and development agencies of many developing countries have been playing a growing role in channeling the initiative, energy, and resources of these Diaspora members. These agencies are also playing an important role in institutionalizing the linkage of the Diaspora to the socio-economic activities of their home countries. Apart from the many national efforts, several international agencies such as the United Nations Development Programme, the World Bank, and non-governmental organizations have also initiated a global effort to link the Diaspora back to their home countries and to channel the resources they offer efficiently. Human capital plays an important role in development, because it can be easily transferred across borders with the use of Information Communications Technology (ICT). This

transfer of human capital creates opportunity in many sectors such as vocational and higher education, training, research, and development. The main policy challenge now is how to broaden the breadth and scope of development in Diaspora home countries.

The worldwide Armenian Diaspora of seven-eight million people is inseparably linked to the Armenian homeland through a common national history and heritage as well as cultural, spiritual, economic, emotional and family bonds. The Diaspora represents a valuable source of prosperous, highly-skilled compatriots whose vast expertise and financial resources should be linked to national development projects that facilitate the country’s socio-economic and overall development. Investing in the human development of Armenia undoubtedly translates into the empowerment of the entire Armenian nation for the future.

The global Armenian Diaspora is made up of various communities that have each developed host country-specific features and organized to develop institutions to address local needs. While largely locally oriented, a number of these institutions— philanthropic, cultural, religious, and political— also retain explicitly transnational agendas and seek to foster shared values, discourses, orientations, and practices. Each of these heterogeneous communities share a commitment of maintaining institutionalized, large-scale connections and exchanges with other segments of the Diaspora and with the homeland.

As a global network pursuing the goal of connecting Armenia to knowledge, experience, and resources, the UNDP Armenia aims at facilitating appropriate and useful engagements in this process of connecting the worldwide Armenian Diaspora. The UNDP’s initiative “Global Armenia” aspires to partner with members of the Diaspora in the implementation of development projects in Armenia which are directly based on national priorities. With the UNDP’s institutional capacities, mechanisms, and methodology, the partnership with Diaspora individuals and organizations serves to multiply efforts in addressing the needs of the Armenian people. Through implementing

local development projects related to income-generating activities, infrastructure, environment, small and medium enterprise development, health facilities, youth, culture, vocational education, and professional training, the UNDP seeks to address the concerns.

“Global Armenia” provides a platform/base for the transfer of the Diaspora’s knowledge, experience, and expertise to the homeland which then mobilizes the resources needed for the implementation of projects aimed at reducing poverty and improving the quality of life. The UNDP Armenia is attempting to foster a strategic partnership with the worldwide Armenian Diaspora towards advancing human development and achieving the Millennium Development Goals (MDGs) in Armenia. For example, the UNDP became the first partner for the newly established Armenian Ministry of Diaspora by rendering assistance in capacity building. The Ministry started to function on October 1st, 2008, and very soon thereafter the UNDP and the Ministry signed a Memorandum of Understanding (MoU) of cooperation on October 3rd.

Based on this framework document, our partnership, and collaboration evolved around several innovative initiatives. The UNDP/UNV, TOKTEN (Transfer of Knowledge through Expatriate Nationals) program, which proved its efficiency in many countries with Diasporas, was introduced in Armenia in 2009. TOKTEN is a global UNDP mechanism for tapping into highly-skilled Diaspora individuals, with the aim of inviting them to undertake short-term (one to six months) consultancies in their motherland and share their valuable expertise under UNDP aegis. With this framework, experts from the Diaspora directly contributed to the advancement of the Armenian Ministry of Diaspora. The UNDP also extended its support to the Ministry of the Diaspora in conceptual formulation of its policies.

II. ԶԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐ / REPORTS

Հայաստանի Հանրապետության սփյուռքի նախարար Հրանուշ Հակոբյան

Սփյուռքի հեռանկարները գլոբալացվող աշխարհում

Հարգելի՛ ներկաներ,

Մենք վկան ու մասնակիցն ենք աշխարհի գլոբալացմանը, երբ կենսագործունեության բոլոր ոլորտներում ընթանում են ինտեգրման գործընթացներ, աշխարհը դառնում է փոխկապակցված, ինչպես նաև այն արագ փոփոխվում ու փոքրանում է:

Համագործակցության համար ստեղծվում են լայն հնարավորություններ, տեղեկատվական, վիրտուալ մի նոր աշխարհ, որի պայմաններում յուրաքանչյուր պետություն վերածակերպում է իր անելիքներն ու դիրքորոշումները:

Գլոբալացվող աշխարհում նոր որակ և նոր դերակատարություն է ստանձնում Սփյուռք հասկացությունը:

Սփյուռք, որ այսօր դարձել է պետական, միջպետական, միջազգային հարաբերությունների կարևորագույն տարր և սփյուռքագիտության ուսումնասիրման առարկա:

Ահա թե ինչու պետությունների մակարդակով սկսել են զբաղվել Սփյուռքով, մշակվում են քաղաքական տեսակետներ, համագործակցության ծրագրեր, փորձ է արվում համակարգել զարգացման գործընթացները:

Արդի աշխարհաքաղաքական զարգացումների, գլոբալացման խորացող միտումների պայմաններում մի կողմից ընթանում են սփյուռքների ծուլման, ուծացման, մյուս կողմից նրանց հզորացման, ինքնակազմակերպման բարդ գործընթացներ:

Այսօր մասնագիտական գրականության մեջ Սփյուռքը ներկայացվում է որպես բարդ, բազմաշերտ երևույթ և չկան միանշանակ սահմանումներ Սփյուռքի մասին:

Արդյո՞ք միևնույն էթնիկ խմբին պատկանող և իր Հայրենիքից դուրս հաստատված մարդկանց հանրույթն է կոչվում Սփյուռք, որո՞նք են նրա առաջացման պատճառները, այն դրակա՞ն, թե՞ բա-

ցասական երևույթ է, ինչպիսի՞ն է նրա ապագան, Մայր հայրենիքի հետ կապերը, որո՞նք են Սփյուռքի գործառնությունները, որքանո՞վ է այն ինտեգրվում ընդունող պետությունում և այլ միտումների վերաբերյալ հարցեր, որոնք դեռ լուրջ ուսումնասիրությունների, քննարկումների կարիք ունեն:

Հարգելի՛ գործընկերներ,

Հայրենիքի ընկալումը և ազգային պատկանելության զգացումը ոչ միայն նպաստում են միջհամայնքային սերտ կապերին, այլև խթանում սփյուռքանդամների ակտիվ ներգրավվածությունը ընդունող երկրի և հայրենիքի սոցիալական, տնտեսական և քաղաքական գործընթացներում, իսկ հաճախ էլ դառնում են պետական քաղաքականության սուբյեկտ թե՛ հայրենիքի, և թե՛ ընդունող երկրի կառավարությունների համար:

Քաղաքականության մեջ Սփյուռքի դերի մեծացումը մարտահրավեր է արտաքին քաղաքականության որոշումների կայացման ավանդական ձևերին, իսկ գլոբալացումն ավելի շատ նպաստում է Սփյուռքի չմիջնորդավորված մասնակցությանը ծագման և ընդունող երկրների քաղաքական հարցերին:

Սփյուռքի բազմակողմ հարաբերությունները՝ ներհամայնքային շփումները, հայրենիքի հետ երկկողմ, Սփյուռքի, հայրենիքի և ընդունող երկրի միջև եռակողմ հարաբերությունները, ինչպես նաև Սփյուռքի ազդեցությունը միջազգային հարաբերությունների վրա գալիս են վկայելու, որ Սփյուռքն օժտված է անդրազգային հատկանիշներով:

Սփյուռքի ներկայացուցիչները, լինելով տարբեր մշակութային արժեքների կրողներ, առաջընթացի նոր հնարավորություններ են ընձեռում մարդկությանը, ստեղծում քաղաքակրթությունների երկխոսության ու փոխառնչությունների ուրույն միջավայր:

Սփյուռքների վերջին, հատկապես, կեսդարյա պատմությունը վկայում է, որ այդ միջավայրում կարող են ձևավորվել և համամարդկային արժեքներ, և, ինչու չէ՞ նույնիսկ անընդունելի երևույթներ:

Սփյուռքի դերը գնալով աճում է: Սփյուռքն իր ժանրակշիռ ներդրումն է ունենում թե՛ Հայրենիքի և թե՛ բնակության երկրի տնտեսական, սոցիալական, քաղաքական, էթնոմշակութային, աշխարհա-

քաղաքական ոլորտներում:

Միջազգային դիվանագիտական կառույցներին զուգահեռ ակտիվորեն գործում են տարբեր սփյուռքների ժողովրդական դիվանագիտության, լոբբիստական կառույցները:

Սփյուռքը դարձել է կարևորագույն գործոն՝ տիրապետելով ծանրակշիռ ֆինանսատնտեսական, սոցիալ-քաղաքական լծակների:

Ակնհայտ է, որ յուրաքանչյուր երկիր ձգտում է Սփյուռքի ներուժը առավելագույնս նպատակամղել հայրենիքի սոցիալ-տնտեսական, գիտակրթական, բնապահպանության և այլ բնագավառների հիմնախնդիրների լուծմանը:

Հարգարժան ներկաներ,

ժողովրդագրական զարգացումները, վիրտուալ տարածքներում, սոցիալական ցանցերում սփյուռքյան ուժերի նոր համակենտրոնացումներն ու հանրության ձևավորումը նոր խնդիրներ են առաջադրում և՛ Սփյուռքի ու Հայրենիքի, և՛ միջազգային հանրության համար:

Միջազգային այնպիսի կառույցներ, ինչպիսիք են ՄԱԿ-ը, Համաշխարհային բանկը, Եվրոպական հանձնաժողովը, UNESCO-ն, UNICEF-ը, USID-ն սկսել են ավելի շատ արժևորել Սփյուռքի դերը համաշխարհային զարգացումներում:

2000թ. ՄԱԿ-ի Հազարամյակի Հռչակագրի դրույթները, որոնք վերաբերում են աղքատության հաղթահարմանը, համընդհանուր կրթությանը, զենդերային հավասարությանը, մայրական առողջությանը, ՄԻԱՎ/ՉԻԱՎ-ի դեմ պայքարին, շրջակա միջավայրի պահպանությանը և գլոբալ գործընկերությանը, աննախադեպ հնարավորություն են ընձեռել զարգացող երկրների սփյուռքյան ու միգրանտների կազմակերպությունների և միջազգային բազմաթիվ կառույցների միջև համագործակցության համար:

Այսպես, ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն սահմանել է Սփյուռքի մրցանակ, որը տրվում է Սփյուռքում ապրող աֆրիկացի գիտնականներին՝ մասնակցելու Աֆրիկայում տեղի ունեցող գիտաժողովներին:

1980 թվականից ի վեր ՄԱԿ-ի Ջարգացման ծրագիրը իր «Գիտելիքի փոխանցում արտագաղթյալ հայրենակիցների միջոցով» (TOKTEN) ծրագրով աշխարհի ավելի քան 35 երկրներում հնարավոր

ություն է ընձեռում Սփյուռքի անհատներին՝ փոխանցելու մասնագիտական գիտելիքներ, քաղաքական խորհրդատվություն և հետազոտություններ իրենց հայրենիքի մասնավոր և հանրային ոլորտներին:

Հիշատակման է արժանի Սփյուռքին առնչվող Բելգիայի կառավարության կազմակերպած ֆորումը, 2005թ. ընդունված «Եվրոպայի ժողովուրդների Սփյուռքի մասին» Բարսելոնայի հռչակագիրը:

Ի դեպ, միջազգայնորեն ընդունված միակ փաստաթուղթն է, որը համաշխարհային հանրության ուշադրությունը սևեռում է Սփյուռքի վրա:

Փաստաթուղթը, խրախուսելով Սփյուռքի ճանաչումը որպես հանրային քաղաքականության լիիրավ սուբյեկտ, կարևորում է Սփյուռք-պետություն հարաբերությունները, ինչպես նաև Սփյուռքի հանդեպ պետական քաղաքականությունը՝ որպես եվրոպական ինտեգրման գրավական:

Մենք՝ որպես պետական քաղաքականության մշակողներ և իրականացնողներ պետք է ամրագրենք, որ

1. Սփյուռքի շահերի անտեսումը, նվազեցումը, ինչպես նաև նրանց ճնշումը ի հայտ են բերում ուժեղ հակազդեցություն, որն արտահայտվում է նրանց միավորմամբ, արթնացնում է գիտակցված ինքնակազմակերպման ձգտումը:

2. Հայրենիք-Սփյուռք-բնակության երկիր եռակողմ հարաբերությունների առանցքում պետք է լինեն փոխադարձ շահը և համերաշխության գաղափարը, որ բնակության երկրի և ծագման երկրի կայուն և բարեկամական փոխհարաբերությունները բխում են հենց տվյալ Սփյուռքի շահերից:

3. Գոյություն ունեն նաև մի շարք մրցակցային առավելություններ, որոնք ունակ են Սփյուռքի համայնքներին համաշխարհային մասշտաբով դարձնելու համերաշխության ապահովման գործի առաջատար:

Սփյուռքի ներուժը կարող է դրսևորվել ոչ միայն բնակության երկրի և պատմական հայրենիքի պետական կառույցների միջև կապերի ամրապնդման ուղղությամբ, այլև սոցիալական այդ կապիտալն ամբողջ աշխարհում տարածելով, ակտիվացնելով անձնական

ու հասարակական կապերը, բարեկամությունն ու համագործակցության այլ ձևերը, վստահություն ու փոխըմբռնում կսերմանվի բոլոր ազգերի և ժողովուրդների միջև:

Պատահական չէ, որ վերջին շրջանում մի շարք մեծ Սփյուռք ունեցող պետություններն իրենց գործադիր իշխանության համակարգերում ստեղծեցին Հայրենիք-Սփյուռք գործակցությունը համակարգող գերատեսչություններ, զանազան կառույցներ, ինչը տեղի ունեցավ նաև մեր երկրում:

Հարգելի՛ ներկաներ,

Հայկական գաղթաշխարհը ձևավորվել է վաղ միջնադարից և մինչև 20-րդ դար այն աշխարհի տարբեր երկրներում լուրջ ներդրում է ունեցել և ստեղծել հարուստ պատմամշակութային ժառանգություն:

Հայկական Սփյուռքի ձևավորման պատմությունը կարել է բաժանել չորս փուլերի.

1. մինչև 1895 թ. - հայ վաճառականների, առևտրականների տեղաշարժերը Եվրոպա, Ասիա և նրանց ազդեցությունը եվրոպական կապիտալի տարածման և արդյունաբերական հեղափոխության վրա:

2. 1895-1923թթ. - երբ Օսմանյան կայսրության կողմից սկսվեցին հայկական ջարդերը, տեղահանումները, սակայն հայկական Սփյուռքը ծնունդ առավ 20-րդ դարում մարդկության դեմ կատարված անմախադեպ ոճրագործության՝ 1915թ. Հայոց ցեղասպանության հետևանքով:

Արդյունքում զոհվեց 1,5 մլն մարդ, 100 հազարավորները տեղահանվեցին և աշխարհասփյուռ դարձան: Ոչնչացվեց, հայրենագրվեց մի ողջ ժողովուրդ, որի իրավունքները մինչ այսօր վերականգնված չեն, իսկ ցեղասպանությունը վերջնականապես ճանաչված ու դատապարտված չէ:

3. 1923-1948թթ. - հայերը սկզբնական շրջանում հաստատվեցին Մերձավոր Արևելքում, ապա սկսեցին տեղափոխվել Արևմուտք, իսկ նրանց մի մասն էլ հատկապես 1946-1948 թվականներին հայրենադարձվեց Խորհրդային Հայաստան:

Հայրենադարձներն իրենց ներկայությամբ մեծ ազդեցություն ունեցան Հայաստանի տնտեսական, սոցիալական, մշակութային

կյանքի վրա: Այս և հետագա տարիների հայրենադարձությունը ոչ միայն փոխեց Հայաստանի ժողովրդագրական պատկերը, փոփոխվեցին նաև Միջին Արևելքի, Հունաստանի, Ֆրանսիայի հայկական համայնքների կառուցվածքները:

4. 1990-ական թվականներից սկսվեց արտագաղթ Հայաստանից, որն ուներ և՛ օբյեկտիվ, և՛ սուբյեկտիվ պատճառներ: Երկաթյա վարագույրի բացումը, Սպիտակի երկրաշարժը, Ղարաբաղյան պատերազմը, Ադրբեջանից բռնագաղթված, մերօրյա ցեղասպանություն տեսած 0.5 մլն փախստականների համար անհրաժեշտ պայմանների բացակայությունը, էներգետիկ ճգնաժամը, սոցիալ-տնտեսական լարվածությունը նպաստեցին ժողովրդագրական տեղաշարժերին:

Արդյունքում աշխարհի 100-ից ավել երկրներում սփռված է հայ ժողովրդի երկու երրորդը, որն ամենուրեք աշխատում է, ստեղծագործում, արարում, ինքնահաստատվում որպես բնակության երկրի օրինապաշտ քաղաքացի և շարունակում ապրել իր պատմական Հայրենիքի ճակատագրով ու ապագայով:

Մեր ուսումնասիրությունների և հայ գիտնականների բազում հետազոտությունների արդյունքում հայկական Սփյուռքը կարելի է բնութագրել.

1. այն ՀՀ-ից և պատմական հայրենիքից դուրս աշխարհասփյուռ դարձած մարդիկ և նրանց սերունդներն են,

2. այն գոյացել է հիմնականում ողբերգության, տեղահանությունների արդյունքում, ցեղասպանության հետևանքով, նրանք տուժողի կարգավիճակով են հայտնվել տարբեր երկրներում,

3. Սփյուռքում առկա են հայ ինքնության, հայ արմատի պահպանմանը, սեփական պատմությանը, անցյալի մասին հավաքական հիշողությանը նվիրվածություն, ինչպես նաև ակնածանք՝ պատմական Հայրենիքի նկատմամբ,

4. կա ձգտում պահպանելու մայրենի լեզուն, մշակույթը, պատմամշակութային ժառանգությունը,

5. նկատվում է հայ ընտանիքում հայկական ավանդույթների, սովորույթների, կենցաղավարության նորմերի պահպանում,

6. ընդգծվում է նվիրվածություն հայ եկեղեցու, քրիստոնեական հավատքի նկատմամբ, գրեթե բոլոր համայնքներում գործում են

հայկական եկեղեցիներ,

7. գործում են հայկական ավանդական կուսակցությունները, որոնք ունեն լուրջ դերակատարություն Սփյուռքը քաղաքականացնելու առումով: Նրանք ակտիվ գործունեություն են ծավալում հայ ինքնության պահպանման, հայապահպանության, հայոց իրավունքների վերականգնման, լոբբինգի ուղղությամբ,

8. նկատվում են ոչ միայն տարբեր մշակույթների փոխազդեցության, Մայր Հայրենիքի հետ կապերի ամրապնդման միտումներ, այլև ուրիշ երկրներում հաստատված հայկական համայնքների, կառույցների միջև հորիզոնական կապեր և համագործակցություն,

9. հատկանշական է նաև հայկական ցանցերի, ընկերակցությունների ստեղծումը ու դրանց ընդլայնումը տասնյակ երկրներում:

Հարգելի՛ ներկաներ,

Այսուհանդերձ, գլոբալացումը խթանում է ուժացման գործընթացը՝ ամենուր և բոլոր սփյուռքների շրջանում: Հայկական Սփյուռքը բարդ ու հավաքական երևույթ է, համաշխարհային մի տարածք, մի իրողություն, որի առջև ծառայել են բազում համայնքային, համազգային և համաշխարհային մարտահրավերներ.

- մայրենի լեզվի կորստի սպառնալիքը,
- ազգային ինքնագիտակցության թուլացումը,
- ուժացման գործընթացի արագացումը,
- համայնքների կյանքում չընդգրկված մեծ թվով հայերի առկայությունը,
- հայկական կրթական հաստատությունների փակման միտումը,
- խառնամուսնությունների ավելացումը,
- հայկական կրթական հաստատություններում աշակերտների թվի նվազումը,
- անկազմակերպ համայնքների գոյությունը և այլն:

Նկատի ունենալով հայկական Սփյուռքի հսկայական ներուժը և ազդեցությունը, դեռևս խորհրդային տարիներին՝ 1964 թ. ստեղծվեց Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտե, որը զբաղվում էր սփյուռքահայ ուսանողների պատրաստման, Հայաստանում ուսումնառության, ուսուցիչների վերապատրաստման, Սփյուռքին

դասագրքերի հատկացման, Սփյուռք մշակութային խմբեր գործուղելու հարցերով:

Անկախացումից հետո փոխվեցին Սփյուռքի հետ աշխատանքի ձևերն ու մեթոդները: Ստեղծվեց «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամը, որը 30-ից ավելի երկրներում ունի իր մասնաճյուղերը:

Մեծ ոգևորություն առաջացրին 2 տարին մեկ անգամ կազմակերպվող համահայկական խաղերը, «Մեկ ազգ, մեկ մշակույթ» փառատոնը, որոնց մասնակցում են հազարավոր հայեր, երիտասարդներ աշխարհի տարբեր երկրներից:

Գումարվեցին «Հայաստան-Սփյուռք» 3 համաժողովներ, որոնք քննարկեցին Հայաստան-Սփյուռք գործակցության զարգացման հեռանկարները, պետության քաղաքականությանը վերաբերող հարցեր, կառուցակարգերը :

Մինչև նախարարության ստեղծումը պետական քաղաքականությունը Սփյուռքի նկատմամբ իրականացվում էր ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության կազմում գործող Սփյուռքի հարցերով քարտուղարության, ապա գործակալության, այնուհետև կոմիտեի միջոցով:

Հանրապետության Նախագահն հստակ քաղաքական ծրագիր առաջադրեց Սփյուռքի նկատմամբ՝ ՀՀ սփյուռքի նախարարության առջև դնելով հետևյալ ռազմավարական խնդիրները.

1. մշակել հատուկ ծրագրեր հայապահպանության, հայ ինքնության պահպանման, Սփյուռքի ուժացման դեմ պայքարին օգնելու և օժանդակելու համար,
2. հայտնաբերել Սփյուռքի ներուժը և այն օգտագործել Հայաստանի և Սփյուռքի հզորացման համար,
3. մշակել հայրենադարձությունը խթանող ծրագրեր:

Սփյուռքի հետ տարվող աշխատանքներին նոր բովանդակություն հաղորդվեց քաղաքական նոր մոտեցումների շնորհիվ.

- Հայաստանը հռչակվեց համայն հայության Հայրենիք,
- հայ է նա, որ իրեն հայ է զգում,
- սփյուռքահայը բարեգործությունից զատ պետք է շահ ստանա Հայրենիքում,

- ինտեգրվել այն երկրների կյանքին, որտեղ ապրում է հայը և շարունակել հավատարիմ մնալ իր ինքնությանը,

- ներկայացվեց երկքաղաքացիության ինստիտուտը, և սկսվել են օրենսդրության բարեփոխումներ սփյուռքահայերի համար ևս,

- ստեղծվեց պետական գործիք՝ ի դեմս նախարարության,

- ձևավորվեցին համահայկական համագոյություն առաջնահերթություններ և այլն:

Այս քաղաքականության իրականացմանն են միտված մեր գործունեությունը և իրականացվող ծրագրերը, ձեռնարկներն ու միջոցառումները, որոնց գլխավոր գործընկերը սփյուռքյան կառույցներն ու կազմակերպություններն են:

Հարգելի՛ գործընկերներ,

Վստահ եմ, որ այսպիսի հավաքների շրջանակներում պետք է բացահայտել պետությունների և սփյուռքների շահերի ներդաշնակման բանաձևը՝ համադրելով մշակութային և աշխարհընկալման ընդհանրություններն ու տարբերությունները:

Համոզված եմ, որ մեր համաժողովը՝

Առաջին. նոր ազդակ կհաղորդի Սփյուռքի գիտական ուսումնասիրություններին և պրակտիկ գործունեությանը, կնպաստի սփյուռքագիտության համակարգված զարգացմանը՝ որպես գիտություն և Սփյուռքի հանդեպ պետական արդյունավետ ռազմավարության մշակմանը, կխթանի երկխոսությունը բոլոր բնագավառներում:

Երկրորդ. հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ սփյուռքյան կառույցները կարևոր կապող օղակ են դառնում հայրենիքի և ընդունող երկրների միջև, մասնավորապես ժողովրդավարության, մարդու իրավունքների խթանման, աղքատության հաղթահարման, զարգացման հարցերում, անհրաժեշտ է ինստիտուցիոնալացնել Սփյուռքի և հայրենիքի միջև երկկողմ, Սփյուռքի, հայրենիքի և ընդունող երկրի միջև եռակողմ, ինչպես նաև Սփյուռքի և միջազգային կառույցների միջև եղած հարաբերությունները:

Անհրաժեշտ է բազմակողմանիորեն ուսումնասիրել սփյուռքյան զարգացումները, քննել դրանք մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների միջազգային նորմերի տեսանկյունից:

Երրորդ. ինչպես միջպետական հարաբերությունների, այնպես էլ բազմակողմ հարաբերությունների համատեքստում Սփյուռքը պետք է դիտարկել որպես մշակութային երկխոսության օբյեկտ՝ խթանելու և պաշտպանելու սփյուռքյան ինքնությունը, ավանդույթները, արժեքները և միջպետական համագործակցության կառուցակարգերում ևս ներառել Սփյուռքի հետ տարվող աշխատանքները:

Չորրորդ. անհրաժեշտ է միջազգային կառույցների մակարդակով ուսումնասիրել տարբեր երկրների և սփյուռքների հետ աշխատանքի փորձը, համագործակցության ձևերն ու միջոցները՝ կատարելագործելու եղած կառուցակարգերը, պատրաստելու ճանաչողական, ուսուցողական, տեղեկատվական նյութեր (ֆիլմեր, գրքույկներ և այլն), մշակել և իրականացնել համագործակցության անհրաժեշտ ծրագրեր:

Յինգերորդ. մեր համաժողովը կունենա պրակտիկ նշանակություն, եթե դիմենք Միավորված ազգերի կազմակերպությանը՝ առաջարկելով ստեղծել Սփյուռքի հարցերով հանձնաժողով՝ Սփյուռքի հիմնախնդիրները միջազգայնորեն ուսումնասիրելու և կառուցակարգեր մշակելու համար:

Հարգելի՛ ներկաներ,

Կարծում եմ, ժամանակն է, որ միջազգային հանրությունը առավել ուշադիր և հետևողական կերպով վերաբերվի սփյուռքյան գործընթացներին ու զարգացումներին, սփյուռքյան հիմնախնդիրների ուսումնասիրությանն ու լուծմանը:

Անհրաժեշտ է, որ սփյուռքյան խնդիրները հավուր պատշաճի ներկայացվեն միջպետական և միջազգային մակարդակներում, միջազգային կազմակերպությունների և կառավարությունների ձևաչափով, առավել հիմնարար կերպով և բխեն մարդու և քաղաքացու համընդհանուր իրավունքներից և ազատություններից:

Համոզված եմ, որ ծագման ու բնակության երկրների կառավարությունները, միջազգային կազմակերպությունները շատ անելիքներ ունեն ուղղորդելու Սփյուռքի բոլոր հնարավորությունները, ինչպես ծագման երկրի և ընդունող երկրի հարաբերությունների զարգացման, այնպես էլ համաշխարհային գործընթացներում:

Minister of Diaspora of the Republic of Armenia
Dr. Hranush Hakobyan

The Prospects of Diaspora in the Globalizing World

Dear audience,

We are the witnesses and the participants of the globalization process, when in all spheres of life processes of integration are happening; the world is becoming interconnected; it changes rapidly and shrinks in size.

Big opportunities are presented for cooperation, a new informational and virtual world, in which every country re-formulates its actions and positions.

In the globalizing world, the concept of the Diaspora receives a new quality and role. A Diaspora that today has become an important component of state, interstate, and international relations as well as a subject of study.

This is why the Diaspora is given a state level attention, political approaches are being cultivated, and programs of cooperation, developmental projects are being coordinated.

In today's atmosphere of geopolitical developments and deepening trend of globalization, the process of the assimilation of Diasporas on one hand, and the complicated processes of empowerment and self-formation on the other hand, are taking place.

In today's professional literature a Diaspora is presented as a complicated, multi-layer entity and there are no certain definitions describing it.

Is the Diaspora the group of people belonging to the same ethnic group and living outside of their Motherland? What are the reasons for its formation? Is it a good or a bad phenomenon? What kind of future does it have? What developments in its relations with the Motherland can be expected? What are its functions? In what extent does it integrate with the host country? And questions connected to other developments which need serious deliberation and discussion.

Dear colleagues,

The understanding of the Motherland and the sense of the belonging to a nation not only helps the intercommunity connections, but also promotes the active involvement by the members of the Diaspora in the host country's social, economical, and political processes. Often it becomes a subject of state politics both in the Motherland and in the host country's government. The growing importance of the Diaspora's role in politics is a challenge for the traditional decision-making practices of international relations, while globalization greatly helps to the non-mediated way of participation of the Diaspora in politics of the host country and the country of origin.

The multi-layer relations of the Diaspora – the inter-community communication, the bilateral relations with the Motherland, the triangle relations with the host country as well as the impact of the Diaspora on the international relations, come as a proof that the Diaspora has transnational characteristics.

The representatives of the Diaspora, being the carriers of different cultural values, give new opportunities for development of the humanity; create a unique atmosphere for the dialogue and communication between cultures.

The last half a century of Diaspora's history comes as a proof that in this environment both universal values and, why not, unacceptable phenomena, can be formed.

The importance of the Diaspora is growing. The Diaspora invests heavily in the economic, social, political, ethno-cultural and geopolitical spheres both in the Motherland and in the country of residence.

Various national-diplomatic and lobby groups actively work parallel to the international diplomatic organizations.

By its possession of extensive financial and economic, as well as social-political resources, the Diaspora has become a very important factor.

It is obvious that every country tries, in the best of its abilities, to direct the Diaspora's potential towards the resolutions of the Motherland's

problems in the social-economical, educational, and environmental protection and in other spheres.

Dear Audience

Demographic developments, the new concentration of Diaspora power in the virtual space and social networks bring forward new problems for the Diaspora and Motherland, as well as for the international community.

International organizations such as the UN, the World Bank, the European Commission, UNESCO, UNICEF, USAID, have begun to value the role of the Diaspora in international developments.

The 2000 UN Millennium Declaration provisions on overcoming of poverty, universal education, gender equality, mother and child health, fight against HIV/AIDS, environment protection and global cooperation have created unprecedented opportunities for cooperation between Diaspora and Migrant organizations and various international institutions.

Thus, UNESCO has established a Diaspora Award which is given to African scientists living in Diaspora to participate in conferences taking place in Africa.

Beginning from 1980 UNDP's TOKTEN program gives the chance to the Diaspora individuals in more than 35 countries to exchange professional knowledge, collective advice, and research on their Motherland's private and public spheres.

It is worth to note the forum organized by the Belgian government related to Diaspora, as well as the 2005 Barcelona Declaration – "About the Diasporas in Europe". By the way, this is the only international document that directs the international community's attention towards the Diaspora.

The document, promoting the recognition of the Diaspora as a lawful subject of international politics, puts importance in the Diaspora-State relations, as well as the state policy towards the Diaspora as insurance for European integration.

We, as policy makers and executors, must emphasize the followings:

1. The ignorance of Diaspora interests, decrease as well as pressure put on it bring forward a strong reaction expressed by their unification, awakens the consciousness desire for self-organization.

2. In the core of Motherland-Diaspora-Country of residence triangle relations must be the mutual interest and the idea of harmony. The stable friendly relations between the country of residence and Motherland are in Diaspora's own interests.

3. There are some advantages which give an edge to the Diaspora communities to become world level pioneers in the work for peace.

The resources, that Diaspora possesses, could be displayed not only by the strength of ties of government institutions of the country of residence and historical Motherland, but also by spreading this social capital around the world, by making personal and social connections more active than the other forms of friendship and cooperation, as well as trust and mutual understanding will grow among all the nations.

It is expectable that recently several states, which have large Diasporas, have established agencies and other institutions in their executive branches regulating Motherland-Diaspora relations; this also happened in our country.

Dear guests,

The Armenian Diaspora was formed from early medieval times and until early 20th century it contributed greatly to various countries worldwide creating a rich historical-cultural heritage.

The history of Armenian Diaspora and its development can be divided into four stages:

1. Until 1895: The migration of Armenian merchants to Europe, Asia and their impact on the spread of European capital and Industrial Revolution.

2. 1895-1923: When the Armenian massacres and displacement began by the Ottoman Empire. Nevertheless, the Armenian Diaspora was born as a result of the 20th century's unprecedented crime against humanity – the 1915 Armenian Genocide. As a result 1.5 million

people were killed and hundreds of thousands were displaced and dispersed all over the world. An entire nation was eliminated and lost its Motherland. The rights of these people are still not protected and the Genocide is still not recognized and condemned.

1923-1948: Armenians at first set up in the Near East then began to migrate to West and some of them, especially during 1946-1948, repatriated to Soviet Armenia. By their presence these people had a very important impact on the social, economical and cultural life of Armenia. This, and later repatriations not only changed the demographic picture of Armenia but also the Armenian Diaspora structure in Near East, Greece, and France.

3. Beginning of 1990s an emigration began from Armenia, which had both objective and subjective reasons. The fall of the iron curtain, the Spitak earthquake, the Nagorno-Kharabagh war, as well as the absence of necessary conditions for the new wave of genocide survivors- the 0.5 million refugees coming from Azerbaijan, the energetic crisis, social-economical tension, all contributed to the demographic shifts.

As a result two thirds of the Armenian population is dispersed over more than 100 countries, and this population works, creates, establishes itself as a lawful citizen of the host country and continues to live by the fate and future of his/her historical Motherland. As a result of our research, as well as the research done by the Armenian scientists, Armenian Diaspora can be characterized:

1. It consists of people living outside of the RA and their Historical Motherland.
2. It was formed mainly as a result of a tragedy, displacement and genocide. These people came to various countries as victims.
3. In the Diaspora there exists a devotion to the Armenian identity, to the preservation of the Armenian roots, to its history, to its collective memory of the past, as well as a strong sense of respect to the historical homeland.
4. There is a desire to keep the Mother language, culture, historical-cultural heritage.

5. There is a trend to preserve the Armenian traditions, customs, and domestic norms in Armenian families.

6. An emphasize is put on staying loyal to the Armenian Church and Christian faith. Armenian Churches are operating in almost all the communities.

7. The traditional Political parties are operating, which have a serious role in politicizing the Diaspora. They are actively involved in preserving the Armenianness, in the recognition of the rights of Armenians, and lobbying.

8. Not only the mutual impact of different cultures, the strengthening of ties with the Motherland is notable, but also parallel ties and cooperation between the Armenian communities and organizations.

9. The creation of the Armenian networks and their spread over many countries is also worth to note.

Dear guests,

Nevertheless, globalization promotes the process of assimilation, everywhere and in all Diasporas. The Armenian Diaspora is a very complicated and collective entity, an international arena, a reality which is facing many communal, national and international challenges:

- The threat of the loss of the Mother Language
- The weakening of the national identity
- The quickening of the process of assimilation
- The presence of many Armenians not integrated in the community
- The trend by which Armenian educational institutions begin to close
- The increase of the number of mix marriages
- The decrease of the number of students in the Armenian educational institutions
- The existence of unorganized communities and other factors.

Taking into account the extensive potential and impact of the Diaspora, even during the Soviet period, in 1964, a Committee on the cultural relations with the Diaspora was created, which was preparing Diaspora students, and dealing with the problems such as the study programs in Armenia, experience exchange for teachers, the provision of the

Diaspora with educational materials, as well as sending cultural groups to the Diaspora.

After the independence, the methods and ways of working with the Diaspora changed. The “Armenia” All-Armenian Fund was created, which has branches in more than 30 countries of the world. The All-Armenian games taking place every two years and “One nation, one culture” festival raised a wave of enthusiasm and encouragement, and thousands Armenian young people from all over the world participate in them.

Three “Diaspora-Armenia” forums were organized which discussed the prospects of the developments of Armenia-Diaspora relations, the questions about state policy and structure.

Before the establishment of the Ministry of Diaspora, the state policy towards the Diaspora was executed by the secretariat, then the agency and later the committee on Diaspora, operating within the Ministry of Foreign Relations.

The president of the RA has put forward a solid political plan on Diaspora, putting these strategic objectives before the Ministry of Diaspora:

1. To cultivate special programs aimed at the preserving of the Armenianness, of the Armenian identity, and to support and assist the struggle against the assimilation.
2. To discover the potential of the Diaspora and use it for the empowerment of Armenia and the Diaspora
3. To cultivate programs of repatriation.

Because of the new political approaches towards the Diaspora, a new meaning was given to the work with the Diaspora:

- Armenia was declared the Motherland of all Armenians.
- Armenian is the one who feels that he/she is an Armenian.
- The Diaspora-Armenian, besides the philanthropy, must get a benefit from the Motherland.
- Integrate into the life of the countries where Armenians live and continue to stay true to his/her identity.

- The institute of the Dual citizenship was presented. Constitutional reforms have begun for the Diaspora Armenians.
- A state tool in the form of the Ministry was created.
- Armenian National priorities were formed.

Our work and programs, we undertake, are all aimed at the implementation of this policy, the most important partners of which are Diaspora institutions and organizations.

Dear colleagues,

I am sure, that, in the framework of such meetings, we must try to discover the formula of the harmony between the Diaspora-Motherland interests by coordinating the cultural and worldview similarities as well as differences.

I am certain that our forum:

First: Will give a new breath to the scientific study of Diaspora and to its practical implementation, will help the coordinated development of the Diaspora, as a science. The dialogue in all of the areas will encourage the cultivation of an effective state strategy towards the Diaspora.

Second: Taking into account the fact that the Diaspora institutions become a very important link between the Motherland and the host country, particularly in the issues of democracy, human rights protection, and overcoming of poverty. It is necessary to institutionalize the Diaspora-Motherland bilateral relations, Motherlands-Diaspora-Host country triangle relations, as well as between international organizations and Diaspora. It is necessary to study the Diaspora developments from different angles, discuss them from the point of human and civil rights as well as international norms on rights and liberties.

Third: In the context of interstate relations as well as multi angle relations, the Diaspora must be viewed as the object of cultural dialogue, to promote and protect the Diaspora identity, traditions, values and involve the work with the Diaspora in the framework of interstate relations.

Fourth: it is necessary to study the experience of working with the Diaspora, the ways of cooperation from the level of international organizations. It is necessary to refine the existing structures, to prepare introductory, educational, informational materials (movies, handbooks etc), cultivate and implement necessary programs of cooperation.

Fifth: Our forum will receive a practical importance if we address the UN, suggesting to create a committee on Diaspora issues to study international and cultivate policies for Diaspora issue resolution.

Dear Guests,

I think it is the time that the international community approaches to the Diaspora processes and developments, to the study and resolution of Diaspora issues more attentively and consistently. It is necessary that the Diaspora issues be represented the right way on interstate and international levels, in accordance with the measurements of international organizations and governments, and with the civil rights and liberties.

I am sure, that the international organizations, as well as the governments of the states of origin and the states of residence have a lot to do to direct the potential of the Diaspora to the betterment of the relations between the country of origin and the country of residence, as well as to the international processes.

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Argentina
to Armenia

H.E. Mr. Miguel Angel Cuneo

*Argentinean Experience in State-Diaspora Relationship
Building*

Historically, the Argentine Republic has been considered an immigration country rather/more than an emigration country. Thus, it does not have a state policy that specifically deals with the “diasporas” neither a Ministry which focuses on the relations between State and diaspora.

Nevertheless, because of the economic development of Argentina, the developing of regional integration, the crisis we went through other factors, have given place to an ever increasing number of Argentinian citizens living abroad.

In order to take care of their needs, the Ministry of Foreign Affairs, International Trade and Worship coordinate through the Directorate of Consular Affairs, the work of 125 Consular Offices, both General Consulates and Consular Sections. This consular network works in close cooperation with the Department of Argentinians Abroad, that reports to the Consular Affairs Directorate.

The protection of Argentinians abroad is one of the main tasks of the Argentine Foreign Service. Therefore, Consular officers must fully comply in their tasks with the general principle of providing aid and assistance to their nationals; no matter they are physical persons or legal entities. By law, they represent Argentines living abroad and their interests. Therefore they have to make sure, that Argentines living in foreign countries enjoy the rights granted to them by international treaties, international costume and local regulations.

In order to facilitate their work, General Consuls, Consuls and Heads of Consular Sections must keep and update the Register of Argentinian residents within their jurisdiction. Furthermore, they carry

out awareness and togetherness campaigns for the Argentinian residents and establish solid links with local associations of Argentinian residents.

It is the Population National Directorate of the Interior Ministry's mission to prepare programs with the aim to optimize internal migratory movements and to promote the return or links with Argentines living abroad.

To this respect, it can be mentioned the "Root Program" prepared by the Ministry of Education, Science and Technology. Its aim is to strengthen the scientific and technical capabilities of the country by means of a policy linking Argentinian researchers living abroad, as well as to promote their permanence in the country and the return of those interested to develop their expertise in Argentina. Presently, around 800 scientists and researchers have successfully returned under this program.

We would like to point out, that, as a result of the above mentioned program, in coordination with the Ministry of Foreign Affairs, the Program "Back to Work" was created. It consists of the publication through the consular network of real vacancies available

Furthermore, the above mentioned Directorate is in charge of promoting and design immigration assisted programs with the aim of settling foreigners.

It is within its competence to care about the relations with foreign communities, keep updated their registry, and propose, with their intervention, a joint program of activities.

In general lines, the directives, related to the connection of the State with foreign communities, may be found in the migratory policy of our country.

In the last years, the issue of migration has acquired a significant importance and a special consideration within the International Agenda. In this context, Argentina has contributed substantially to the enrichment of the international dialogue about migrations.

In that sense, our country has understood the reality of the migratory processes, which take place in the Southern Cone and has redefined

its migratory policy, through different legal instruments.

Consequently, it should be mentioned, that the migratory policy is not oriented towards a temporary demand. It is proposed as a state policy directed to the future, based on the optimization of settlement conditions, of a migratory population, which has manifested its will to settle in the country and through a population policy of rational occupation of the national territory.

Our country has adopted a realist migratory policy, beyond the simple means related to migratory controls; it has emphasized the necessity of carrying out policies of regularization of the existing migratory movements with the purpose of facilitating their insertion and integration.

Only so, policies of territorial occupation with productive ends may be designed through special programs, which contribute to the development and well being not only of the populations directly involved, but also of the rest of the inhabitants of the country.

Thus, the Republic of Argentina, involves itself in the core of a regional subsystem of Immigration in the Southern Cone, where converge, principally, and increasingly during the last decades, migrants from Chile, Bolivia, Uruguay, Paraguay and Peru.

The migratory movements of the populations of the countries of the region to Argentina and vice versa, constitute an evolutionary process in a context of migratory functional flows, historically linked to the development of our societies, which have expressed and continue to manifest their interest to maintain the social, cultural, economic and political links.

During the last decades, the migratory movements have undergone deep transformations related to their magnitude, direction, characteristics and effects both in the country of origin and in the country of destiny.

Therefore, as Argentina has been doing, the migratory policies of the countries involved, should converge towards the consolidation of the regional integration of MERCOSUR.

RELATED PROGRAMS

Roots Program

The aim of the program is to strengthen scientific and technological capabilities of the country through the development of the policies of relationship with Argentine researchers living abroad, as well as through actions to promote the permanence of researchers in the country and the return of those interested in developing their activities in Argentina. It tries to be an open field for the concerns and initiatives of Argentinian researchers living in the country and abroad, by implementing policies of permanence, return promotion and links.

Objectives:

To spread the scientific and technological activities of the country abroad.

To increase links between Argentinian researchers living in the country and abroad.

To improve the quality and availability of information about the researchers and highly skilled Argentine professionals living abroad.

To develop networks of relationship with Argentinian researchers living abroad.

To integrate Argentine analysts living abroad to the program "Focus on Neglected Areas of Research (PAV)".

Involve the country's productive sector, foundations and other NGOs in the program's activities.

Back to Work Program.

Back to Work Program originated at the Foreign Ministry and is managed jointly with the Ministry of Science, Technology and Productive Innovation and related Enterprises, through the General Directorate of Consular Affairs, a managing and supervising organization of the Consular Network, which comprises its headquarters at the Ministry of Foreign Affairs, International Trade and Worship, and the 124 consular representations abroad. The Program tries to revive relationships with the national community and the eventual return to Argentina of Argentines living abroad. The "Back to

Work" Program is an extension of the Root Program (Network of Argentinian Researchers and Scientists Living Abroad).

Argentina considers that migrations should be treated integrally and with shared responsibility by both the State of origin and the receiving State. The first one because of the inherent responsibilities of every State towards its nationals and the second one, in its role as the new state administrating and necessarily integrating the immigrant human group.

Argentina, in turn, addresses the issue of migrations from the point of view closely linked to respect for the human rights of the migrants, regardless of their migratory status.

Besides, under these provisions and under the incorporation of issues related to migration and security in the dialogue on the international agenda, the Argentine Republic prioritizes the fundamental rights of the migrants.

In this context, the Argentine Republic enacted in January 2004 the Migration Act No. 25871 and thereafter, the Provision NMD (*National Migrations Directorate*) No. 53253/2005 "Patria Grande" and the Provision NMD 14949/2006, that guarantee the full inclusion and integration of the migrants from South American countries with their nationality as the only condition of admissibility.

Just as there was significant progress in the field of domestic legislation on migrations in the bilateral field, agreements have been signed to facilitate the regularization of migrants. Thereon, the migratory agreements signed with the Republics of Bolivia and Peru include the nationality criteria for migratory regularization.

Following this policy, Argentina promoted and signed in the framework of MERCOSUR, the "Agreement on Residence for Nationals of the States Parties to MERCOSUR, Bolivia and Chile", which provides for free movement and residence for nationals of the countries of MERCOSUR, Bolivia and Chile, on equal terms with the nationals of the country where he resides; and the "Agreement for Internal Migration Regularization of Citizens of MERCOSUR, Bolivia and Chile", which aims at facilitating the regularization of migration, under

nationality criterion, representing this mechanism, a new advanced experience in migration matters, thus accelerating the regional integration.

Everything stated about the Migration Act of the Argentine Republic (25871), Agreements on Residence and Regularization of Mercosur and the Bilateral Agreements signed with Peru and Bolivia, are harmonically complemented with the Resolution of the National Directorate of Migration No 53253 / 2005 (National Program on Normalization of Migration Documents for Native Citizens of the States Parties and those Associated with Mercosur), also known as "Patria Grande" and Resolution of NMD No. 14949/2006, which have as a criterion for regularization and residence, the nationality; i.e., that of being the migrant, a national of a State member of Mercosur or associated with the latter.

FOR A BETTER UNDERSTANDING OF THE SAID ACT AND THE PROVISION 53253/2005, WE WOULD LIKE TO INFORM THE FOLLOWING:

A) MIGRATION ACT N° 25.871.

I. The government of Argentina enacted in January 2004 the Migration Act No 25871, an advanced legislation in this area, which stands out of the current trend of certain laws of several countries seeking to keep restrictive rules on admission of immigrants.

II. In this regard, the new Migration Act aforesaid continues the path begun in the XIX century, encouraging the integration of foreigners into the social body on an equal footing with nationals and the elimination of all forms of discrimination, racism and xenophobia.

III. It can be also added, that the Migration Act, provides in essence criteria included in conventions of the International Labour Organization (ILO) concerning the rights of migrant workers, as well as the International Convention of the United Nations on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and their Families.

IV. Migration Law No 25871, which sets the strategic lines of the

Migration policy of the Republic of Argentina, has essential elements that in the form of principles conform and regulate the system. They are basically:

- Principle of non-discrimination.
- Equality of rights between foreigners and nationals.
- Equal access to justice.
- Access to education and health care regardless of migratory status.
- Intervention and judicial guarantee in deportation proceedings.
- The right to family reunification.

V. In turn, there are substantive and procedural regulations forming an integral part of the system, namely:

- The right of information.
- Non-discrimination in the procedures.
- Promotion of migrants' social integration.
- The resolution of applications within 30 working days, while there are no outstanding reports or documentation due (Decree 836/2004).
- Facilitating access to the regularity through the criteria of nationality in the case of MERCOSUR expanded programs for the regularization of men. E. U. citizens, Bilateral Agreements, etc.

Ambassador, General Director of the General Secretariat
for Greeks Abroad
H.E. Mr. Petros Panagiotopoulos

Greek Ecumenical Movement - A Diaspora Experience

The modern Greek diaspora, as it can currently be found in all five continents, is a product of historical events and developments and, by all means, of the displacement of Greek population commencing as a result of the capture of Constantinople (1453) and reaching our days.

During the period of the Ottoman rule, the Greeks had established Communities on the edges of the Ottoman Empire, mainly in the Balkans (regions bordering the Danube), in the Black Sea Coast and in the Mediterranean basin in various cities such as Trieste, Venice, Leghorn, Marseilles, Alexandria, etc. Remnants of the Greek trade Communities exist even today in Egypt and/or in Marseille.

However, there were also displacements from the Ottoman territory to other territories and especially to Tzar Russia not for trade reasons but by reason of harassment and persecutions. The Greeks, being Orthodox, insofar as their religion is concerned, would seek refuge in countries of fraternal peoples of homodox confessions. Without limitation, the case of movement should be mentioned of the Greeks of the Crimea Peninsula which took place under the auspices of Bishop Ignatios in the middle of the 18th century towards the Azov sea area following an invitation by Catherine the Great. The descendants of these populations who have the Mariupol dialect as mother tongue inhabit even today the Greek villages of Mariupol, in today's Ukraine.

Massive and violent were especially the displacements of Pontians from the area of Pontos (Black Sea) mainly to Caucasus. In the early 20th century, in particular, during the First World War but also afterwards during the creation of the national Turkish state violent displacements and genocides took place. During the period extending from 1917 to 1920 more than 100,000 Pontians were displaced from Pontos (Greek Black Sea area) to Transcaucasia, and mainly to

Georgia, not to mention the 353,000 victims of the genocide of Greek Pontians, the day of remembrance of which was observed by us in Greece some days ago (19th May). These populations were either united and did enrich the already existing communities or they established new ones. This is always compared by us with the tragedy of the Armenian people which occurred during the same period of time. The above-mentioned indicative examples constitute what we call *historical Greek diaspora*, which, as a rule, is the product of historical developments being the outcome of conflicts.

In contrast to the historical one, *the migratory Greek diaspora* goes back to a "voluntary" movement of populations from the newly-established Greek State or even from the regional Greek expatriate communities towards host countries of immigration, such as the USA, Canada, Australia and, later, Germany or towards colonized countries such as those in Africa but also towards South America. It is about the phenomenon of *labour migration*, which took place in two big phases, from the late 19th century to the early 1970s (1890 to the 1920s and 1950-1973). Only during the last period about 1.2 million Greeks immigrated mainly into the USA, Canada, Australia and into European countries, mainly into Germany.

It should be noted that after the Second World War (1940-1944) and the bloody Greek civil war (1945-1949) the new decade of the 20th century, from 1950 onwards, had classified my country as one of the poorest in the western world. The result of this economic recession was a generalised immigration mainly to central Europe, which was being reconstructed after the rampage of the Second World War.

Although there is an overlap in time between the historical and migratory diaspora, (mainly from 1890 to 1922) the *historical Greek diaspora* is the product of historical developments extending mainly from the middle of the 15th century to the end of the 19th century and the early 20th century, while the *migratory Greek diaspora* has taken its form after 1890 and especially within the third quarter of the 20th century. This phenomenon constitutes what is called, otherwise, "Greek expatriate community". From a geographical viewpoint the

historical Greek diaspora can be found today mainly in the area of the Black Sea and in the Transcaucasia, while the Greek expatriate communities may be found in host countries of immigration in all five continents, with the English-speaking countries (USA, Australia) holding a dominant position.

Today, the Greek diaspora in the general framework of the globalized and ecumenical markets and with the aid of new technologies and communications, is organized and operates as **an international network within an ecumenical environment.**

Besides, the Greeks have always been citizens of the world. The motive power of the Greeks, historically, was their civilization. The Aristophanic Peace of the then known world and the Truce pre-existed Pax Romana and Pax Americana. The Athenian Democracy is the model of contemporary democratic institutions. The Philoxenia (love of the guests/strangers) was the herald of protection of human rights, of the combat against racism and xenophobia and of admission of diversity. There was, in the form of a cultural invention, the god-patron of strangers, Xenios Zeus, who represents the real dimension of the behaviour of the Greeks toward foreigners. The Amphictyonies (leagues of neighbours) were the forerunners of peaceful coexistence and organization of the then known world. They represented the great grandfather of today's United Nations.

Today more than 4,000,000 individuals of Greek origin live outside the boundaries of Greece in about 140 countries all around the world. From the United States to Russia, from Canada to Australia, from Argentina to Hungary, from South Africa to Germany and England there is no world centre that does not comprise an active Greek population, and, in most cases, a population struggling, progressing, thriving for lots of decades and even for lots of centuries.

The largest concentration of Greek population may be found in the USA (2,000,000) followed by Europe, including also the countries of the formerly Soviet Union (1,000,000) with the largest part of them settled in the Federal Republic of Germany (408,000), Oceania (600,000) (in Australia, the Greeks constitute the third ethnicity, in

terms of size, after the British and the Italian ethnicities of this multi-ethnic and multi-cultural country), Canada (300,000), Asia-Africa (100,000), Central and South America (60,000) with the largest part of them mainly settled in Argentina and Brazil.

Organised in communities, ethnic associations, fellowships, federations, clergy and laymen assemblies, confederations, professional associations and organisations they actively participate in politics and in the economic life in the countries of their permanent residence aiming at preserving their cultural identity and the customs and usages of fatherland and their language. The General Secretariat for Greeks abroad has listed about 3,000 organisations of various types and targets including also the secondary and tertiary associations that have been established.

The Council of Greeks Abroad constitutes the umbrella of these organisations. It was established in 1989 and was formed as a body in 1995. It is a body providing advisory services and proposals to the Greek Government and there is a reference to it in the country's Constitution (Article 108). It consists of 7 regions (USA, Canada, Central and South America, Europe, Countries of the Ex Soviet Union, Oceania-Far East and Africa - Near/Middle East) and its mission is to express all of the potentials of the ubiquitous Greeks.

15 years after its establishment the Greek State is ready to proceed with structural changes for the purpose of making such Council more effective and representative.

The Greek Government is now processing a comprehensive strategy with individual policies for the "Greeks Abroad" corresponding to the current challenges within the globalized environment by taking account of the multi-faced nature of the Greek diaspora and its international networks. This experience, precious and constructive, is being currently and appropriately considered, so that it may be brought forward by the Greek Government to the level of a real national policy.

The overall strategy has the following targets.

- To support and promote the interests of the Greeks all over the world through inter-governmental agreements, participation in international

organisations and the support of peace and security at a regional and international level.

- To preserve the cultural identity of the individuals of Greek origin and enrich Greek society with multi-cultural elements of the countries, in which the Greeks abroad reside through the preservation of ties and exchanges.

- To strengthen the role of our country through multiple networks of expatriate Greeks which function as bridges of friendship and cooperation between Greece and the international community and may support our national interests and the targets of the Greek foreign policy.

- To preserve and enrich the ancient Greek language which, as an element of communication, connects both theory and modern technological practice.

- To display the Greek civilization as a core element of the principles and values currently governing political life and the cultural model of all contemporary developed countries.

- To make all of the institutions of Greek society and, mainly, the Parliament, the Local Authorities, the Academic Community, the Non-Governmental Organisations, etc. be involved in the policy pertaining to the Greeks Abroad.

Main pillars of policy

1. Strengthening of the cultural identity of Greeks abroad and, parallelly, through various actions and events, diffusion of our culture to the countries where the Greek expatriates permanently reside.

2. Reinforcement of the Council of Greeks Abroad and the international networks.

3. Strengthening the ties of the Hellenic Parliament with the Greek expatriates through Greeks abroad who hold elective offices at all levels for the promotion of national interests and the country's bilateral relations.

4. Entrenchment and broadening of cultural and educational activities

for Greeks abroad with emphasis on the support of higher education (seats and departments of Greek studies abroad) hospitality programs of young expatriates, utilization of modern technologies, the dispatch of educational and cultural material and books for the libraries of the Diaspora.

5. Promotion of an overall communication policy having as a target the two-way provision of information and communication between the Expatriates and the national Centre.

6. Encouragement and support of the operation of the organisations, Communities and associations of Greek Expatriates as well as of their initiatives and actions.

7. Peaceful co-existence with the peoples of the host countries and joint activation in actions promoting the mankind and civilization.

Both the overall strategy and the above-mentioned individual policies aim at recovering and realizing the ecumenical dimension of the cultural identity of the Greek citizens of the world by displaying the multiformity and the pivotal importance of the Greek diaspora in the activation of the human networks of multiple cooperation and mutual support within a globalized environment.

The cosmopolitan Greeks, from the commencement of the existence of our race to this date, have been propagating the ecumenical spirit and aiming at a peaceful and friendly world community.

**Deputy States Secretary for Hungarian Communities
Abroad
Mrs. Zsuzsanna Repas**

Several terms are used in Hungary to specify Hungarians living abroad. The distinction of categories of Hungarian minority communities is based on the way how they were created, the fact of migration or on its absence. The notion of diaspora encompasses persons who were dispersed, forced to leave the homeland or who immigrated to other countries on their own will. Those Hungarian communities, the members of which have become citizens of other states as a result of historical changes of the borders, are considered as the Hungarian communities living in the Carpathian Basin. We further distinguish between communities living in the Carpathian Basin according to their ethnic ratio in a region. Thus, there are Hungarians living in compact ethnic blocks or scattered. The Hungarian Government has taken and will henceforward take into account the specific categories in creating her strategy toward Hungarians living outside her borders.

The theme of our conference is not these Hungarian communities in the Carpathian Basin, but the Diaspora. Anyway, let me give you a brief historical overview of the Hungarian Diaspora.

Western Hungarian Diaspora communities have been existed since the second half of the 19th century. Diaspora communities have developed in several waves. A mass migration wave in the years preceding the First World War was followed by several others. The most recent migration, relevant in scale to the Western Diaspora, occurred following the 1956 Hungarian Revolution. However, the number of emigrants is relatively considerable under the Communist rule and after the democratic transition as well. Hungary's EU accession prompted new masses to settle down abroad. At present, 2.5 million Hungarians live in Diaspora, mostly in North and South America, EU and Australia.

We should emphasize that a relevant percentage of Diaspora people is

second or third generation descendant, who do not speak the Hungarian language. One fourth of them are bound to their mother tongue, however even in their case the mother tongue is rarely used in everyday life or within the family.

In the current Western Hungarian Diaspora, the role of churches and weekend schools maintained by scouting associations is crucial in preserving ethnic identity.

Now I would like to represent you the steps of the Hungarian Government toward the Diaspora. The Hungarian Diaspora communities have migrated from Hungary in various periods and by different motivations. Merely 5-10 percent of the community members take part in some organizations created by Hungarians.

Having regard to this diversity of the Hungarian Diaspora, the Government has to address those members of the Diaspora who still use the language on one hand, and, those who do not speak Hungarian, but do declare their Hungarian descent on the other hand. Based on figures of the participation rate in Hungarian institutionalized forms, it is the Government's aim to approach them both individually and collectively.

The present Government in office since 2010 has adopted both symbolic and practical measures in order to preserve and nurture the national identity of Hungarians living abroad. The National Assembly of Hungary has recently adopted a new Fundamental Law, a new constitution that is scheduled to enter into force in 2012. The former article of the constitution attached to Hungarians living abroad was extended and more specified.

In 2010, the Hungarian National Assembly approved the amendment of the Act on Hungarian citizenship and introduced a simplified naturalization procedure. Its novelty is that there is no need to have a permanent residence in Hungary, and there is no obligation to take a citizenship test. This new regulation entered into force on 1 January 2011. Every non-Hungarian citizen living in the neighbouring states, Western Europe or overseas, whose ascendant was a Hungarian citizen or whose descent from Hungary is probable (in the case of the

Csángós), and whose Hungarian language knowledge is proved, is eligible for the simplified naturalisation.

The Hungarian National Assembly passed a law on 4th of June 2010 on the Testimony for National Cohesion. The act declares that all Hungarian communities and their members living outside the country are part of the united Hungarian nation. This bond is beyond borders and is a substantial element of the individual and collective identity of Hungarians. The act commemorates the 90th anniversary of the Treaty of Trianon that closed World War I for Hungary.

Close relations with Hungarians living abroad and the channelling of their proposals into the Hungarian legislation are of high importance on the Government's policy agenda. That is why we created the Hungarian Standing Conference which is convened annually to represent the national interest and serve as a consultative and institutionalized forum for mutual decision-making and dialogue between parties in Hungary and legitimate Hungarian political and civil organizations of the Carpathian Basin and of Hungarians living in the Diaspora. The Standing Conference has a separate Diaspora sub-commission.

The annual Conference determines the main trends of the subvention policy. The general principles adopted within the Conference serve as the basis for the operation of the Bethlen Gábor Fund that manages the subsidies and support for Hungarians living abroad.

Diaspora communities are supported by an annual amount of €770 000. (HUF200 000 000)

The Government wishes to create the National Register that would be a live and direct contact mechanism with the members and communities of the Hungarian Diaspora. It is the the Government's mission to reach and address all Hungarians living all over the world. To this end, a homepage will be prepared in order to inform them both in Hungarian and English. Registration enables them to acquire extended contents. It aims to take into account their own needs with regard to regulations and messages. The Balassi Bálint Institute that is responsible for and committed to support the Hungarian culture abroad

launches the so-called Campus Hungaricus program, enabling members of the Diaspora to attend a one-year Hungarology course. The Government will soon launch the Birthright-program co-financed by the Diaspora that provides experiences in Hungary from two weeks to one year for Hungarians living in the Diaspora. The Hungarian House is a further government project aimed at creating a centre for educational and cultural activities. The centre will be an emblematic place providing interactive exhibitions about the Hungarian Diaspora and will give space for trainings and courses as well. It is scheduled to open in 2012.

National minorities in Hungary

After the democratic transition of 1990, Hungary has developed an internationally recognized and well-structured minority protection system and committed herself to preserving and promoting the mother tongue and culture of national minorities. Constitutional rights, national laws and institutional frameworks underpin the system by guaranteeing:

- Cultural autonomy;
- The right to self-governance, mother-tongue education;
- The protection and promotion of cultural values;

Political representation of national minorities will be soon resolved.

We may report about the fate of the Armenian community living in Hungary with pleasure. 1258 persons noted that they were connected in some form to the Armenian nation, culture and language.

It may seem like a return to the warm welcome of the host state, but please believe me, it is not the case. It is conceived as a great pleasure and pride of Hungary that Armenians are living in her territory. The Hungarian nation has always regarded Armenians with sympathy. Whether it is the common ancient Christian culture or the similar historical adversity, it can be said that it is cool to be Armenian in Hungary. The motto on a homepage of an Armenian organization in Hungary may serve as a proof for it: "Two types of people exist in the

Carpathian Basin, one is aware of its Armenian roots, while the other not yet.”

Currently, there are 20 capital-district and 11 provincial Armenian minority local governments. Armenian language education takes place in 2 weekend schools in Budapest and in other 4 cities throughout Hungary. Students may enrol in Armenian language and culture course at Eötvös Lóránd Science University. The Armenian central self-government established its first self-financed institution, the Armenian Cultural, Documentation and Information Centre in 2007.

To conclude my words, Hungary deems it important to underline that the 13 national minority groups living in Hungary have a fundamental right to maintain close links with their kin states. Consequently, it is also of high importance for Hungary to nurture the bond with Hungarian communities living in the Diaspora.

Prepared by Virág Hajnal and Kitti Lanczkor

Presented to Orsolya Milován, Head of Department

Approved by Zsuzsanna Repas, Deputy State Secretary

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of India to
Armenia

H.E. Mr. Achal Kumar Malhotra

***Diaspora: Sustained, Symbiotic and Strategic Engagement:
Indian Experience***

Brief Historical Perspective

1. At the outset, let me dwell briefly upon the historical background to the emergence of estimated 25 million strong Indian Diaspora, spread all over the world in 189 countries. The Indian Diaspora is obviously not a result of an overnight development. On the contrary, this is a result of an evolutionary process spread over several centuries. This is a result of waves of outward migration, triggered by a combination of factors such as quest for knowledge, adventure, trade, colonialism and globalization. Let me elaborate: We have enough literary and other evidence at hand to suggest that it was more than 2000 years ago that Indians had begun to venture to travel to distant lands, inspired by diverse motivations. This is evident from the fact that there existed Indian settlements in Armenia as early as 149 BC. We now have a sizeable Indian Diaspora in Southeast Asian countries, such as Singapore and Malaysia and also significant imprints of Indian cultural legacy in countries such as Thailand, Vietnam, Laos etc. The migration during the 19th Century was primarily driven by the interests of the then Colonial Rulers of India. Indians in large number were dispatched to work on British-owned tea, coffee, rubber and sugar plantation in countries as near as Sri Lanka, and as far as Mauritius, South Africa and West Indies. In the 20th Century, due to revolutionary advancements in the areas of air transport and telecommunication technology, the entire world shrunk into a global village. This in turn facilitated yet another wave of migration for the purposes of business, higher education and employment. As a result, Indian Diaspora is palpable in its size and presence in USA, UK and other parts of

Europe. The oil boom in the Middle East and Gulf region also created enormous opportunities for the skilled and semi-skilled workforce from India to migrate to those parts of the world, where the size of Indian Diaspora is close to 4 mn.

2. As a positive consequence, India today has a Diaspora which is the second largest in the world. Just like India, its Diaspora is also heterogeneous, i.e. multi-ethnic, multi-religious and multi-linguistic. The Indian Diaspora is amongst the best educated and has made enormous contributions to political, cultural and socio-economic sectors of the country it has adopted. One of the distinguishing features of Indian Diaspora is that it has by and large retained its distinct Indian identity while adapting to and integrating with the host countries.

Engagement with Diaspora

Excellencies,

3. Let me now briefly share with you India's experience in engaging its Diaspora, which is divided into two categories: (i) Persons of Indian Origin (PIOs), and (ii) Non-Resident Indians (NRIs). As the title would suggest, the Persons of Indian Origin are such foreign nationals who have their origins in India; the Non-Resident Indians, on the other hand, are such Indian nationals who have been residing abroad but have retained their Indian nationality. Both PIOs and NRIs have from time immemorial enjoyed a bond of emotional attachment with India. They have sustained their links with India through periodic visits, matrimonial alliances and in several cases, by sending their children for education to India. The mainstream India has also adequately responded to them. For a considerable period of time, the two-way interaction remained largely in the realm of people to people contacts. During the past two decades, however, some concerted efforts have been made and some specific measures have been undertaken to promote and strengthen the bond of affinity between the Diaspora and the mainstream India through well-established Institutional

mechanisms. One of the most important initiatives in this direction was the creation of a full-fledged Ministry, i.e. the Ministry of Overseas Indian Affairs, in 2004. The main objectives of the Ministry are: (i) to facilitate sustained, symbiotic and strategic engagement of overseas Indians with India and offer them a wide variety of services in economic, social and cultural matters; (ii) extend institutional support for individual initiatives and community action to harness the knowledge, skills and resources of overseas Indians to supplement the national development efforts; and (iii) transforming management of emigration through appropriate domestic interventions and international cooperation to ensure welfare of Indians abroad.

4. In order to achieve these objectives, several schemes and programmes have been put in place. For instance, the PIOs have been offered overseas citizenship of India. They can apply for an OCI card which entitles them to multiple-entry multi-purpose lifelong visa for visiting India. The OCI card holders are also given parity with the Non-Resident Indians and the Resident Indian nationals in several matters. Proposal is at hand to open a PIO University where the PIOs would be able to send their children for education on the basis of scholarships provided by the Government of India. Under the "Know India Programme", the children of Diaspora are invited to India on sponsored trips for familiarization with country of origin. Recently, the Non-Resident Indians have been given the right to vote during regional and national elections in India. Agreements have been signed with a number of countries to protect the rights of overseas Indian workers and ensure their welfare. The annual convention called "Pravasi Bharatiya Divas" - the flagship event of the Ministry of Overseas Indian Affairs- is organized every year in January with a view to connect India to its vast Diaspora and to bring their knowledge, expertise and skills on a common platform. The ninth such conference held in New Delhi in January 2011 had attracted as many as 1700 delegates from international Indian Diaspora. In order to promote economic engagement with Diaspora an Overseas Indian Facilitation Centre has been set up to serve as a single window for investment facilitation and

knowledge network. The Diaspora is estimated to have invested an amount of 55 billion USD in India.

1. There is consensus in India that the Diaspora has enormous potential for strengthening bonds of friendship between India and other countries, and between Diaspora and India. It can also play an important role in creating a better understanding abroad of India. Through its own individual or collective efforts the Diaspora can enhance India's prestige abroad. The Diaspora can also be instrumental in enlisting support for India's causes and concerns in a tangible way. It is in this context, that the Government of India have instituted an Award called Pravasi Bharatiya Samman; this is the highest award conferred on a member of Diaspora or an organization or institution established and run by the Diaspora. The Award is conferred annually by the President of India during the annual Convention of Indian Diaspora.

6. Excellencies, the lack of time would not allow me to go into details of each and every programme and scheme which India has introduced as part of its proactive engagement with Diaspora. I would like to conclude by stating that India's experience in its engagement with its Diaspora has been pleasing and rewarding. It has also been in the mutual interests and benefits of both the Diaspora and mainstream India.

7. Before I leave the floor, I would like to place on record my sincere appreciation for the initiative taken by the Government of the Republic of Armenia for organizing this Seminar which has given all of us an excellent opportunity to understand and share each other's experiences in engagement with Diaspora. You will perhaps agree with me that the Diaspora, if engaged appropriately, can surely be an invaluable asset for any and every country.

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Italy to
Armenia

H.E. Mr. Bruno Scapini

The role of Diaspora communities in the Italian experience

The Italian experience in the field of migration has proved that a new course of institutional reforms in any country nowadays cannot exclude a specific political project aimed at the establishment of a direct connection between Motherland and Diaspora communities. The main issue in this respect - we can say - revolves around "Why and How a country should safeguard the role of its Diaspora communities?". And Italy (with its 50 million people around the world who can trace back to an Italian origin and with its 4,5 million nationals registered abroad) is a country that in this perspective can offer a viable model how to manage the matter, having experienced, throughout many decades, both emigration flows, with regard to the 19th century and to the 2 post-war periods, and immigration flows to begin from the 80ies of the 20th century.

But before launching into the very subject, a preliminary remark is due: the attention generally given to Diaspora communities can be valued in different ways. Generally speaking, the term "Diaspora" signifies a spreading of nationals from one country to the rest of the world as a consequence of traumatic events such as: wars, natural calamities, chronic unemployment, deep economic crisis, etc. Different from this experience are the ordinary migration flows that take place out of the free choice pertaining to the normal mobility of the people. Governments have, in the course of time, changed their attitude towards their communities abroad. And a growing interest in them has appeared as Diaspora communities, due to the new communication and information technologies and transportation facilities, proved to be a real **resource** for their respective Motherlands and not only a problem to cope with.

The social awareness about this new circumstance has managed, in

most recent years, to draw at a political level the attention of Governments so as to induce them to envisage a real sectorial action for Diaspora communities as a means to **safeguard, maintain and promote** the fundamental linkage between them and their Motherland. Such actions should be also minded to avoid the risk to loose such communities as a consequence of an excess of integration which sometimes evolves into real **assimilation** by the local society. It is evident, in the absence of a systematic action of the Motherland in this field, the risk of **driftage** for Diaspora communities caused by the loss of cultural links with the country of origins and of their perception of national identity.

It should be of great importance, therefore, to establish between the countries of origin and its Diaspora communities, a direct and stable **interlocutory system** able to take into account not only the need to ensure the best conditions in the hosting countries necessary to avoid their **marginalization**, but also the **“values”** of the communities themselves. That means to provide a system of governmental policy that can support and promote the connections with the Motherland proving the circumstance that these communities can really constitute a **“resource”** for the countries of origin. In fact, and in this perspective, Diaspora communities can primarily act:

- a. **As strategic cultural outposts** for the countries of origin (language, history, social traditions can all be looked upon as factors of cultural enrichment in both the hosting as well as in the sending countries);
- b. **As factors of economic and commercial development** (and in this context, we can mention the advantage for the countries of origin first to receive remittances and secondly even direct investments from the nationals abroad that can look at their Motherland as a favorite country for their commercial and economic operations).

Therefore, while considering all these aspects, it should be as clear as daylight the duty of a Government, faced with Diaspora communities, to provide a system of legal, administrative, social and political instruments mainly aimed at the following targets:

1. To avoid the risk of loosing Diaspora communities as cultural outposts;
2. To attract Diaspora communities in order to induce them to always look at the Motherland as a country of reference;
3. To provide a concrete project to enhance the opportunities offered by their presence abroad.

But all these main targets, which I would dare define as **strategic**, in order to be effective, should comply with two main general objectives:

- on one hand, they should **favor integration** in the hosting country in order to enhance their cultural, potential and avoid their marginalization;
- and, on the other hand, they should **safeguard and maintain their national identity** and promote the cultural heritage as a condition of connection with the Motherland.

The ways and modalities can be many to implement such a project for Diaspora communities. However, the level and degree of the linkage between them and their respective countries of origin should be adapted to political, social and historical conditions. Such linkage can be realized according to different political perceptions, through merely social and cultural instruments (such as ordinary associations) or through political means (such as representation bodies or by a special political representation in constitutional institutions such as Parliaments).

In any case, Diaspora communities should not be treated as a marginal and incidental issue, on the contrary, they should be looked upon as an **integral component of the national community of the countries of origin** and, in this respect, the attitude of Governments should imply an effective action plan with a specific **methodology** to be formulated while taking into account the following main exigencies:

- a. **promotional approach** besides the ordinary practices of consular assistance;
- b. **organic measures** aimed at enhancing the educational and cultural linkage (for instance, integrated courses of national language,

promotion of cultural and artistic events, visits of national leading figures, etc.);

c. **economic projects** liable to enable nationals abroad to enjoy all the opportunities which can emerge from the specific relationship with the Motherland, mobilizing individuals and institutions abroad in systemic virtuous structures (organization of conferences, establishment of collective professional bodies, etc).

d. **formulation of a legal framework** to favor the recognition of the **rights of participation** in the social, economic as well as political life of the Motherland, with a view also to evaluate the effects that each legal act approved in the Motherland can have on the status of the nationals abroad.

But all that should be also considered with reference to the geographical continental areas where the Diaspora communities live and are established.

Italy's experience

Italy's historical experience shows that the perception of the Italian Government about such issue has deeply evolved throughout recent decades.

While in the beginning the Italian communities abroad were looked upon as a mere problem of assistance - as emigration was considered a real **safety valve** for the economic and social situation of the country (due, in the first place, to unemployment), later on they were considered as a real **resource**; and that with a specific attention for the high level of the professional cultures obtained abroad and, at the same time, for the viable degree of integration reached in the hosting country. In this latter context, we can then say that the national communities abroad can prove today to behave just like a workable **bridge** between the hosting country and the Motherland.

For the Italian Government, therefore, the issue of the relations with the Italian communities abroad has been always a main subject of national debate ever since the launching of the Constitution of 1948 which is at the basis of the present-day new Republican political

system.

I do not intend here to dwell too long on the motivations which have impeded a prompt response of the Italian Government to the needs of the Italian communities abroad in the early years of the emigration flows. I just want to mention here that the **fear** - perceived by all political parties - that a tighter political connection of Diaspora communities through the exercise of voting rights would have upset the political balances within the Country, induced the then Governments to delay and postpone the task to cope with the expectations to ensure to all nationals abroad equal rights and equal recognition of opportunities. Therefore, the Italian approach has provided a gradual positioning of measures which ranged from a type of mere associationism - mainly based on social and educational assistance - to legally recognized institutions, to end up with the most recent **organic legislation** which guarantees today full rights of participation in the political, economic and social life of the Motherland; and that in appliance to article 3 of the Constitution which quotes: "It is the task of the Republic to remove all the economic and social obstacles that ... impede a full development of the human person and the effective participation in the political, economic and social organization of the country").

Upon these premises, I would like now to present the main pillars of the present-day system of representation specifically in force today for the Italian nationals abroad.

* * *

The Italian system of representation for communities abroad

In its essential guidelines, the Italian system of representation for the communities abroad is based on three main pillars:

1. Since the very beginning of the migration phenomenon, in the second post-war period, special associations were spontaneously founded with a view to better assure a systematic collaboration with the consular authorities and better organize the activities in favor of the nationals. Such bodies were conceived as ordinary legal entities operating in the hosting countries and according to their law. But the

need to better define the relations between such associations and the consular offices, in a legally conceived framework of provisions, paved the way for the establishment of entities as provided by specific Italian legislation. The new law then introduced public elections abroad in order to endow such local entities with official representatives charged with specific tasks and responsibilities in dealing with assistance, consulting and promotion of cultural and educational projects upon allocation of governmental funds.

The elections, however, could take place only in accordance with the law of the Motherland and in the observance of the law of the hosting country.

Such system, which was approved in 1985, is still in force today and these legal entities, by the terms of the law, have assumed the name of **Committees for the Italians Abroad**. In particular, going into details, such law provides some statutory pre-conditions for the existence of these legal entities like a minimum of presence in each consular jurisdiction (at least 3.000 registered nationals) and the existence of a specific agreement with the local Authorities. Such elected entities have also the task **to supervise** the usage of all financements received by other local associations from the Italian institutional bodies, and **to collaborate** with the consular authority for whatever initiative or project may affect the position and status of the local Italian communities.

2. While the above-mentioned Committees assure a **direct representation face to the consular authorities**, the second pivotal instrument assures the representation between the Italian communities abroad and the Central Government in Italy. Such Body is the **General Council for the Italians Abroad**. Such entity was founded by the terms of the law in 1989 and is aimed, in compliance with Articles 3 and 35 of the National Constitution, to promote, further and strengthen the conditions for the overall development of the Italian communities in the world; moreover, it assures methods and resources in order to guarantee protection and assistance in favor of the Italians abroad, and their right to maintain the national identity, while removing all those obstacles that impede their participation in the social, economic,

political and cultural life of the Motherland. The Body deals also with specific matters concerning the approval of legislation in the Parliament, or by governmental and ministerial bodies, in the interest of the Italians abroad. And in addition to that, the Council implements its activity through an obligatory consultation upon proposals of the Government. The Body is composed of 94 members, 65 of which representing the Italian communities abroad - which are democratically elected according to specific electoral provisions - and 29 nominated by the Government upon indication on the part of the political parties present in the Parliament and of the most relevant national associations and patronages operating in the field of emigration. The President of the Council is the same Minister of Foreign Affairs who can act through delegated powers given to one of his Deputy Ministers. And in order to implement its world-wide activities, the Body is properly structured with a General Assembly, a Presidential Office and specific continental Commissions with jurisdiction for wide geographical areas.

3. The third fundamental instrument of representation lies with the Parliament itself. A recent reform brought to the National Constitution in 2001, has assured a direct representation of the Italian communities abroad directly in the Parliament through the election of 18 members: 12 deputies and 6 senators. The election of these parliamentarians can take place, by the terms of the law, in the foreign hosting countries by post with reference to specific electoral lists of candidates provided for different geographical areas which form the so-called "**oversea constituency**" (**circoscrizione estero**).

Such development in the legislation must be also evaluated together with the parallel opportunity - recognized by the law - to allow the Italian nationals abroad **to vote not only for the candidates of the oversea constituency, but also - as an option - for the national candidates with reference to the territorial electoral jurisdictions in the Motherland**. This latter possibility can be deemed as a great advancement in the field of political representation; but today, this parliamentary representation, cannot fail to raise some questions with regard to the future role of the other representation instruments

(such as the General Council and the Committees), which have comparatively lost a certain degree of momentum. In fact, Parliament proves to be the most natural and relevant place where projects, legal initiatives and policy planning can be fully debated in the most constructive and direct way. However, it's still a prevailing opinion in the Country that, while the **parliamentarians elected abroad** can assure the implementation of rights face to the constitutional bodies, such as Parliament and Government, the other entities (Council and Committees) can better carry out the representation task at a more **practical level**, acting directly on the territories abroad and at home in the relations with the other national institutions.

Final considerations

As we can see from the Italian experience, the relations between Diaspora communities and Motherland can take different forms with regard to the specific needs of the Italian nationals abroad. But we can say that the reasons to assure a **representation right** for communities abroad should mainly be based on some prevailing considerations, such as:

- social and cultural peculiarities of the communities abroad;
- political consensus that can be provided by the institutional system in the countries of origin;
- opportunity to commit the communities abroad to a tighter economic and cultural linkage with the Motherland.

However, a project of representation in order to be sound and in compliance with democratic principles, **should not disregard** some critical aspects, such as:

- the need to ensure equal opportunities and equal rights to all nationals, abroad or in the Motherland;
- the opportunity to consider the legal effects of expatriation on nationality as a pre-condition to recognize representation rights (and that hold good for example in the perspective to bring nationals abroad under specific obligations as military service, fiscal duties, real estates obligations, etc.);

- the necessity to evaluate the impact, in the exercise of the political vote, that the **electorate abroad** can have on the political balances in the Motherland.

In any case, Diaspora communities have proved today, in a globalised world, to act as real international players. By activating relations in all kinds of fields, they can participate - as a real resource - in the development of the Motherland assuring, at the same time, a natural contribution to the mutual knowledge of the peoples in the world, diminishing the risk of conflicts and paving the way to a wider and deeper global solidarity.

In this context, I do feel, with regard to Armenia, that there should be a specific project for the Armenian communities abroad. A project, which, being consistent with the main national interests, should avoid any risk of divide between Diaspora and Motherland, while letting the Armenians abroad benefit from an adequate national system of opportunities. A national system that, taking into account the high intellectual potential of the people, should provide most favorable conditions in order to be attractive for the nationals abroad; and that with specific regard for remittances, investments, fiscal and banking regimes. All that with a view to favor the establishment of a unique system of society based on a democratic representation.

Directorate of Emigrants Affairs “State-Diaspora
Relationship”, Lebanon
Mrs. Diana Morcos

Lebanese-Diaspora Relationship

Lebanon is characterized by the big tendency of its inhabitants to migrate in large waves to an extent that migration has become a part of its heritage and an experience of living for all Lebanese, the number of Lebanese emigrants exceeding by far the number of Lebanese residents. Those emigrants have a great impact on the economic, social and political situation of Lebanon and play a major role in that regard by:

Historic Overview

The modern history of Lebanese migration can be traced back to the mid 19th century and it was headed towards all continents and in five major waves.

First wave: from the beginning of the 19th century till the beginning of World War I in 1914

Second Wave: from the First World War until the end of World War II (1914-1945)

Third Wave: from the end of the Second World War till the beginning of the Lebanese civil war (1945-1975)

Fourth wave: 1975-1990

Fifth Wave: 1990 until now.

In view of the importance of Lebanese migration, in 1993 the Lebanese government has created an independent ministry called Ministry of Emigrants having the main competence of protecting the rights and interests of emigrants in their homeland and in the host country. This ministry has endeavored to link Lebanese emigrants to their motherland Lebanon by organizing social, cultural intellectual and

development events. It has also worked on issuing laws to facilitate trade exchange and create common commercial and industrial chambers between Lebanon and host countries. Therefore, it is worth mentioning that these efforts were characterized by their variety and long-term value in addition to the high rate of participation among civil society.

Migration also constitutes an economic and social support for financing families and social projects and a means to transfer knowledge to the country of origin and create openness toward foreign countries.

The Lebanese Government Policy

The Lebanese government has tried to build bridges of confidence with Lebanese expatriates providing a solid foundation to this relationship based upon resolving major issues of migration:

1- Resolving the issue of personal status

Among the most important challenges that face the migration policy is to find a solution to the personal status of emigrants in order to stop losing the Lebanese identity of emigrants. The great challenge in this regard was to preserve the Lebanese identity of the emigrant so that he doesn't lose it and become a Lebanese by origin. It is important to follow up the personal status formalities and to register them on a daily basis so that the expatriate would be encouraged to declare all vital events that occur in his life such as marriage, birth, divorce, death as all Lebanese citizens.

The dilemma of personal status is not only related to the diplomatic missions abroad but also to the internal administration and mainly the General Directorate of vital records.

2- Communication with Lebanese emigrants

Getting in touch with Lebanese emigrants is a necessity and a major priority. That's why the role of media towards countries of migration should be strengthened by the government especially that media can be considered as a tool of orientation and a means of communication between different communities and populations and a means of knowledge that can keep emigrants informed about all events occurring back home in addition to all intellectual, economic, political,

social and cultural developments. Therefore, the Lebanese government is recommended to draw a new media map for the migration reality in cooperation with migration institutions. This map will take into consideration the needs of every community to a means of communication that is appropriate to its characteristics, while respecting the principle of sincerity and equality between all Lebanese and activities that gather the efforts of Lebanese.

In addition to that:

1- Emigrants are equally citizens of Lebanon and so we hope to encourage them to be part of the public life. That's why we should help them recover their rights before asking them to fulfill their obligations toward their own country. Among these rights we mention the right of recovering a lost nationality and the right to join public life.

The General Directorate of Emigrants has also organized many events like the common weeks between Lebanon and countries of destination as the Ivorian Lebanese week and the Nigerian Lebanese week.

2- Arabic language teachers are delegated to countries of destination in cooperation with destination countries. The language reflects the culture and civilization of Lebanon and learning it helps our expatriates to maintain their cultural identity and reinforce their sense of belonging to their motherland. It also helps to break the language barrier that prevents communication.

In addition to all these orientations aiming at promoting a better relationship between Lebanese emigrants and residents, Lebanon has established a public charter setting the general framework of the relationship between the citizen and the public administration:

1- to promote the democratic orientation of the administration and to only abide by law

2- to respect the principle of transparency and the responsibility of the public sector towards citizens

3- to protect the citizen from administrative power abuse

4- to solidify the relationship between the government and the citizen

5- to ameliorate the public services of the government

The Active Role of Expatriates in the Development of Lebanon

The urge of the Lebanese government to build up a strong relationship with expatriate citizens is driven by the great impact they have on all political social cultural and humanitarian sectors in Lebanon. And it is a necessity in this context to mention the contributions of Lebanese expatriates and the big influence they have on this model nation.

The role of expatriates in promoting science, education and culture

This role started in the beginning of the 20th century and was reflected in the construction of a big number of libraries, universities and schools in addition to the financial support they provided for students, pedagogical institutions. These investments are still effective until the present day.

Expatriates Health Sector Support

Lebanese expatriates have supported and built many health centers and hospitals in all Lebanese regions even remote areas and countryside. These hospitals provide exceptional health services that are sometimes free of charge.

Expatriates contribution to the opening of new markets to local products abroad

This economical role of Lebanese expatriates is progressing quickly and their big efforts in the area of industrial food and restaurants have contributed to a better promotion of Lebanese food products in countries of migration.

Contribution of Lebanese Expatriates in economical development through organisms of civil society

Creation of associations to activate the private sector and link it to export markets through Lebanese expatriates.

Role of the expatriates in providing water, electricity supply, bridges and other infrastructures

Lebanese expatriates have built and restored many water and electricity supply systems in addition to some network bridges especially in South Lebanon after the 2006 war, expatriates having rebuilt many of the destroyed bridges.

- expatriates contribution to the building and financing of social care institutions

- expatriates contributions to the building and restoration of archeological features and features of the patrimony
- expatriates contributions in the field of environment
- Transfer of knowledge to homeland through expatriates

No doubt that expatriates are a great benefit to Lebanon in both economic and social fields. By that we mean all the skills and knowledge transferred to Lebanon through returning expatriates. These experiences transform some negative aspects of globalization into positive ones and reduce the adverse effects of the brain drain.

The UNDP has recently developed a program of support to such initiatives through the “transfer of knowledge by expatriate nationals” or the TOKTEN program which offers Lebanese expatriates the opportunity to play a role in the development of their homeland through short-term consultancies in their country of origin.

We also mention the “Live Lebanon” initiative which was launched in 2009 in cooperation with the UNDP. The aim of this project is to mobilize a critical mass of the more than 10 million Lebanese living abroad in support of local development in the most deprived areas of Lebanon and hereby to contribute to the elimination of poverty and regional disparities in Lebanon.

Conclusion

The Lebanese government has started to draw a policy for migration a long time ago approximately for one century. It has also worked along the years on issuing laws that facilitate the participation of expatriates in the economic, cultural and political life of Lebanon where returning and still abroad expatriates contribute to the development of their country and take part to its political life. Lebanese expatriates have also entered parliament, occupied ministries and high rank positions in public administration and they have contributed to the creation of major political parties. In addition to that there are also inside and outside Lebanon governmental and non governmental organizations (NGOs) that make great achievements in economic cultural and social fields.

That's why we can say that the role of expatriates is effective inside and outside Lebanon despite all the disparities that still divide Lebanese people reaching countries of emigration and despite the years of war that affected all the country's vital interests.

Ministry of Foreign Affairs of Romania Department of
Romanians Abroad
Mr. Catalin Tirlea

Romanian Diaspora: Opportunities of Intercultural Dialogue

The community was created as a fact of immigration irrespective of motive or period. And traditional communities, Romanian communities living outside the borders of Romania in neighboring countries as a result of the historical configuration of the Romanian state's geopolitical contour. The history of the Romanian Diaspora features three main stages, economic emigration, since the end of the 19th century and beginning of 20th century mainly to North America; political emigration following Second World War to Western Europe, but also to North and Latin America; contemporary economic emigration, especially to Western Europe, but also due to increased mobility of people. In point of number, the most significant Romanian communities outside the borders of Romania live in West European states, particularly in Spain and Italy, the favorite destination of the Romanian emigration, especially on the account of linguistic and temperament resemblances. However, large communities are settled as well in other European states, such as Germany France, Great Britain, Ireland or Scandinavian countries. Besides Europe, the largest Romanian Diaspora lives in North America, the United States of America and Canada, but also Australia and New Zealand. In Latin America, large communities live in Argentina, Venezuela and Brazil. Likewise, large Romanian communities are also to be found in South Africa or Israel. A distinct approach is required when speaking about the traditional Romanian communities living in states of proximity-Ukraine, the Republic of Moldova, Hungary, Bulgaria, Greece, Serbia, Croatia, Albania or countries in Central Asia. In terms of language, the communities of A Romanians make Eastern Romanians living in the Balkans speak dialects of the Romanian language that constitute a

European and universal and material heritage.

According to Article 7 of the Constitution of Romania, the Romanian state supports the strengthening of ties with the Romanians living outside its borders and takes action so that they may preserve and develop; express their ethnic cultural, linguistic and religious identity, while serving the laws of the state whose citizens they are. At the national level, the relations of the Romanian state with the Romanian communities all over the world are managed by the Department for Romanians Abroad attached to the Government of Romania, which draws up and applies the policy of the relations with the Romanians abroad in keeping with the government's program. Within the Ministry of Foreign Affairs, there is a unit that coordinates the diplomatic efforts of the network of Romanian missions stationed abroad, as to their relation with the Romanian communities in the states of residence. In keeping with the competences and authority of the Ministry of Foreign Affairs of Romania, the Romanian diplomacy seeks to fulfill the objectives of the Romanian state related to the Romanian communities on many side levels, both by cooperating with the host states, as well as by taking into account the realities and configurations of each community. To this end, priority is being attached to consolidating the ethnic, linguistic, cultural and spiritual identities, strengthening the attachment to Romania of the Romanians living abroad; building a positive identity profile implicating the empathy of the host society; facilitating the integration of Romanian communities in the host societies.

Accomplishing these major goals in the relations with the Romanian communities all around the world is the priority of the Romanian state. The Romanian traditional communities or the communities of Romanian origin living in neighboring or vicinity countries rank high in Romania's foreign policy. Romania attaches special attention to the relations with the traditional communities of Romanians living in the vicinity states. Historically speaking, the Romanian diplomacy is traditionally concerned in monitoring the situation of the communities of Romanian natives and Romanians living in the proximity of Romania.

At bilateral and multilateral levels, as well as within the EU mechanism, Romania has firmly defined its stand as to asserting the status of the state with regard to all communities of Romanian ethnics in the region. The analysis of the problems related to the Romanian communities living outside Romania's borders shows that the realities within the communities of emigrants, the Diaspora, is structured different from that of the traditional communities that were historically placed outside the borders of the Romanian state, in countries of vicinity. The difference between the two categories is of constitutive nature. The Diaspora is versatile, constantly expanding and changing, while traditional communities are static. These are the reasons why the very policies and programs addressed to these distinct communities call for different ways of approach and specific instruments.

The globalization process confronts us with a continuous strengthening of relationship between majority and minority, given cultural spaces and globally, and urges constant understanding, acceptance and affirmation of diversity. Diversity and tolerance are eternal values, essential for the development of human society. They create dialogue between cultures and civilizations, and also on regional and international cooperation. This creation causes more often than not difficulty adapting and integrating into the new linguistic culture and social professional space. In this sense, we witness two kinds of reactions. First, the desire of rapid integration into the local social environment by giving up the owned identity. The forms of sacrifice go from abandoning the mother tongue to avoiding interaction with other members of the Romanian community, or isolation within the community, which deepens the segregation; in genders, the phenomena of rejection of the local society and pampers the process of integration.

The guidelines regarding the approaches concerning the relations between the state and its keen communities that are located on the territories of other countries represent matters to the attention of international bodies in recent decades. Through the Council of Europe and through the European Commission for Democracy and Law, the

Venice Commission and the OSCE through the High Commissioner for National Minorities, have documents meant to regulate these relations within the general framework of international law. In this context, Romania is able to take an active stakeholder in promoting inter-cultural dialogue and cultural diversity at the regional level, reaching this in a comprehensive framework and it became the specific goal of strengthening the Romanian ethnic identity within the traditional communities living in the neighboring countries.

Inter-culturalism-it's a philosophical and political concept, which seeks to alleviate, to mitigate effects caused by multiculturalism, mainly isolation by positive discrimination of minority ethnic communities. The white paper of inter-cultural dialogue published in 2008 by the Council of Europe defines inter-cultural dialogue as an open and respective exchange of views between individuals and groups with very ethnic, cultural, religious and linguistic backgrounds and heritage on the basis of mutual understanding and respect. Based on democratic principles, on the respect of human and individual rights, inter-culturalism encourages interaction between different communities living in the same country by respecting and promoting the specific values of each such community against the background of a common, civic culture.

The role of the Ministry of Foreign Affairs in this process is to ensure a wide and flexible variety of bilateral instruments with relevance in the field of Diaspora in accordance with the recommendation of international organizations. The recommendations on national minorities within the interstate relations recurred by the OSCE in 2008 could be cited in this context. States are encouraged to conclude bilateral treaties and make other bilateral arrangements in order to enhance and develop the level of protection for persons belonging to minorities. These mechanisms offer vehicles through which states can share information and concerns, interests and ideas and further support minorities on the basis of friendly relations. A bilateral approach should follow the fundamental rules and principles laid down in multilateral instruments. The recommendations of the white paper on inter-cultural dialogue published by the Council of Europe in 2008

are also relevant. Local and regional authorities should consider engaging in cooperation with partner institutions in other parts of Europe. Actually, this level is an essential component of the neighborliness between states and their foreign excellent frame for the development of inter-cultural relations.

Local and regional authorities organize regular and institutionalized consultations with the territorial communities or authorities of neighboring states on matters of common interest, jointly determined solution, identify legal and practical obstacles for trans-border and inter-territorial cooperation and take appropriate action. Special attention is paid to the possibility of initiating steps to fill the bilateral legal framework and with cooperation agreements for the promotion of inter-cultural dialogue, concluded on the basis of friendship and cooperation in most of the countries where Romanian communities live. Applying the provision of these agreements should be done by requiring the establishment of inter-governmental commissions, which represent mechanisms with proved effectiveness in the field.

Over the past two decades, Romania has performed considerably in the field of institutional management of minority issues at the internal level. Through favorable cultural, educational, administrative policies, the appropriate framework was created to promote and protect the specific identity of each national minority. Yet, what faces Romania in the forefront of states concerned about minority issues, it is undoubtedly the effective and robust institutionalization of the minorities' participation in the legislative and executive bodies-one of the major results achieved over time thanks to the policy, meaning this policy is the best reduction of the ultranationalist phenomena. We believe that at the present stage, Romania has reached the third halt, enabling it to capitalize externally the institutional competence in the field of minorities, have the ability to become the exporter of this model in the neighboring countries, as well as at the international level.

Dept. of Linguistics University of Salzburg/Austria
Dr. Jasmine Dum-Tragut

Diaspora in Transition-Linguistic Perspectives of Life in the Diaspora

The Armenian Diaspora has been living in a multilingual scenario for many centuries in various countries of the world. The unequal distribution of political and social power in the host countries may lead to the emergence of patterns of dominance and subordination, which are reflected in a differing distribution of the linguistic capital. This in turn may also be reflected within a certain speech community of the Armenian Diaspora, resulting in a development of inner-ethnic diversification, of linguistic discrepancies and of gradual language loss. Linguists claim that the processes of language attrition and death represent the results of adaptive responses of speakers to changing political and socio-economic conditions.

In general, Diasporas are highly sensitive to changes in the surrounding environment; a change in only one of the ecological factors may trigger consequences for the linguistic situation of the Diaspora community.

There follow a few thoughts on perspectives of Armenian Diaspora from a linguistic view-point:

- a. A critical discussion of the various ethnic processes involving Armenian Diaspora communities to explain also some in-group conflicts based of differing linguistic, cultural and social behaviour.
- b. To shed some light on the debate on language maintenance and loss
- c. To contribute some thoughts to aspects of language policy and language planning.

I. ATTEMPT OF A LINGUISTIC DEFINITION OF ARMENIAN DIASPORA

Over time, remotely separated communities tend to vary in culture, traditions, language and other factors. The traditional Armenian Diaspora is typically defined by one characteristic: the causes for its

emergence, i.e. the emigration from the traditional Armenian settlement area, were dramatic historical events.¹ The last migration wave at the beginning of the 90's from the Republic of Armenia does – at least by definition – not rank among the traditional term “Armenian Diaspora”, but is rather contributing to the formation of a new “dispersed group of Armenians”.²

Each migration wave added a new layer of cultural and linguistic features to an already existing, resident Armenian Diaspora being also defined by specific social, cultural and linguistic characteristics. This recurred several times in the history of the Armenian Diaspora, so that each traditional Armenian Diaspora community represents a quasi "multi-layered" community. The Armenian Diaspora communities can be distinguished by ethno-linguistic processes, which highly depend on specific socio-cultural conditions. They reflect how layers are organized in a new community and can be regarded either as ethnic fusion (assimilation or integration) or as ethnic fission (differentiation or segregation):

Potential changes in ethnic identity are thus based on linguistic behaviour:³

- Incorporation (total fusion) : $A + B \rightarrow A$

This process is closely linked to the dominance of the majority's language which may exert pressure on the language of an ethnic group; it even takes over all communications functions of the language under pressure.

- Conglomeration (partial fusion) : $A + B \rightarrow A + B_a$

The ethnic group preserves some socio-cultural patterns of their ethnic identity (B), but also gradually assimilates with the dominant culture, resulting in an adoption of the majority's language and at the same time a gradual decline of the ethnic language. The language and some

¹ *Encyclopedia of Diasporas*. (2004) Ember, Melvin. Ember; Carol, Skoggard, Ian. (eds). (2004). Vol. 1. Yale: Springer.

² Wickramasekara, P. (2009) : *Diasporas and Development : Perspectives on Definitions and Contributions*. Geneva: International Labour Organization, p. 1-3 ff.

³ Haarmann, Harald (1986): *Language in Ethnicity. A View of Basic Ecological Relations*. Berlin, New York, Amsterdam: Mouton de Gruyter, p. 37-82.

socio-cultural patterns of the majority (A) are reflected in ethnic identity of the ethnic group (B_a)

- Profilation (Differentiation": $A \rightarrow A_1 + A_2 + A_3 + (...)$

is a process of internal diversification within an ethnic community. Particularly when speaking about Diaspora communities, one has to specify the different subgroupings that are often results of differing contacts with local majorities.

GUIDING IDEA I

There is not ONE Armenian Diaspora, there are several, linguistically and socio-culturally determined Armenian Diaspora communities.

Talking about Armenian Diaspora language means considering the varieties of Armenian language that make up the sociolinguistic repertoire of the community in question, and not just the named varieties that are considered official or that represent specific groups.

II. LANGUAGE MAINTENANCE AND LANGUAGE LOSS – THE CASE OF WESTERN ARMENIAN?

In February 2010, Western Armenian joined UNESCO's online Atlas of World Languages in Danger, earning the “definitely” status within the list's degrees of endangerment.¹

"Definitely endangered" refers to a language that children no longer learn as their mother tongue or first language at home. The degrees of endangerment, which measure the diminishing vitality of vulnerable languages, are established fundamentally on the basis of a language's intergenerational transmission, among other factors such as absolute number of speakers or proportion of usage within the total population.

In any given situation, language endangerment can be interpreted as the result of a complex interplay of many different factors. In the theory on language endangerment, two factors are mainly suggested:

¹ See: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/cultural-diversity/languages-and-multilingualism/endangered-languages/atlas-of-languages-in-danger/> (June 10th, 2011). Moseley, Christopher (ed.). (2010): *Atlas of the World's Languages in Danger*. Paris: UNESCO Publishing.

a. internal factors , i.e. factors, which are determined by social parameters in the given speech communities, such as the use of various languages in a multilingual setting, the use of different registers¹, domains of languages and attitudes towards variants of language²

b. external factors, including cultural, social, historical, economic and political factors which may create pressure on a speech community, even forcing it to give up the language

These factors may even lead to structural changes in the language threatened.

But one has to keep in mind, that in all situations, the key factor in language endangerment is the interruption of language transmission.

1. Internal factors: Speech behaviour, institutionalisation of language, attitudes and prestige

a. Domains (who speaks what when to whom? – functional aspect of language use)

Perhaps most Armenian varieties in the Diaspora are spoken in the most prototypical minority domains of the social microcosmos, at home, in the circle of family and close relatives and friends. This is also the scenario of the primary socialisation. A child's primary socialization begins at birth through interaction with his parents and family - the most important socialization in an individual's life.

Armenian may also be used in domains of social macrocosmos, as language with friends, but certainly in and around school ("school

¹ In **linguistic** terminology, a register represents a **variety** of a **language** used for a particular purpose or in a particular social setting.

² In linguistics, among a range of evaluating factors the following main factors are used to define the vitality of a language: INTERNAL: a) intergenerational languages transmission b) language domains c) Response to new domains and modern media (modernity) d) Institutionalization of a language (access to language education) e) language attitude and prestige EXTERNAL a) absolute number of speakers b) proportion of speakers within total population c) governmental and institutional language policy d) official attitudes towards a language. See: Unesco Expert Group: *Language Vitality and Language Endangerment*. <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00120-EN.pdf> (June 10th, 2011). Crystal, David (2008, 8th ed.): *Language Death*. Cambridge University press, p. 130-144.

break language"), as language of religion, and functions in in-group communication. The social macrocosmos is the scenario of the secondary socialization, which is largely the result of interaction with peers and people outside of the family, starting from school age.

Armenian may also function as language of the domain work, and certainly of the domain religion and church. Thus, all broader social contacts provide opportunities for further socialization.

The functions of the Armenian language interact with the actual size of a community (demographic data) and the contact with the majority language and culture.

Socializations	Domains	Linguistic inventory/competences
PRIMARY SOCIALIZATION 0 – age of school entrance	SOCIAL MICROCOSMOS Family, home, close relatives and friends	<ul style="list-style-type: none"> • Linguistic basics • first language(s) (mother tongue) • "Basilect"
SECONDARY SOCIALIZATION School days, educational training	SOCIAL MACROCOSMOS Friends, school, further social contacts Church (Religion)	<ul style="list-style-type: none"> • Acquisition of written language(s) • Contact with other languages • "Mesolect"
TERTIARY SOCIALIZATION Professional education, work etc.	Further social contacts Work, church Public life	<ul style="list-style-type: none"> • More contact with other languages • diversifications into registers • Public language "Acrolect"

Table 1: Socializations, linguistics domains and linguistic competences

b. Language attitude and linguistic prestige loss

One of the causes for language endangerment most frequently cited in the literature is the low prestige attached to a minority language.

Negative attitudes towards its own ethnic variety are often not only fostered by external factors, but very often by the speakers themselves. If a group regards its competences in the majority language as social advantage, it reduces the use of its own Armenian variety to a functional minimum.

c. Degree of the institutionalisation and the role of the Standard Armenian

The socio-psychological disposition of the speakers is an important factor: the high prestige of a Standard variety may also negatively affect other, only spoken varieties.

Thus responding the pressure from foreign rulers or dominant groups, Armenian Diaspora leaders, the elite, church and school organizations have always supported two main ideas directly connected to the prestige of Armenian varieties: correctness and competence in a written Standard. Written Armenian is accepted as a high status form of the cultural capital of an Armenian individual, and its possession elevates also the social status of its holder. In Armenian culture, literacy in the national standard is a source of pride; and thus it is directly linked with social and economic development.

GUIDING IDEA II

It is the ethnic individual or even the group that decides on the transmission of Armenian language to the next generation.

And thus, often it is the Armenian himself affecting the future of his language between maintenance and loss. (But: Everyone should be free to choose which language to speak and so free to choose not to speak their minority language.)

2) External factors

Apart from the significance of the historical-political scenario in the host countries, the most important external factors are a) demographic data b) social setting c) language policy.

In many countries of the world, the Armenians have the status of being a recognized religious but not ethnic/ linguistic community, and thus

their language rights may differ from those of recognized linguistic groups.

a. Demographic data relate to the size of the Armenian Diaspora community in relation to the majority or other ethnic groups in a country. Usually, numerical bigger Armenian communities are better organized and provide more means for the maintenance of Armenian language than small communities. Another demographic factor is the rate of exogamic relations.

b. Social setting and prestige loss

Very often, the Armenians living in the Diaspora reflect all possible social classes in their host country, often they are even to be found in higher social classes showing also a rather high level of education. Unfortunately, it seems that there was a loss of social prestige with the migration wave of Armenians from the Republic of Armenia particularly in the 90ies.

C. III. LANGUAGE POLICY

Language and language policy are highly correlated. Language policy can be defined as more or less direct effort to manipulate the use and the functions of a language.

There are fundamental factors in determining the language policy of a nation/state:

- the general sociolinguistic situation: number and kinds of languages spoken in a state, number and kinds of speakers of each language, the communicative and social value of each language for the in- and outgroups.
- Symbolic value of a national language
- Language and education. One of the crucial domains of language policy is school and language teaching. There are some issues arising regularly in language education policy: how and are there any conditions of minority language teaching in public and private schools? How the role of the government is? Does it provide access to education in an ethnic language or teaching of an ethnic language? No doubt, the most important is the decision on which language is usually used as medium of instruction.

- Worldwide changes in linguistic behaviour due to globalization trigger the gaining importance of English as a worldwide instrumental value to access to an advantageous international network. Proficiency in English becomes increasingly important for the younger generation, thus the official language policy and even many ethnic groups favour English as second or foreign language.

- Law, human and civil rights: nowadays, most nations include laws and regulations affecting minority/ethnic languages in their constitutions or in other laws and regulations. The influence of the ratification of the UN-Charter of 1945, of the universal declaration of Human rights (article 2/1 included language) in 1948, the 1960 UNESCO conventions and other declarations following by the European Union, as well as the influence of supra-national organizations, is noticeably becoming more important. There is an increasing worldwide acceptance of multilingualism and of the need to recognize the rights of people to use and to continue to use their own languages as basic human right. As said in guiding idea II, it is the policy at the family level that finally determines language maintenance and loss. The individual decides on the transmission of its ethnic language to the next generation. But in many cases this individual decision is heavily influenced by the external factor of a host country's language and education policy.

GUIDING IDEA III
The language (and education) policy of the individual nation state crucially decides upon the status, vitality and future of a Diaspora language.

"The maintenance of linguistic diversity is just as much the responsibility of a state as is the maintenance of biodiversity..."¹

¹ Spolsky, Bernhard. (2005). Language Policy. In: *ISB4 Proceeding of the 4th international Symposium on Bilingualism*. Somerville, Cascadilla Press, p.2162

Հայաստանի Հանրապետության Գիտությունների ազգային ակադեմիա, Պատմության ինստիտուտ, ավագ գիտաշխատող, պատմական գիտությունների դոկտոր **Էդուարդ Մելքոնյան**

Հայաստան-Սփյուռք հարաբերությունների փոխակերպումները XX դարում. քաղաքական իշխանության խնդիրը¹

Հայ ժողովրդի համար XX դ. նշանավորվեց իրադարձություններով, որոնք արմատապես փոխեցին նրա կենսագործունեության բնույթը և կերպը: Առաջին աշխարհամարտի տարիներին, 1915թ. Օսմանյան կայսրության իշխանությունները երկրի ողջ տարածքով մեկ սկսեցին իրականացնել հայերի ցեղասպանություն, որի զոհ դարձավ շուրջ 1,5 մլն մարդ: Մի քանի հարյուր հազար հայեր, որոնք ողջ մնացին Սիրիայի և Իրաքի անապատներում համակենտրոնացման վայրեր ու ճամբարներ բռնագաղթեցվելուց հետո, չնայած Թուրքիայի պարտությանը Առաջին աշխարհամարտում, հետպատերազմյան քաղաքական իրողությունների բերմամբ հարկադրված եղան հաստատվել տարբեր երկրներում: Ի տարբերություն հայ գաղթաշխարհի պատմության նախորդ շրջանի՝ 1915-1922 թթ. հետո առաջին անգամ էր, որ.

ա) հայկական ազգային տարածքներում՝ Արևմտյան Հայաստանում և Հայկական Կիլիկիայում, հայ բնակչությունը գրեթե ամբողջովին վերացավ,

¹ Այս հարցին ես անդրադարձել եմ նաև իմ նախորդ հրապարակումներում. Հայաստան-Հայկական Սփյուռք. Փոխճանաչման ճանապարհին // Հայաստանը և Սփյուռքը 21-րդ դարի շեմին: Գիտաժողովի նյութեր: Երևան: Այբ Գրաֆիկ, 1998, էջ 76-88: Армянская Апостольская Церковь во взаимоотношениях Армении и диаспоры // Религия и политика на Кавказе. Материалы международной конференции. Ред. А. Искандарян. Ереван: КИСМИ, 2004, с. 31-52; Политические партии диаспоры и процессы демократизации в Армении // Диаспора, нефть и розы. Чем живут страны Южного Кавказа. Ред. И. Хаиндрава и А. Искандарян. Ереван: Фонд Генриха Бёлля и Кавказский институт СМИ, 2005, с. 103-113; В. Дятлов, Э. Мелконян. Армянская диаспора. Очерки социокультурной типологии. Ереван: Институт Кавказа, 2009, с.157-185.

բ) հայ ժողովրդի հիմնական զանգվածը հայտնվեց հայրենիքի հայաբնակ մնացած տարածքի՝ Արևելյան Հայաստանից դուրս որպես ազգային փոքրամասնություն՝ աշխարհի տարբեր երկրներում,

գ) ինչպես վտարանդիները, այնպես էլ նրանց հետնորդները զրկվեցին և մինչ օրս զրկված են հայրենիք՝ Արևմտյան Հայաստան և Հայկական Կիլիկիա վերադառնալու հնարավորությունից:

Գիտակցելով կատարվածի ճակատագրական նշանակությունը՝ հայերը այդ՝ որակապես նոր գաղթաշխարհը 1920-ական թթ. վերջերից հետզհետե սկսեցին անվանել Սփյուռք բառով, որը համապատասխանում է հունական դիասպորա-յին (diaspora, diaspora): Վեներտիկի Մխիթարյան միաբանների 1837-ին հրատարակած դասական «Նոր բառգիրք Հայկազեան լեզուի» բառարանում Սփյուռքը բացատրվում է որպես «Ազգ ցրուեալ», իսկ որպես օրինակ բերվում է Սուրբ Գրքի՝ Երեմիա մարգարեի գրքի այն հատվածը, ուր խոսվում է հեթանոսների մեջ հրեաների ցրելու մասին¹: Կարևոր է նշել, որ ոչ այս բառարանում, ոչ մինչ այդ՝ Միջնադարի հայ պատմիչների գործերում, ոչ էլ հետագայում Սփյուռք բառը չի կիրառվել հայերի նկատմամբ: Չէ որ հայ ժողովուրդը սփռված չէր. չնայած բոլոր տեսակի արտագաղթների, հայերի ճնշող մեծամասնությունը միշտ ապրել էր իր հայրենիքում: Իրավիճակը արմատապես փոխվեց միայն 1915 թ. ցեղասպանությունից և բռնագաղթից հետո: Գիտակցել կատարվածի անդառնալիությունը հայերին ստիպեց Լոզանի 1922-1923 թթ. կոնֆերանսը, որը խորտակեց հայրենիք վերադառնալու նրանց բոլոր հույսերը: Գիտակցման հետ առաջ եկավ այդ նոր՝ նախորդից սկզբունքորեն տարբեր գաղթաշխարհի անվանելու անհրաժեշտությունը: Նոր բառ հորինելու հարկ չկար՝ բավական էր կիրառել իր իսկ նկատմամբ Սփյուռք գոյականը: Ահա այս կերպ ձևավորվեց հայկական սփյուռքյան դիսկուրսը: Այն նման է հրեականին. «Արդի իվրիտում, - նշում է Ա. Միլիտարյովը, - դիասպորան բուն հրեական դիասպորայի իմաստով արտահայտվում է galut (գալութ) տերմինով: ...

¹ Նոր բառգիրք Հայկազեան լեզուի, հատոր 2: Երևանի պետական համալսարանի հրատարակչություն, 1981, էջ 765-766:

Galut տերմինի («դիասպորա» և նրա հունական համարժեքները...)՝ նախասկզբնական «վտարել» նշանակությունը լեզվական, հետևաբար, բացառիկ ծանրակշիռ և օբյեկտիվ վկայությունն է հրեական դիասպորայի մասին իրենց իսկ հրեաներին հատուկ պատկերացումների, որպես բռնի և ողբերգական իրադարձության¹: Հրեա և հայ ժողովուրդների ճակատագրերի նմանությունը՝ հայրենիքից վտարումը, աշխարհով մեկ ցրվելը, հայրենիք վերադառնալու հնարավորության բացակայությունը, հանգեցրին գալութ և Սփյուռք հասկացությունների նմանությանը:

XX դ. սկզբին տեղի ունեցավ ևս մի իրադարձություն, որը, կարծես, կոչված էր զոնե ինչ-որ չափով փոխհատուցել ցեղասպանության ողբերգությունը: Դա Արևելյան Հայաստանի մի մասում պետականության վերականգնումն էր՝ Առաջին հանրապետության ստեղծումը: Առաջին հանրապետությունը շատ կարճ պատմություն ունեցավ (1918 թ. մայիս – 1920 թ. նոյեմբեր), ուստի, ձևավորման սկզբնական փուլում գտնվող Սփյուռքի հետ նրա քիչ թե շատ կանոնավոր փոխհարաբերությունների մասին դժվար է խոսել: Եվ, այնուամենայնիվ, նույնիսկ այդ կարճ ժամանակահատվածում տեղի ունեցան դեպքեր, որոնք կարելի է որակել որպես Հայաստան – Սփյուռք փոխհարաբերությունների սկիզբը ազգային-քաղաքական ոլորտում: Հայտնի է, որ Հայաստանի, ինչպես և Վրաստանի ու Ադրբեջանի անկախացումը պարտադրված էր 1917 թ. Լուսաստանում բոլշևիկյան հեղափոխությունից հետո պատմական դեպքերի դասավորումով: Եվ եթե տեղում գործող և իրադրությանը առավել ծանոթ ազգային քաղաքական ուժերը, այնուհանդերձ, ի վիճակի եղան այս կամ այն չափով կանխատեսել դեպքերի նման ընթացքը և նախապատրաստվել դրանց, ապա արտասահմանի ազգային կազմակերպությունների և գործիչների համար Հայաստանի Հանրապետության ստեղծումն ընդհանուր առմամբ անսպասելի էր: Վերջինների շարքում հատկապես կարևորվում էր Հայ ազգային պատվիրակությունը, որը Պողոս Նուպարի գլխավորությամբ 1912-ից Փարիզում մեծ աշխատանք էր տա-

¹ Милитарев А., О содержании термина “диаспора” // Диаспора. Независимый научный журнал. М., 1999, №1, с. 29.

նուն Արևմտյան Հայաստանի և Կիլիկիայի հայության համար Առաջին Աշխարհամարտից հետո՝ որակապես նոր կարգավիճակ ապահովելու՝ սեփական պետական միավոր ստեղծելու համար: Պատվիրակության ու նրա շուրջ համախմբված քաղաքական որոշակի ուժերի կարծիքով Արևելյան Հայաստանի մի հատվածում հայկական պետության վերստեղծումը չէր կարող դիտվել որպես հայ ժողովրդի քաղաքական նպատակների իրականացում, քանզի այն շրջանում էր հայկական հիմնական տարածքների՝ Արևմտյան Հայաստանի և Կիլիկիայի հարցը: Սակայն, 1919 թ. մայիսին Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը Հայաստանը հայտարարեց միացյալ և անկախ հանրապետություն՝ դրանով իսկ ստանձնելով Արևմտյան Հայաստանի ազատագրման և Առաջին հանրապետության հետ նրա միացման հարցի լուծումը: Մինչդեռ, Ազգային պատվիրակությունը հենց իրեն էր համարում իրավասու զբաղվելու այդ հարցի լուծմամբ, քանի որ ի սկզբանե կոչված էր ներկայացնելու արևմտահայերի շահերը, և քանի որ մեծ կասկած էր ներշնչում Հայաստանի Հանրապետության ապագա գոյությունն իսկ: Հետագա ամիսների ընթացքում երկու կողմերի միջև տեղի ունեցան բանակցություններ: «Ռչ-դաշնակցական տարրերը, - գրել է Ռիչարդ Հովհաննիսյանը, - միավորվելով Պողոս Նուպարի հետ, արևմտահայերի, բայց փաստորեն, Սահմանադրական-Ռամկավար կուսակցության և նրա համակիրների անունից պատվիրակություն ուղարկեցին Երևան համաձայնության շուրջ բանակցելու նպատակով»¹: Երևան մեկնած պատվիրակության հիմնական նպատակն էր, ըստ էության, ոչ-դաշնակցական կուսակցությունների համար ապահովել Հայ Հեղափոխական Դաշնակցության (ՀԴԴ) հետ հավասար իրավունքներ Առաջին Հանրապետության ղեկավար մարմիններում, ինչպես նաև մշակել միջազգային աստիճաններում միացյալ պատվիրակության կազմավորման սկզբունքները: Դաշնակցությունը, որն ավանդաբար ամենաազդեցիկ քաղաքական ուժն էր Արևելյան Հայաստանում և Կովկասի հայաշատ վայրերում, ինչի շնորհիվ էլ Առաջին Հանրապետությունում դարձել էր իշխող

¹ Richard Hovhannissian. The Role of the Armenian Revolutionary Federation in the Republic of Armenia // Armenian Review, Summer 1991, vol. 44, n. 2/174, p. 25.

կուսակցություն, նման հավակնությունները համարեց ոչ իրատեսական: Սկսված բանակցությունները, որոնք որոշ իմաստով դարձել էին նաև խմբային և անձնական հավակնությունների բավարարման միջոց, մնացին անավարտ. հայ քաղաքական գործիչները ի վիճակի չէին հարմարվել պատմություն կերտող պետությունների արագ և կտրուկ քայլերին: Այդպիսին էր նորաստեղծ հայկական պետության՝ նոր-նոր ձևավորվող Սփյուռքի հետ հարաբերվելու առաջին և միգուցե վերջին լուրջ փորձերից մեկը, որի հիմքում, և սա հարկ է հատուկ նշել, ընկած էր իշխանության հարցը:

1920 թ. վերջին Հայաստանում իշխանության եկան հայ կոմունիստները: Խորհրդային Միության կազմում Հայաստանը, որպես այն կազմող հանրապետություններից մեկը, շարունակեց իր գոյությունը շուրջ 70 տարի, և այս ժամանակաշրջանի նշանակությունը հայ ժողովրդի զարգացման ու ինքնահաստատման առումով դժվար է գերազնահատել: Սակայն, եթե փորձենք թվարկել այն բացասականը, որն արդյունք էր նույն խորհրդային կարգերի, ապա առաջիններից մեկը պետք է նշել Հայաստանի ժողովրդին պարտադրած մեկուսացումը արտերկրում ապրող հայրենակիցներից՝ հայկական Սփյուռքից:

Հայաստանի Երկրորդ (խորհրդային) Հանրապետության ոչ լրիվ ինքնիշխանության ամենակարևոր դրսևորումներից էր այն, որ նա, ինչպես և խորհրդային Միության բոլոր հանրապետությունները, զրկված է եղել ինքնուրույն արտաքին քաղաքականություն վարելու իրավունքից: Այդ ոլորտը միշտ եղել է կենտրոնական իշխանությունների մենաշնորհը: Ուստի և խորհրդային Հայաստանի բոլոր տեսակի շփումները Սփյուռքի հետ ծրագրավորվում ու վերահսկվում էին Մոսկվայի կենտրոնական իշխանությունների կողմից և ծառայեցվում երկրի պետական ու քաղաքական շահերին: Խորհրդային Միությունն իր արտաքին քաղաքականության հիմքում դնելով դասակարգային անհաշտ պայքարի, համաշխարհային հեղափոխության գաղափարները, նույնպիսի քաղաքականություն է պարտադրել նաև Հայաստանի իշխանություններին՝ Սփյուռքի հանդեպ: Այդ քաղաքականության հիմնական կետերից էին՝ վտարանդի հայերի՝ հայրենիք վերադառնալու իրավունքների անտեսում և դրա փոխարեն բուրժուական

շահագործողների դեմ պայքարում թուրք աշխատավորների հետ համերաշխվելու կոչեր, սփյուռքահայերին իրենց երկրների հեղափոխական շարժումների մեջ ներքաշելու փորձեր, սոցիալ-դասակարգային պայքարի հրահրում հայկական համայնքներում և այլն: Միաժամանակ, Սփյուռքում գործող ազգային կուսակցությունները հայտարարվեցին Խորհրդային Հայաստանի և անգամ սփյուռքահայ աշխատավորության թշնամիներ:

Սակայն, նույնիսկ նման պայմաններում, Խորհրդային Հայաստանի առաջնորդները, հմտորեն համատեղելով կոմունիստական գաղափարներն ազգային շահերի հետ, գրեթե անմիջապես կապեր հաստատեցին արտերկրի հայության հետ: 1921 թ. Հայաստանի կառավարության որոշումով ստեղծվեց Հայաստանի օգնության կոմիտեն (ՀՕԿ), իսկ երկու տարի անց՝ 1923-ին, իշխանությունները թույլատրեցին գործել Հայաստանում Հայկական բարեգործական ընդհանուր միությանը (ՀԲԸՄ), որը հիմնվել էր դեռ 1906 թ. Կահիրեում: Թե՛ ՀՕԿ-ի, և թե՛ ՀԲԸՄ-ի հետ համագործակցության գլխավոր նպատակը մեկն էր՝ արտասահմանի հայությանը ներգրավել երկրի վերաշինության գործին: Եվ իսկապես, հետագա 16 տարիների ընթացքում նրանք՝ հատկապես ՀԲԸՄ-ն, իրականացրին մի շարք կարևոր առողջապահական, գիտակրթական և սոցիալական ծրագրեր:

Սակայն ՀՕԿ-ի պարագայում կար և մեկ այլ նպատակ: Հետևելով Երևանից ստացած հրահանգներին՝ ՀՕԿ-ի մասնաճյուղերը իրենց գործունեությունը հետզհետե ծառայեցրին կոմունիստական գաղափարախոսության քարոզչությանը: Նման դիրքորոշումը բացասաբար ազդեց ՀՕԿ-ի հեղինակության վրա հայկական համայնքներում, իսկ որոշ երկրներում ընդհանրապես արգելվեց նրա գործունեությունը: Կարելի է ասել, որ սա Խորհրդային իշխանությունների առաջին և ամհաջող փորձն էր՝ Սփյուռքը դարձնել կառավարելի: 1937 թ., երբ Խորհրդային Միությունում արտաքին և ներքին թշնամիներ որոնելու մոլուցքը հասավ իր գագաթնակետին, իշխանություններն անհիմն մեղադրանքներով լուծարեցին այդ երկու կազմակերպությունները, իսկ նրանց գրեթե ողջ ղեկավարությունը զնդակահարվեց: Պատմության մեջ ՀԲԸՄ-ն այդպես էլ մնաց որպես միակ սփյուռքահայ

կազմակերպությունը, որին Խորհրդային իշխանությունները թույլատրեցին գործել Հայաստանում:

Այդ տարիներին Սփյուռքում սկիզբ առավ քաղաքական առճակատման մի նոր շրջան, որի հիմքում ընկած էր Հայաստանի հետ հարաբերվելու գլխավոր չափանիշի ընտրությունը. այդպիսի՞ն համարել Հայաստանի իշխանությունների գախափարախոսությունը, թե՞ հենց Հայաստանի՝ հայերով բնակեցված ազգային միակ տարածքի գոյության փաստը: Սփյուռքի մի մասը՝ «Կոշտ» ընդդիմությունը, ՀՀԴ-ի գլխավորությամբ առաջնային համարեց գաղափարական չափանիշը և աշխարհի սոցիալ-քաղաքական երկու համակարգերի հակամարտության պատմության ողջ ընթացքում հավատարիմ մնաց «հակասովետիզմի» քաղաքականությանը: Սփյուռքի մյուս մասը՝ Ռամկավար-ազատական (ՌԱԿ) և Սոցիալ-դեմոկրատ հնչակյան (ՍԴՀԿ) կուսակցությունների գլխավորությամբ, հայ ժողովրդի ազգային շահերի տեսակետից Խորհրդային իշխանությունները համարելով չարյաց փոքրագույնը, բավարարվեց «մեղմ» ընդդիմության դերով՝ ձգտելով բարիդրացիական հարաբերություններ հաստատել Խորհրդային Հայաստանի հետ, ինչը, սակայն, այդպես էլ չդարձավ իրականություն:

Կուսակցությունների համար նշված երկու դիրքորոշումները ներկայանում էին մի կողմից որպես նրանց էթնոքաղաքական գործունեության նպատակ, իսկ մյուս կողմից՝ որպես ինքնահաստատման միջոց: Ամեն դեպքում նրանք կարիք ունեին մեծ թվով կողմնակիցների՝ ներառյալ սփյուռքահայ կազմակերպությունները, նախ և առաջ Հայ առաքելական եկեղեցին: Առաջին հայացքից «մեղմ» ընդդիմության հաջողության հավանականությունը, կարծես, ակնհայտ էր: Խորհրդային Հայաստանի իշխանությունները, որոնք ուժեղ հսկողություն էին հաստատել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գործունեության վրա, ձգտում էին առավելագույնս օգտագործել արտասահմանյան թեմերը ՀՀԴ-ի դեմ պայքարում: «Կոշտ» ընդդիմությունը, իր հերթին, հաջողությամբ օգտագործեց մարտնչող աթեիզմի քաղաքականությունը՝ Հայաստանում եկեղեցիների փակումը ու քանդումը, եկեղեցականների հալածումը և այլն, ինչի հետեւանքով ոչ միայն խափանվել էր

եկեղեցու գործունեությունը երկրում, այլև հարցականի տակ էր դրվել Ս. Էջմիածնի կողմից սփյուռքյան թեմերի ղեկավարումն ընդհանրապես: Առանձին եկեղեցիների անջատումը Ս. Էջմիածնից սկիզբ առավ ԱՄՆ-ում 1933 թ. և ավարտվեց 1956 թ. Լիբանանում՝ Մեծի Տան Կիլիկիո նոր Կաթողիկոսի ընտրությամբ: Կիլիկիո կաթողիկոսության նոր ղեկավարությունը ԶԳԴ-ի ազդեցությամբ անմիջապես որդեգրեց Ս. Էջմիածնից անջատման քաղաքականությունը՝ իր ղեկավարության տակ դնելով որոշ գործող թեմեր և հիմնելով նորերը՝ ինքնուրույն և Ս. Էջմիածնի հետ հավասար ներկայացուցչություն ունենալով էկոմենիկ շարժումներում ու կազմակերպություններում:

Հայ եկեղեցու կազմակերպական բաժանման հիմքում ոչ թե դավանական տարածայնություններն էին, այլ քաղաքական ուժերի տարբեր դիրքորոշումները Խորհրդային Հայաստանի հանդեպ (նույնը տեղի ունեցավ ռուս ուղղափառ եկեղեցում, երբ 1921 թ. Հարավսլավիայի Սրեմսկի Կարլովիցե քաղաքում հիմնվեց ռուս ուղղափառ եկեղեցին արտասահմանում): Իր հերթին Հայ եկեղեցու բաժանումով ավարտվեց Սփյուռքի քաղաքական սահմանազատման ինստիտուցիոնալ ձևակերպումը: Խոսքը նախ և առաջ երկու նույնանման կառուցվածքով քաղաքական-եկեղեցական համակարգերի մասին է: Առաջինի հիմնական տարրերն են՝ Ս. Էջմիածնի թեմերը, ՌԱԿ և ՍԴՀԿ, Թեքեյան և Նոր սերունդ մշակութային միությունները, Հայ երիտասարդաց ընկերակցությունը, ԶԲԸՄ-ն՝ իրենց դպրոցներով, ԶԼՄ-ով, իսկ երկրորդինը՝ Մեծի Տանն Կիլիկիո թեմերը, ԶԳԴ, Համազգային մշակութային միությունը, Հայ մարմնակրթական ընդհանուր միությունը, Հայ օգնության միությունը՝ իրենց դպրոցներով, ԶԼՄ-ով: Տվյալ խմբավորումները իրապես ներկայանում են որպես համակարգեր՝ նկատի առնելով նրանց հստակ կառուցվածքը, տարրերի ֆունկցիոնալ փոխկապվածությունը, տարբեր սոցիալ-մշակութային միջավայրերում ինքնակազմակերպվելու և հարմարվելու ունակությունը:

Դրանով իսկ Սփյուռքում հաստատվեց յուրահատուկ դինամիկ հավասարակշռություն, որն իր բոլոր բացասական հետևանքներով

հանդերձ ընդհանուր առմամբ եղավ արդյունավետ: Այն հնարավորություն տվեց ինչպես հարմարվել երկու համաշխարհային համակարգերին, որոնցից մեկում ապրում էին սփյուռքահայերը, իսկ մյուսում՝ Հայաստանի ժողովուրդը, այնպես էլ՝ հայ համայնքների առավել արդյունավետ գործունեությանը մահմեդական Արևելքի և քրիստոնեական Արևմուտքի երկրներում:

1950-ականների կեսին՝ Ի.Ստալինի մահից հետո, կարևոր դեպքեր տեղի ունեցան նաև Խորհրդային Միությունում: Սկիզբ առած սառը պատերազմի տարիներին երկրի իշխանությունը, ձգտելով էլ ավելի ընդլայնել իր ազդեցության ոլորտները, որդեգրեց ավելի ճկուն քաղաքականություն՝ դաշնակիցներ ու բարեկամներ ձեռք բերելով արդեն ոչ միայն և ոչ այնքան դասակարգային, որքան ընդհանուր քաղաքական շահերի հիման վրա: Համապատասխանաբար խմբագրվեց և Հայաստանի քաղաքականությունը Սփյուռքի հանդեպ. ՌԱԿ-ը և ՍԴՀԿ-ն իրենց կառույցներով սկսեցին դիտվել որպես «առաջադիմական, հայրենասիրական» ուժեր և նրանց ընձեռվեցին Հայաստանի հետ շփվելու սահմանափակ հնարավորություններ, սակայն ԶԳԴ-ի հանդեպ անհանդուրժողական դիրքորոշումը մնաց անփոփոխ: Այդ նոր քաղաքականության իրագործման հիմնական միջոցը եղավ 1964-ին հիմնած Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեն, որն էլ հետագա տարիներին որոշ չափով ապահովեց հայ ժողովրդի երկու հատվածների շփումները հիմնականում մշակույթի, արվեստի, կրթության ոլորտներում:

Խորհրդային Հայաստանի՝ Սփյուռքի հանդեպ վարած քաղաքականության հիմքում ընկած էր մի գերխնդիր՝ Սփյուռքը դարձնել կառավարելի և նրա ներուժը ծառայեցնել Խորհրդային Միության պետական շահերին: Թեև Խորհրդային իշխանությունները արձանագրեցին որոշ հաջողություններ, սակայն գերխնդիրը մնաց չլուծված. Սփյուռքը այդպես էլ չդարձավ կառավարելի:

Մյուս կողմից, ի տարբերություն Առաջին Հանրապետության՝ այժմ Սփյուռքը՝ ներառյալ նրա «առաջադիմական, հայրենասիրական» ուժերը, չէր կարող նույնիսկ երազել երկրի ներքին կյանքին մասնակից դառնալու հնարավորության մասին: Իսկ Հայկական հարցի հե-

տապնդուհը պարտադրաբար դարձավ Սփյուռքի մենաշնորհը. այն սկզբից ևեթ դուրս հանվեց Խորհրդային Միության արտաքին քաղաքականության օրակարգից և հիշվեց միայն 1945 թ. Պոտսդամի գագաթաժողովի օրերին: Նման պայմաններում նույնիսկ այնպիսի հայանպաստ երևույթ, ինչպես հայրենադարձությունն էր՝ սփյուռքահայերի ներգաղթը 1920-1930-ական և 1940-ական թթ., որոշակիորեն նպաստեց նրանց օտարմանը Հայաստանից:

Հայաստան - Ափյուռք հարաբերությունների արդի վիճակը հասկանալու համար հարկ է նշել նաև Խորհրդային տարիներին ժողովրդի երկու հատվածների մեկուսի գոյության հետևանքներից մի քանիսը: Առաջինը՝ արևմտահայերին և արևելահայերին պատմականորեն ներհատուկ յուրահատուկ բնութագրերն ու հատկանիշները այդ տասնամյակների ընթացքում էլ ավելի Խորացան: Երկրորդը՝ Հայաստանի հետ անմիջականորեն հաղորդակցվելու անհնարինության պատճառով սփյուռքահայերի՝ հատկապես Արևմուտքի երկրներում ապրողների մեջ ազգամշակութային ծուլումը ընթացավ առավել արագությամբ՝ հարցականի տակ դնելով առանձին համայնքների գոյությունն իսկ: Եվ երրորդը (ըստ հերթականության, բայց ոչ՝ կարևորության)՝ թե՛ հայաստանաբնակների և թե՛ սփյուռքահայերի մեջ ժամանակի ընթացքում ձևավորվեցին միմյանց մասին թյուր, անիրատեսական, միջակա պատկերացումներ և ստերեոտիպեր՝ սկսած ապրելաձևից և վերջացած ազգային ինքնագիտակցության պահպանման և զարգացման աստիճանով: Նման պատկերացումների սպառնացող վտանգը մնում էր անհայտ և թաքնված այնքան ժամանակ, որքան ժամանակ շարունակվում էր Հայաստանի և Սփյուռքի մեկուսի գոյությունը: Սակայն այն իրողություն դարձավ Հայաստանի անկախացման գործընթացի առաջին իսկ օրերից:

1988-1991 թթ. Երևանում տեղի ունեցող հանրահավաքների կարևոր կարգախոսներից էին Հայաստանի և Սփյուռքի միջև սերտ և բազմապիսի հարաբերությունների հաստատման անհրաժեշտությունը, միացյալ ուժերով համազգային նպատակների հետապնդումը: Հրաժեշտ տալով պատմության Խորհրդային շրջանին և նպատակադրվելով հետագա զարգացման մեջ հետևել Արևմուտքի երկրների

օրինակին՝ Հայաստանի ժողովուրդը ակնկալում էր սփյուռքահայության օժանդակությունը: Նման՝ մեծ մասամբ հուզական և չափազանցված սպասումները և հույսերը բխում էին վերոնշյալ անիրատեսական պատկերացումներից, որոնց համաձայն, օրինակ, որևէ տարբերություն չէր դրվում հայաստանաբնակ հայի և, ասենք, երրորդ սերնդի ամերիկահայի կամ ֆրանսահայի միջև և կամ, որ սփյուռքահայերը իրենց ֆինանսատնտեսական ողջ ներուժը անմիջապես պետք է ծառայեցնեն Հայաստանին և այլն: Կարևորն այն է, որ հանրահավաքները տեղի էին ունենում մի ժամանակ, երբ երկրի Խորհրդային իշխանությունները կաթվածահար էին, և երբ վաղվա իշխանությունները նույն այդ հանրահավաքների գլխավոր բանախոսներն էին: Այլ կերպ ասած նոր առաջնորդները ժողովրդի իսկական զավակներն էին այնքանով, որքանով ունեին նույն թերի պատկերացումները Սփյուռքի մասին: Նրանց թվում էր, որ Խորհրդային իշխանության վերացմանը ինքնին կհետևի Հայաստանի և Սփյուռքի լայնածավալ համագործակցությունը ամենատարբեր ոլորտներում:

Առանձնահատուկ սպասումներ էին կապվում Սփյուռքում գործող ՀՀԴ, ՌԱ և ՍԴՀ կուսակցությունների հետ: Հայաստանի ժողովրդի գիտակցության մեջ հենց նրանք էին ազգային-քաղաքական իդեալների կրողներն ու պահպանողները, ուստի և նրանց վերադարձը դիտվում էր որպես պատմական արդարության հաղթանակ: Բացի այդ թվում էր, որ Արևմուտքի երկրներում գոյության տարիների ընթացքում այդ կազմակերպությունները, դառնալով քաղաքական որոշակի արժեքների և ավանդույթների՝ քաղաքական մշակույթի կրողներ, կներմուծեն այն Հայաստան: Իր այդ սպասումներում Հայաստանի ժողովուրդը, կամա թե ակամա, նրանց վրա էր տարածում եղած պատկերացումները Արևմուտքի դասական քաղաքական կուսակցությունների մասին՝ գիտակցելով հանդերձ, որ հայկական կուսակցությունները որևէ դեր չեն խաղում այս կամ այն երկրի քաղաքական կյանքում:

Նման սպասումները ունեին ևս մեկ բացատրություն: Թեև Հայոց համազգային շարժումը (ՀՀՇ), որը գլխավորել էր ժողովրդական շարժումը հանուն Լեռնային Ղարաբաղի ինքնորոշման, ապա նաև Հայաստանի անկախացման, այդ օրերին վայելում էր մեծ ժողովրդա-

կանություն, այնուամենայնիվ, երկրի բնակչության մի մասը սկզբունքային կամ անձնական պատճառներով նշված կուսակցությունների վերադարձի հետ էր կապում քաղաքական այլընտրանքային գործունեության հնարավորությունը: Նման տրամադրությունները հայտնի էին Սփյուռքի կուսակցություններին և լիովին համապատասխանում էին Հայաստանում ինքնահաստատվելու նրանց ձգտումներին: Ուշագրավ է, սակայն, որ Խորհրդային Միությունում տեղի ունեցող արմատական փոփոխությունների սրընթաց զարգացումը հանկարծակի բերեցին նրանց: Դեռևս 1988 թ., երբ երկրի կենտրոնական իշխանությունները հակազդեցին Ղարաբաղյան շարժմանը, ՀՀ և այլ ընդդիմադիր ուժերը ակնկալում էին Սփյուռքի աջակցությունը: Սակայն վերջինի արձագանքը եղավ անսպասելի: 1988 թ. նոյեմբեր ամսին ՀՀ, ՌԱ և ՍԴՀ կուսակցությունները հանդես եկան իրենց համար հազվադեպ համատեղ հայտարարությամբ, որում, իրենց աջակցությունը հայտնելով Լեռնային Ղարաբաղի միացմանը Խորհրդային Հայաստանին, միաժամանակ կոչ էին անում Հայաստանի ժողովրդին ցուցաբերել զսպվածություն, հրաժարվել այնպիսի գործողություններից, որոնք կարող են խարխուլել Խորհրդային Միության ղեկավարության վստահությունը: Նման դիրքորոշումը, որն այդ օրերի հայ իրականության չգիտության հետևանք էր, Ղարաբաղյան շարժման մասնակիցների մոտ առաջացրեց ոչ միայն հիասթափություն, այլև անվստահություն Սփյուռքի կուսակցությունների հանդեպ:

Նման տրամադրությունները էլ ավելի ուժեղացան նշված կուսակցությունների՝ Հայաստան վերադառնալուց հետո: Ձգտելով հնարավորինս արագ ինքնահաստատվել քաղաքական դաշտում՝ նրանք ծավալեցին տենդազին գործունեություն իրենց շարքերը նոր անդամներով համալրելու նպատակով: Եվ քանի որ այդ սկզբնական շրջանում նրանք դեռ չունեին ոչ սեփական կառույցներ, ոչ էլ գործիչներ, նշված գործունեությունը հիմնականում ղեկավարում էին Սփյուռքից գործուղված կուսակցական գործիչները: Որքան Հայաստանի ժողովուրդը անտեղյակ էր Սփյուռքի իրականությանը, այդչափ էլ մակերեսային էին ժամանած «էմիսարների» պատկերացումները Հայաստանի մասին: Ուշագրավ է, որ, անկախ քաղաքացիությունից, նրանք հիմնականում ծնունդով Արևելքի երկրներից էին՝ Սփյուռքի

ազգային գործիչների այդ յուրատեսակ դարբնոցից՝ իրենց ներհատուկ արմատականության և իրականության պարզունակ ընկալման զուգակցությամբ: Նպատակադրվելով ամեն գնով ստվարացնել իրենց կուսակցությունների շարքերը՝ նրանք չհասկացան, հաճախ չէին էլ կարող հասկանալ «նորահավատների» իրական շարժառիթները: Ամեն դեպքում, նշված և այլ հանգամանքների բերումով ՀՀ-ն և ՌԱԿ-ը (ՍԴՀ-ն սկզբից ևեթ հանդես եկավ որպես ՀՀ-ի հավատարիմ կողմնակից) շատ շուտով հայտնվեցին առաջատար՝ ՀՀ-ից հետո կուսակցությունների շարքում:

Ավելին, մոլորության մեջ ընկնելով նման՝ իրենց իսկ համար անսպասելի հաջողությունից, կուսակցությունների՝ նախ և առաջ ՀՀ-ի առաջնորդները դրսևորեցին մեծ հավակնություններ և դիմեցին գործողությունների, որոնք կարևոր հետևանքներ ունեցան ինչպես երկրի ներքաղաքական զարգացման, այնպես էլ Հայաստան-Սփյուռք հարաբերությունների համար:

Խոսքը Հայաստանում 1991 թ. վերջին կայացած առաջին նախագահական ընտրությունների մասին է: Թեև ՀՀ-ի առաջնորդներից մեկի՝ Լ. Տեր-Պետրոսյանի հաղթանակը սպասելի էր և ակնհայտ բոլորի համար՝ ՀՀ-ն առաջադրեց սեփական թեկնածուին՝ թատրոնի եւ կինոյի ճանաչված դերասան, մեծ ժողովրդականություն վայելող Սոս Սարգսյանին: Այդ փաստը ինքնին վկայում էր, որ ՀՀ-ն այն ժամանակ Հայաստանում չունեի իր շարքերում այնպիսի մի կուսակցական գործիչ, որը կարող կլիներ մրցել ՀՀ-ի թեկնածուի հետ:

ՀՀ-ի այս քայլը ՀՀ-ն գնահատեց որպես մարտահրավեր, այն էլ մի կուսակցության կողմից, որը նոր-նոր էր հաստատվել Հայաստանում, որը անմասնակից էր անկախության համար վարած պայքարին, և որը ղեկավարվում և ֆինանսավորվում էր արտասահմանից: ՀՀ-ն, որի ժողովրդականությունը այդ օրերին հասել էր իր գագաթնակետին (ընտրություններում Լ. Տեր-Պետրոսյանի օգտին քվեարկեց ընտրողների 83%-ը), ընդունեց մարտահրավերը և դիմեց կոշտ գործողությունների բոլոր ընդդիմադիր ուժերի դեմ: 1992 թ. երկրից արտաքսվեց ՀՀ-ի ղեկավարներից մեկը՝ Հունաստանի քաղաքացի Բ. Մարուխյանը՝ կառավարության քաղաքականության դեմ քայքայիչ

գործունեություն վարելու համար: Դա լուրջ ազդանշան էր թե՛ ՀՀ-ին, և թե ողջ Սփյուռքին առ այն, որ Հայաստանի իշխանության համար անընդունելի է որևէ միջամտություն երկրի ղեկավարման գործում: Երկրի նախագահին այդ առիթով հատուկ նշում էր, որ փոխադարձ անհասկացողությունն ու անվստահությունը կպահպանվեն այնքան ժամանակ, քանի դեռ Սփյուռքի առաջնորդները չեն հաշտվի այն մտքի հետ, որ քաղաքականությունը արվում է Հայաստանում¹: Սակայն ՀՀ-ն շարունակեց իր աշխույժ ընդդիմադիր գործունեությունը, և իշխանությունները դիմեցին ավելի վճռական քայլերի: 1994 թ. դեկտեմբերին երկրի նախագահը կասեցրեց ՀՀ-ի գործունեությունը Հայաստանում, քանի որ ըստ հակառակ գործող օրենքի նրա ղեկավարության մեջ ընդգրկված էին այլ երկրների քաղաքացիներ: Բացի այդ, որոշ ժամանակ անց տարբեր մեղադրանքներով («Դրոյի գործը», «Երեսունմեկի գործը») դատապարտվեցին կուսակցության որոշ գործիչներ²:

Այլ կերպ ընթացան հարաբերությունները ՌԱԿ-ի հետ: Նոր վարչակարգի համար նա ի սկզբանե վարկաբեկված էր խորհրդային իշխանությունների հանդեպ իր «մեղմ» ընդդիմադիր կեցվածքի պատճառով: Հաստատվելով Հայաստանում՝ ՌԱԿ-ը, ի տարբերություն ՀՀ-ի, իրատեսորեն գնահատեց սեփական կարողությունները, չդրսևորեց

¹ Armenian International Magazin. Los Angeles, March 1994, p. 32.

² Ուշագրավ է, որ տարիներ անց՝ 2011 թ. հոկտեմբերի 3-ին Լ. Տեր-Պետրոսյանը ասուլիսի ժամանակ անդրադարձավ այդ դեպքերին: Ստորև համապատասխան հատվածը iragir.am կայքում տեղադրված հոդվածից:

«Նրան հարցրել են նաև այն մասին, թե իր ժամանակ էլ եղել են քաղաքանտարկյալներ ի դեմս ՀՀ գործիչների: Տեր-Պետրոսյանը ասում է, թե նկատի ունեն Դրոյի գործը և Երեսունմեկի գործը, «Ուրեմն ինչ էր բացվել: Բացվել էր մի նարկոտիկների գործ, Բեյրութից Երևան տեղափոխվող, մենք ստացել էինք ինֆորմացիա, և Ռուսաստանի հետ, Ռուսաստանի անվտանգության ուժերի հետ համատեղ գործողությամբ մենք կարողացանք բացահայտել այդ գործը», ասում է Տեր-Պետրոսյանը, նշելով, որ դա բացահայտելուց հետո հայտնաբերվել է, որ այստեղ գործում է մի մեծ ահաբեկչական խումբ: «Մենք այն ժամանակ չգիտեինք էլ, որ նրանք դաշնակցականներ էին», ասում է Տեր-Պետրոսյանը: Ըստ նրա, եթե նրանք քաղաքանտարկյալ են, ապա ինչպես է ստացվում, որ այդ գործով դատապարտված երկու մարդ մինչև այսօր բանտում են: Տեր-Պետրոսյանն ասում է, որ նրանք իր իշխանության օրոք բանտում էին երեք տարի, իսկ Քոչարյանի և Սարգսյանի օրոք արդեն տասնչորս տարի: Տեր-Պետրոսյանը հարցնում է, որ եթե նրանք անարդար էին դատվել, ապա ինչու Դաշնակցությունը չի ազատում նրանց հիմա բանտից»: Տես՝ Տեր-Պետրոսյանի մեծ ասուլիսը // www.iragir.am/arm.src/country54069.html

իշխանական հավակնություններ և ընդհանուր առմամբ խնդիրներ չունեցող իշխանությունների հետ: Սակայն նույնիսկ նա, չնայած իր բարդ հարաբերություններին ՀՀ-ի հետ, անհրաժեշտ համարեց դեմ արտահայտվել վերջինի հանդեպ կիրառած պատժամիջոցներին, դիտելով դրանք վտանգավոր նոր-նոր ձևավորվող ժողովրդավարական հասարակության համար:

Այս դեպքում իշխանությունները գործեցին այլ կերպ՝ օգտվելով կուսակցության շարքերը համալրելու ընթացքում ցուցաբերած անսկզբունքայնությունից: Իշխանությունների հմուտ գործողությունները պսակվեցին հաջողությամբ, ՌԱԿ-ը պառակտվեց (այն էլ մի քանի անգամ) և հայտնվեց խորը ճգնաժամի մեջ: Մինչդեռ սպասելի էր, որ ռամկավար-ազատական կամ լիբերալ-դեմոկրատական արժեքներով առաջնորդվող կուսակցությունն իր պատվավոր տեղը կունենար Հայաստանի քաղաքական դաշտում: Սակայն, զուրկ լինելով գաղափարաբանական, քաղաքական և կազմակերպական որոշակիությունից և տոկունությունից, նա հայտնվեց երրորդական կազմակերպությունների շարքում:

Այս ամենին Սփյուռքի արծազանքը հասկանալու համար անհրաժեշտ է նկատի առնել մի կարևոր հանգամանք: Նշված երեք ազգային կուսակցությունները, վերսկսելով գործունեությունը Հայաստանում, միևնույն ժամանակ պահպանեցին իրենց բոլոր կառույցները Սփյուռքում, որոնք էլ, ըստ էության, այդ տարիներին ղեկավարեցին կուսակցության գործունեությունը Հայաստանում: Ոստի բնական է, որ ՀՀ-ի տարբեր կարգի գործիչներն իրենց բազմաթիվ ելույթներում ու կուսակցական մամուլում հրապարակած հոդվածներում շուրջ երեք տարի անընդմեջ խստորեն դատապարտեցին Հայաստանի իշխանությունների՝ ըստ իրենց «հանցավոր քաղաքականությունը», «բռնաճնշումները» ՀՀ-ի հանդեպ: Ավելին, ի պատասխան՝ նրանք դիմեցին ծայրահեղ քայլի՝ դադարեցրին կամ ընդհանրապես չեղյալ հայտարարեցին Հայաստանի հետ իրենց համագործակցության գրեթե բոլոր ծրագրերը, ինչը բացասաբար գնահատվեց Սփյուռքի տարբեր շրջանակների կողմից:

Այլ էր ՌԱԿ-ի արծազանքը: Նրա սփյուռքյան հատվածը գիտակցում էր, որ Հայաստանում կուսակցության անհաջողությունների

պատճառները ներքին բնույթի էին և մի հայտնի չափով էլ պայմանավորված էին կուսակցության անմխիթար վիճակով հենց իսկ Սփյուռքում՝ պառակտում, փոխադարձ հրապարակային մեղադրանքներ, իսկ արդյունքում՝ հեղինակության ակնհայտ նվազում:

Ստեղծված իրավիճակում Հայաստանի իշխանությունները՝ ի դեմս ՀՀԾ-ի որոշեցին ընթացող հակամարտությունը տեղափոխել նաև Սփյուռք՝ ազգային կուսակցությունները լրիվ չեզոքացնելու նպատակով: Հայեցակարգային առումով խնդիր դրվեց հիմնավորել, որ կուսակցությունների՝ որպես քաղաքական կազմակերպությունների գոյությունը Սփյուռքում ընդհանրապես անհնաստ է ու ավելորդ: 1994 թ. Նյու Յորքում Ամերիկայի հայկական համագումարի պատվին կազմակերպված ընդունելության ժամանակ հնչեցվեց Լ. Տեր-Պետրոսյանի ձայնագրած ելույթը: Բարձր գնահատելով այդ կազմակերպության օժանդակությունը Հայաստանին՝ նա հակադրեց այն Սփյուռքի մի շարք կազմակերպություններին, հատկապես նկատի ունենալով քաղաքական կուսակցությունները, որոնց գոյությունն իսկ, ըստ իրեն, այսօր ժամանակավրեպ է: Նա հատուկ մշեց նաև, որ կուսակցությունները պետք է ծնվեն, գործեն և դադարեն իրենց գոյությունը Հայաստանում¹: Կարելի է, իհարկե, համաձայնվել այս թեզի հետ, եթե խոսքը գնար կուսակցությունների դասական սահմանման մասին. այսինքն՝ քաղաքական կազմակերպություններ, որոնք ձգտում են իշխանության՝ երկրի զարգացման վերաբերյալ սեփական ծրագրի իրագործման նպատակը: Ակնհայտ է, որ Սփյուռքի կուսակցությունները չեն համապատասխանում այս սահմանմանը: Նման տիպի կազմակերպությունները (անկախ նրանից՝ կոչվում են նրանք «կուսակցություն», թե ոչ) բնութագրական են հատկապես այն ազգային փոքրամասնություններին, որոնք առաջացել են քաղաքական արտագաղթի հետևանքով (օրինակ՝ 1917 թ. բոլշևիկյան հեղափոխությունից հետո քաղաքական կուսակցությունները ռուսական գաղթաշխարհում): Այս երևույթի հայկական տարբերակի յուրահատկությունը նրանումն է, որ վերոնշյալ կուսակցությունները գործում

¹ Ազգ, 9 հուլիսի, 1994:

էին հայ գաղութներում մինչև բուն Սփյուռքի ձևավորումը: Բոլոր հիմքերը կան ենթադրելու, որ նրանք չէին զոյատևի մինչև մեր օրերը, եթե Առաջին Հանրապետությունը չփոխարինվեր Երկրորդ (Խորհրդային) Հանրապետությունով:

Այսօր նման քաղաքական կազմակերպությունները (նրանք մեծ թիվ են կազմում հատկապես Արևմուտքում՝ քաղաքական փախստականների այդ յուրատեսակ ապաստարանում) ընդունված է անվանել էթնոքաղաքական: Էթնոքաղաքական էր և է նաև կուսակցությունների գործունեությունը Սփյուռքում՝ նրանց դիրքորոշումները Հայաստանի հանդեպ՝ իրենց տարատեսակ դրսևորումներով, նրանց բազմապիսի աշխատանքը միջազգային հանրության կողմից Օսմանյան կայսրությունում հայերի ցեղասպանության ճանաչման և դատապարտման նպատակով: Անտեսելով դա՝ այն օրերի արտաքին գործերի նախարար Վ. Փափազյանը, կարծես զարգացնելով երկրի նախագահի գաղափարները, պնդում էր, որ Սփյուռքում քաղաքական կյանք ընդհանրապես չի կարող լինել, որ այն կարող է լինել միայն Հայաստանի Հանրապետությունում¹: Ուշագրավն այն է, որ այս ամենի հետ մեկտեղ ՀՀԾ-ն, կարծես, հետևելով Խորհրդային Հայաստանի 1920-1930-ական թթ. իշխանությունների օրինակին (նկատի ունեն ՅՕԿ-ը), փորձեց (առանց թիչ թե շատ շոշափելի արդյունքների) ստեղծել Սփյուռքում՝ մասնավորապես ԱՄՆ-ում, սեփական կառույցներ՝ որպես այլընտրանք գործող կուսակցությունների²:

Այսպիսով, Երրորդ Հանրապետության առաջին իսկ օրերից իշխանության հարցը, ինչպես և Առաջին Հանրապետության ժամանակ, դարձավ՝ մի կողմից երկրի ղեկավարության և մյուս կողմից Սփյուռքի որոշ շրջանակների բացահայտ առճակատման պատճառ: Նման պայմաններում տրամաբանական է, որ Հայաստանի իշխանությունների հիմնական գործընկերները դարձան ոչ կուսակցական կազմակերպությունները՝ Հայկական բարեգործական ընդհանուր միությունը³ և Ամերիկայի հայկական համագումարը:

¹ Հայք, 2 դեկտեմբերի, 1994:

² Հայաստանի Հանրապետություն, 11 օգոստոսի, 1994:

³ ՀԲԸՄ-ի օժանդակությունը սկսվեց 1988 թ. երկրաշարժից անմիջապես հետո, այն առավել շոշափելի դարձավ երկրի անկախացումից հետո և գումարային առումով

Նույն՝ 1990-ականների կեսերին Հայաստանի ղեկավարության ու շաղկապության կենտրոնում հայտնվեց Հայ Առաքելական Եկեղեցու միասնության վերականգնման հարցը: Վերը արդեն խոսվեց եկեղեցու բաժանման պատճառների մասին, և թվում էր, թե Խորհրդային Միության փլուզումը, սառը պատերազմի ավարտը, Հայաստանի անկախացումը պետք է վերացնեին բոլոր խոչընդոտները եկեղեցու միավորման ճանապարհին:

Անկախության առաջին տարիներին եկեղեցու հետ առնչվող հարցերը այնքան էլ հրատապ չէին. անհամեմատ ավելի կարևոր էին իրադրությունը Լեռնային Ղարաբաղում, փախստականների հոսքը Ադրբեջանից, երկրի շրջափակումը իր ծանր հետևանքներով և այլ խնդիրներ: Եկեղեցու հանդեպ հետաքրքրությունը ակնհայտորեն աճեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգեն Առաջինի մահից հետո՝ 1994 թ., երբ առաջ եկավ նրան փոխարինողի հարցը: Կայացման դժվարին փուլում գտնվող պետությունը արդարացիորեն ակնկալում էր եկեղեցու օժանդակությունը, ուստի և չէր կարող անտարբեր վերաբերվել այդ հարցին, առավել ևս, որ դարեր անց առաջին անգամ կաթողիկոսը ընտրվելու էր ինքնիշխան Հայաստանում:

Ընտրություններից մոտ մեկ ամիս առաջ նախագահ Լ. Տեր-Պետրոսյանը այդ հարցին նվիրված հարցազրույցում ասաց. «...իր աստվածաբանական պատրաստությամբ, հայագիտական հմտությամբ և վարչական կարողություններով այսօր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ամենաարժանի թեկնածուն, իմ կարծիքով, Կիլիկիո աթոռի հայրապետ Գարեգին Բ վեհափառն է»: Եվ հետո՝ «Այս ընտրությունը, վստահ եմ, կարող է շրջադարձային դեր խաղալ Հայ Առաքելական Եկեղեցու նվիրապետական միասնության վերականգնման, ինչպես նաև ավելի լայն առումով՝ Հայաստան-Սփյուռք հարաբերությունների կարգավորման հիրավի համազգային գործում»¹: Հայաստանում և Սփյուռքում տարբեր կերպ արձագանքեցին դրան: Հայաստանի

ժողովրդի բացարձակ մեծամասնությունը, 70 տարի շարունակ օտարված լինելով Սփյուռքից, պատկերացում չունեին ոչ՝ Կիլիկիո Կաթողիկոսության, ոչ՝ Հայ եկեղեցու բաժանման, ոչ՝ էլ Սփյուռքում գոյություն ունեցող երկու հակադիր եկեղեցական-կուսակցական խմբավորումների մասին: Նրանք իրապես ողբում էին սիրված Կաթողիկոսի մահը և, կլանված լինելով քիչ թե շատ արժանավայել գոյության համար ամենօրյա պայքարով, անուշադրության մատնեցին նախագահի կարծիքը:

Լրիվ այլ էր Սփյուռքի արձագանքը հատկապես նրա այն մասի, ներառյալ ՌԱԿ-ի և ՍԴՀԿ-ի անդամները և համակիրները, որը տասնամյակներ շարունակ հավատարիմ մնաց Ս. Էջմիածնին, մեծ ջանքերի և զոհողությունների գնով հակազդեց Կիլիկիո Կաթողիկոսության՝ Սփյուռքում գործող թեմերն իրեն ենթարկելու փորձերին: Նրանց համար անհասկանալի էր Հայաստանի ղեկավարության դիրքորոշումը հոգուտ Գարեգին Բ-ի՝ եկեղեցու բաժանման կամ պառակտման հիմնական գաղափարախոսներից մեկի: Ավելին, նրանք դիտեցին դա որպես քամահրական վերաբերմունք Սփյուռքի այն հատվածի հանդեպ, որը նույնիսկ սառը պատերազմի տարիներին հայրենիքի՝ Խորհրդային Հայաստանի կողքին էր, իսկ այժմ ամեն կերպ օժանդակում էր նորանկախ Հայաստանի կայացմանը: Նախագահի նախընտրությունը բացասաբար ընդունվեց հայ հոգևորականների կողմից նաև Հայաստանում, սակայն նրանց տեսակետը գրեթե չինչեցվեց՝ իշխանությունների հետ անցանկալի դիմակայությունից խուսափելու համար:

Իշխանությունների՝ անձամբ Լ. Տեր-Պետրոսյանի համար նման արձագանքները սպասելի էին, և ուրեմն նա լուրջ հիմքեր ուներ դրանք անտեսելու համար: Կասկածից վեր է, որ նա, ինչպես և շատ շատերը, անկեղծորեն ցանկանում էր տեսնել Հայ եկեղեցին միավորված՝ Ս. Էջմիածնի գլխավորությամբ: Իսկ որպես երկրի նախագահ նա գիտակցում էր ինչպես իր պարտականությունը, այնպես էլ հնարավորությունները այդ խնդրի դրական լուծման առումով: Դրա հետ մեկտեղ, նա, ի տարբերություն շատերի, տեղյակ էր եկեղեցու բաժանման քաղաքական պատճառներին, թե որքան մեծ է Կիլիկիո

(շուրջ 200 մլն դոլար) գերազանցում է որևէ այլ սփյուռքահայ կազմակերպության օժանդակությունը: Պատահական չէ, որ ՀԲԸՄ-ի նախագահ Ալեք Մանուկյանը առաջիններից մեկը՝ 1995-ին արժանացավ Ազգային հերոսի պատվավոր կոչմանը:
¹ Հայք, 8 մարտի, 1995:

Կաթողիկոսության դերը Սփյուռքում ընդհանրապես, և ՀՀԴ-ի հեղինակությունն ու ազդեցությունը պահպանելու համար մասնավորապես:

Նկատի առնելով իշխանությունների վերոնշյալ կոշտ դիմակայությունը վերադարձած կուսակցությունների հետ՝ եկեղեցու վերամիավորումը Ս. Էջմիածնի գլխավորությամբ ստանում էր նոր՝ արդեն քաղաքական նշանակություն: Մի կողմից դա կբերեր ՀՀԴ-ի դիրքերի զգալի թուլացմանը նախ Սփյուռքում, բայց նաև Հայաստանում, իսկ մյուս կողմից կթուլացներ ՌԱԿ-ի ազդեցությունը Ս. Էջմիածնի սփյուռքյան թեմերի վրա: Այսպիսով, Հայ եկեղեցու վերամիավորումը երկրի նախագահի համար դառնում էր գերխնդիր:

Կարելի է ենթադրել, որ այդ գերխնդրի ի հայտ գալը մեծապես պայմանավորված էր 1988 թ. երկրաշարժից հետո Գարեգին Բ-ի՝ Հայաստան կատարած այցելություններով, նրա հանդիպումներով երկրի նախագահի և հատկապես Կաթողիկոս Վազգեն Ա-ի հետ: Եկեղեցու վերամիավորման անհրաժեշտության մասին երկու Կաթողիկոսների խոսքերից հետո է, որ երկրի նախագահը 1993 թ. ՀՀԸ-ի համագումարում մեղադրեց Սփյուռքի քաղաքական կուսակցություններին թե՛ եկեղեցու պառակտման մեջ, և թե նրանում, որ «...նրանց ջանքերով այսօր էլ վիժեցվում է եկեղեցու վերամիավորման հրամայականը՝ չնայած զույգ վեհափառների մերձեցման ամենալուրջ միտումներին»¹: Եվ երբ մեկ տարի անց՝ 1994-ին, Վազգեն Ա-ի մահից հետո ծագեց նրան փոխարինողի հարցը, Գարեգին Բ-ն դիտվեց որպես ամենահարմար թեկնածուն: Նա, որ ժամանակին եկեղեցու վերամիավորման հակառակորդներից էր, այժմ նախագահի կարծիքով ոչ միայն ձգտում էր դրան, այլև ի գորու կլիներ արդեն որպես Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս իրականացնել միավորումը:

Եկեղեցու շուրջ ծավալվող այս պատմության մեջ կա շատ կարևոր մի հանգամանք, որը, գիտակցաբար թե ոչ, անտեսվեց նախագահի ընդդիմախոսների կողմից: Իր վերոհիշյալ հարցազրույցում, խոսելով եկեղեցու վերամիավորման մասին, նա ասել էր. «Կիլիկյան աթոռը՝ որպես պատմական հաստատություն, թերևս դեռ երկար ժամանակ

¹ Հայաստանի Հանրապետություն, 29 հունիսի 1993:

կպահպանի իր գոյությունը, սակայն, դրա հետ մեկտեղ անվերապահորեն ընդունելով Էջմիածնի գերակայությունը և աստիճանաբար սահմանափակվելով իր նախկին եկեղեցական վիճակներում՝ Լիբանան, Սիրիա, Կիպրոս: Գարեգին Բ-ն հարմարագույն անձն է՝ այս դժվարին գործընթացը սկսելու ունակ»¹: Ըստ էության, դա այն պայմաններն էին, համապատասխան որոնց պետք է կատարվեր միավորումը: Եթե նշված պայմանները համաձայնեցված չէին Գարեգին Բ-ի հետ (ինչը դժվար է պատկերացնել), ապա նա բավական ժամանակ և առիթներ ուներ համապատասխան հայտարարություն անելու համար, բայց Գարեգին Բ-ն միայն համաձայնվեց առաջադրել իր թեկնածությունը և որևէ ձևով չմեկնաբանեց նախագահի խոսքերը:

Այսպիսով, տեղի էր ունենում Հայ եկեղեցու արդի պատմության համար շատ կարևոր իրադարձություն: Երկրի նախագահի կողմից առաջարկված ծրագիրը՝ Հայ եկեղեցու վերամիավորման վերաբերյալ, և Կիլիկիո կաթողիկոսի համաձայնությունը նույն այդ ծրագրի հետ իրական էին դարձնում արմատական փոփոխությունների իրականացումը Հայ եկեղեցու կազմակերպական կառուցվածքում: Մասնավորապես, Կիլիկիո Կաթողիկոսության նոր կարգավիճակը փոխելու էր նրա դերն ու նշանակությունը ոչ միայն Հայ եկեղեցու ընդհանուր համակարգում, այլև Սփյուռքի կյանքում ընդհանրապես: Նրա իրավասության նախկին՝ մինչև 1956 թ. գոյություն ունեցող սահմանների վերականգնման հետևանքով զգալիորեն նվազելու էր ՀՀԴ-ի ազդեցությունն ու հեղինակությունը սփուռքահայ համայնքներում:

1995 թ. ապրիլ ամսին ազգային-եկեղեցական ժողովը Ս. Գրիգոր Լուսավորչի աթոռի գահակալ ընտրեց Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոս Գարեգին Բ-ին, այդուհետ՝ Գարեգին Ա կաթողիկոս Ամենայն Հայոց: Սակայն, մոտ երեք տարի անց, նախագահ Լ. Տեր-Պետրոսյանը ստիպված էր հայտարարել իր հրաժարականի մասին, իսկ ևս մեկ տարի անց երկարատև հիվանդությունից հետո վախճանվեց Կաթողիկոսը: Սակայն այդ կարճ ժամանակահատվածն էլ բավական եղավ, որպեսզի ի հայտ գան նրանց ծրագրի անկատարության առա-

¹ Հայք, 8 մարտի, 1995:

ջին նշանները: Ակնհայտ էր, որ նրանք գերագնահատել էին սեփական հնարավորությունները և թերագնահատել ՀՀԴ-ի ու Կիլիկիո Կաթողիկոսության կարողությունները: Մեծի Տանն Կիլիկիո նորընտիր Արամ Ա Կաթողիկոսը հետևողականորեն շարունակեց իր նախորդների քաղաքականությունը՝ մասնավորապես նոր թեմեր հիմնելով տարբեր երկրներում:

Այսպիսին էին երկու՝ իմ կարծիքով, առավել կարևոր իրադարձությունները Հայաստան-Սփյուռք քաղաքական հարաբերություններում Երրորդ հանրապետության գոյության առաջին շրջանում: 1998-ին Լ. Տեր-Պետրոսյանի հրաժարականից հետո Հայաստանի հարաբերությունները Սփյուռքի հետ կրեցին որոշակի փոփոխություններ: Բայց դա արդեն հաջորդ՝ XXI դարի պատմությունն է:

National Academy of Sciences of the Republic of Armenia,
Institute of History, Senior researcher
Dr. Eduard Melkonyan

*Transformations of Armenia-Diaspora Relations in the 20th
Century: The Issue of Political Power¹*

The 20th century was marked with events that radically changed the nature of the Armenians' lives, activities and lifestyles. During WWI in 1915, the government of the Ottoman Empire began to perpetrate the Armenian Genocide throughout the entire territory of the country, killing nearly 1.5 million Armenians. Despite Turkey's defeat in WWI, several hundred thousand Armenians who survived deportation to concentration camps in the deserts of Syria and Iraq were compelled to settle in various countries due to the political events that took place after the war. The time after 1915 was different from the previous era in the history of Armenian communities in that for the first time (a) almost the entire Armenian population was wiped out of its homeland: Western Armenia and the Armenian Cilicia in Turkey, (b) the majority of Armenians found themselves as an ethnic minority in various countries; only a minority lived in the small part of the homeland that

¹ I have also touched upon this issue in my previous publications: Հայաստան – Հայկական Սփյուռք. փոխճանաչման ճանապարհին // Հայաստանը եւ Սփյուռքը 21-րդ դարի շեմին: Գիտաժողովի նյութեր (Armenia-Armenian Diaspora: On the Road to Mutual Recognition // Armenia and the Diaspora on the Threshold of the 21st Century. Conference papers. Yerevan: Ayb Grafik, 1998, pp 76-88); Армянская Апостольская Церковь во взаимоотношениях Армении и диаспоры // Религия и политика на Кавказе. Материалы международной конференции (The Armenian Apostolic Church in the relations between Armenia and Diaspora //Religion and Politics in the Caucassus. Yerevan:СМІ, 2004, p. 31-52); Политические партии диаспоры и процессы демократизации в Армении // Диаспора, нефть и розы. Чем живут страны Южного Кавказа (Political parties of the Diaspora and democratization processes in Armenia // Diaspora, oil and roses.What makes the countries os the South Caucassus tick. Yerevan: Heinrich Boell Foundation and Caucassus Media Institute, 2005, p. 103-113); В. Дятлов, Э. Мелконян. Армянская диаспора. Очерки социокультурной типологии (Victor Dyatlov, Eduard Melkonian. Armenian Diaspora: Essays on Sociocultural Typology. Yerevan: CI, 2009, p.157-185).

remained Armenian-populated, that is, Eastern Armenia, (c) the exiled and their descendants were deprived of the opportunity to return to their homeland, that is, Western Armenia and the Armenian Cilicia.

Starting in the late 1920s, the Armenians came to terms with their new destiny and started to designate the new Armenian communities abroad with the word *Spyurk*, similar to the Greek *diaspora*. In the classic “Haygazian New Dictionary” published by the Mekhitarist (also spelled Mechitarist) Congregation in Venice in 1837, the word *spyurk* is defined as “*A scattered nation*”. The dictionary quotes from the Book of Jeremiah, the section that tells about Jews dispersing the pagans¹. It is important to mention that the Haygazian Dictionary does not use the word *Spyurk* to describe Armenians, and neither did medieval or 19th century Armenian historians. Until the 20th century, the Armenian nation was not dispersed. Despite all types of emigration, the majority of Armenians always lived in the homeland. The situation fundamentally changed only after the genocide and deportation of 1915. What made Armenians aware of what had happened was the Lausanne Conference in 1922-23, which shattered all their hopes of returning to the homeland. The awareness caused the need for naming the new world of communities, which was fundamentally different from the old world. There was no need to invent a new word because the noun *Spyurk* already existed. This was how the discourse about Armenian diaspora began, in some ways similarly to that about Jewish diaspora. As Alexander Militaryov wrote: “In the Hebrew, the traditional word *galut* is used to designate the Jewish diaspora. Its original meaning is “exile” (*diaspora* and its Greek equivalents). This word provides linguistic and thereby very substantial and objective evidence of the Jews’ perception of the Jewish diaspora as an externally imposed and tragic phenomenon”². The similarity of destinies of the Jewish and Armenian nations, i.e. exile from the homeland, dispersion

¹ Նոր բառգիրք Հայկազգեան լեզուի (New Dictionary of Haykazyan Language, vol.2: Yerevan: Publication of Yerevan State University, 1981, pp 765-66):

² Милитарев А. О содержании термина «diaspora» // Диаспора. Независимый научный журнал. (Alexander Militaryov. On the meaning of the term “*diaspora*” // *Diasporas*. Independent Academic Journal. M., 1999, №1, p. 29).

across the globe and the lack of an opportunity to return, led to the similarity between the two concepts, *Galut* and *Spyurk*.

Another event that also took place in the early 20th century and could in a way compensate for the genocide was the reinstatement of Armenian statehood in part of Eastern Armenia, i.e. the establishment of the First Republic of Armenia. The First Republic was very short-lived (May 1918-November 1920), and that is why it is difficult to speak of its more or less normal relations with the *Spyurk* in the initial stage of formation. Nevertheless, the events that took place in that short period could be viewed as the start of Armenia-*Spyurk* relations in the national and political realms. It is known that the independence of Armenia, as well as Georgia and Azerbaijan resulted from a sequence of historical events that took place after the 1917 Bolshevik Revolution in Russia. Whereas the domestic political forces that were aware of the situation managed to predict these developments and prepare for them, the establishment of the Republic of Armenia was unexpected by foreign Armenian organizations.

An important organization in this context was the Armenian National Delegation. Since 1912, the Delegation led by Boghos Nubar had been making efforts in Paris to ensure a new status for the Armenians of Western Armenia and the Armenian Cilicia after WWI and eventually create an Armenian state. According to the Delegation, the reinstatement of an Armenian state in Eastern Armenia could not be viewed as the implementation of the Armenian people’s political expectations because it circumvented the issue of the main Armenian territories, that is, Western Armenia and Cilicia. However, in May 1919, the government of the First Republic declared Armenia an independent republic and took the matter of liberating Western Armenia and unifying it with the First Republic into its own hands.

In the meantime, the National Delegation considered itself the only body competent to deal with this issue, because it was initially established in order to represent the Western Armenians’ interests, and the Delegation called the future existence of the First Republic into question. In the months that followed, the two sides engaged in

negotiations.

According to historian Richard Hovhannisian, the non-Dashnak actors joined Boghos Nubar and sent a delegation to Yerevan to negotiate on behalf of the Western Armenians; in fact, they represented the Constitutional-Ramgavar Party and its supporters¹. The main goal of the delegation that left for Yerevan was to make sure that the rights of non-Dashnak parties in the administrative bodies of the First Republic were equal to those of the Dashnaks (the Armenian Revolutionary Federation Dashnaktsutyun, or ARF), and to discuss the principles for forming a united delegation at the international level. Dashnaktsutyun, traditionally the most influential political force in Eastern Armenia and the Armenian-populated areas of the Caucasus, and the ruling party in the First Republic, considered such aspirations unrealistic. The negotiations turned into a means of satisfying the claims of groups and individuals, and never ended because Armenian politicians were incapable of adapting to the rapid sharp steps made by countries that were making history. That was the first and perhaps one of the last serious attempts of the newly created Armenian state to establish ties with the Spyurk, and it should be emphasized that the issue of power lay at the core of that attempt.

In late 1920, the Communists came to power in Armenia. Armenia continued to exist as one of the republics of the Soviet Union for 70 years, and it is difficult to overestimate the significance of that time period in terms of the nation's development and self-establishment. However, if we try to enumerate the negative consequences of the Soviet period, one of the first will be the imposed isolation of the Armenian nation from Armenians living abroad, i.e. from the Armenian Spyurk.

One of the most important manifestations of the incomplete sovereignty of the Second, Soviet Republic of Armenia was the fact that it, like all republics of the Soviet Union, was deprived of the right to lead its own foreign policy. That sphere was always the monopoly of

¹ Richard Hovhannisian. The Role of the Armenian Revolutionary Federation in the Republic of Armenia // Armenian Review, Summer 1991, vol. 44, n. 2/174, p.25.

the central authorities. All contacts of Soviet Armenia were planned and controlled by the central authorities in Moscow and served the state and political interests of the USSR. Laying the "class struggle" and the ideas of World Revolution at the core of its foreign policy, the Soviet Union also forced Soviet Armenia to lead a similar policy with regard to the Spyurk. The main points of that policy included ignoring the rights of exiled Armenians to return to the homeland, calling for solidarity with Turkish workers in their struggle against the bourgeoisie, engaging diaspora Armenians in revolutionary movements in their countries and provoking a struggle between social classes in Armenian communities abroad. At the same time, the political parties of the Spyurk were declared enemies of the Soviet Union and even of the diaspora Armenians.

However, even under such conditions, the leaders of Soviet Armenia skillfully combined the ideas of Communism with national interests and almost immediately established ties with Armenians abroad. In 1921, the government decided to create the Relief Committee for Armenia - HOK, and two years later, the government allowed the Armenian General Benevolent Union (AGBU) to become active in Armenia. The major goal of the HOK and the AGBU, established in Cairo in 1906, was to engage diaspora Armenians in rebuilding the nation. Within the following 16 years, the AGBU implemented several important programs in Armenia in the spheres of healthcare, science, education and social welfare.

The HOK had another goal. Following instructions from Yerevan, branches of the HOK began to implement their activities in line with Communist ideology. Such a position had a negative impact on the HOK's reputation in Armenian communities abroad, and in some countries its activities were completely prohibited. We can say that this was the first - and failed - attempt of the Soviet authorities to control the Spyurk. In 1937, when the witch hunt for enemies inside and outside the Soviet Union reached its climax, the Soviet government dissolved those two organizations based on groundless allegations, and executed almost all the leaders of their branches in Armenia. The

AGBU has remained in history as the only Diaspora Armenian organization that the Soviet authorities had allowed to carry out its activities in Armenia.

Those years saw the start of a new era of political confrontation within the Spyurk based on attitude to Soviet Armenia: some prioritized the ideology of the Soviet Armenian government, and others, the fact that Soviet Armenia was the only territory populated by Armenians. Part of the Spuyrk, the “hard” opposition led by Dashnaktsutyun, focused on the ideology and stayed true to an anti-Soviet policy throughout the entire history of the conflict between the world’s two social-political systems. Another part of the Spyurk, led by the Ramkavar Azatakan (Liberal-Democratic) and Social-Democratic Hunchakian parties considered the Soviet authorities to be the lesser evil in terms of the Armenian national interests and became the “soft” opposition, trying but failing to establish friendly ties with Soviet Armenia.

The two positions of the political parties became the goal of their ethno-political activities, on the one hand, and a means of self-establishment, on the other hand. In any case, they needed large numbers of supporters, including Diaspora Armenian organizations, and first and foremost, the Armenian Apostolic Church. At first sight, it seemed as though it was clear that the “soft” opposition had the potential to succeed. The authorities of Soviet Armenia, which were strictly overseeing the actions of the Catholicos of All Armenians, were trying very hard to use the dioceses abroad in their fight against Dashnaktsutyun. In its turn, the “hard” opposition successfully took advantage of the aggressive atheism prevailing in Soviet Armenia, manifest in the shutting down and destruction of churches, the persecution of clergymen and so on, which not only impeded the Church’s activities in Armenia but also called the Holy Etchmiadzin’s administration of the dioceses in the Diaspora into question. The separation of Armenian churches from Holy Etchmiadzin started in the United States in 1933 and ended with the election of a new Catholicos of the Great House of Cilicia in Lebanon in 1956. Under the influence of the Dashnaktsutyun, the new administration of the Catholicosate of

Cilicia immediately adopted a policy of breaking away from the Holy Etchmiadzin; it controlled certain dioceses and established new ones, and was equally represented in ecumenical movements and organizations along with the Holy Etchmiadzin.

What lay at the core of the division within the Armenian church weren’t religious differences but the political forces’ different positions on Armenia (the same happened to the Russian Orthodox Church in Sremski Karlovci in Yugoslavia in 1921). The division of the Armenian Church finalized the institutionalization of the division within the Spyurk. Two religious-political systems with identical structures were established as a result. The main elements of the first one are the dioceses of Holy Etchmiadzin, the Ramkavar and Hunchakian parties, the Tekeyan and Nor Seround cultural associations, the Armenian Youth Association, the AGBU with its schools and the mass media. The second includes the dioceses of the Great House of Cilicia, the ARF Dashnaktsutyun, the Hamazkayin cultural society, Homenetmen (Armenian General Athletic Union) and the Armenian Relief Society with its schools and mass media. The two entities are full-fledged systems, with clear-cut structures and full functionality, both capable of self-organizing and adapting to various social and cultural environments.

This established a uniquely dynamic balance in the Spyurk, and despite all negative consequences, it was generally efficient. It provided the opportunity to adapt to both global political systems. The Diaspora Armenians lived in one of them, and the people of Armenia lived in the other. It also enabled the further efficient activities of Armenian communities in the Muslim East and the Christian West.

Significant events took place in the Soviet Union after the death of Stalin in the mid-1950s. During the years of the Cold War, the country’s government wanted to expand its spheres of influence and adopted a more flexible policy by gaining allies and friends not just based on class interest but also based on shared political interests. Armenia’s policy on the Spyurk was changed. The Ramkavar and Hunchakyan parties began to be viewed as “progressive patriotic” forces and were

given limited opportunities to communicate with Armenia; however, zero tolerance toward Dashnaksutyun remained unchanged. The main measure for implementing that new policy became the Committee for Cultural Relations with Armenians Abroad, which was established in 1964 and ensured contacts between the two parts of the Armenian people to a certain extent in the years that followed, primarily in the spheres of art, culture and education.

There was a major objective that lay at the core of Soviet Armenia's policy in the Spyurk: to control it and to use its potential in the state interests of the Soviet Union. The Soviet authorities did achieve some success, but the main objective wasn't met because the Spyurk didn't become controllable.

However, unlike the First Republic, the Spyurk, including its "progressive patriotic forces" couldn't even dream of the opportunity of becoming a part of Armenia's domestic affairs. Pursuing the Armenian Question became the Spyurk's monopoly. The Armenian Question was initially removed from the Soviet Union's foreign policy agenda and was only remembered during the days of the Potsdam Conference in 1945. Under such conditions, even a pro-Armenian phenomenon like repatriation (the immigration of Diaspora Armenians into Soviet Armenia in the 1920-30s and the 1940s) contributed to the Spyurk's alienation from Armenia to a certain extent.

To understand the current state of relations between Armenia and the Spyurk, one needs to look at some of the consequences of the co-existence of two parts of the Armenian nation in the Soviet era. The first was that the attributes and characteristics typical for Eastern Armenians and Western Armenians deepened during those decades. Secondly, due to the impossibility of direct communication with Armenia, the ethnic and cultural assimilation of Diaspora Armenians, especially those living in Western countries, accelerated and even called the existence of some communities into question. Finally, last not least, over time, Armenians in Armenia and in the Spyurk evolved unrealistic and mythical notions and stereotypes about one another, starting from lifestyles and ending with the level of ethnic and cultural

awareness. The danger of such notions remained latent as long as Armenia and Spyurk were isolated. However, it came into play once Armenia began its move for independence.

The need for establishing close and multifaceted relations between Armenia and the Spyurk, and jointly pursuing the nation's goals, were some of the important slogans heard during the rallies held in Yerevan in 1988-91. The people of Armenia were bidding farewell to the Soviet era, vouching to follow the example of the West in their further development, and anticipating Diaspora Armenians' assistance in that. Such sentimental and exaggerated hopes and expectations emanated from the abovementioned unrealistic notions. According to which, for instance, there was no difference between Armenians living in Armenia and, say, third generation Armenian-Americans or French-Armenians. There was also the notion that Diaspora Armenians must invest all their money in Armenia, etc. The important thing is that the rallies were taking place at a time when the Soviet Armenian authorities were paralyzed, and the key speakers at those rallies would later become the rulers of the country. They thought that the eradication of Soviet rule would be followed by large-scale cooperation between Armenia and the Spyurk in various spheres.

There were special expectations from the Diaspora parties. Since in the public perceptions of people living in Armenia, they had become the bearers and custodians of national political ideals, their return to the homeland was seen as the triumph of historical justice. Henceforth, they were able to not only continue their mission in the homeland, but to also take it to a higher – state – level. People thought that the years of operation in Western countries had allowed these organizations to also become carriers of certain political values and traditions that they now could and should plant in the new Armenia. Meanwhile, in their expectations, the people of Armenia consciously or unconsciously projected onto those parties their views of classical political parties of Western countries. And even with the understanding that the parties of the Spyurk were in no way real players in the political arena of host countries, for many people, the very name of these organizations, as

“parties,” was associated with their ability to fulfill themselves as such in Armenia.

These expectations had another explanation too. Despite the absolute popularity in Armenia at that time of the Armenian National Movement (ANM, the party that led the mass movement first for the self-determination of Nagorno-Karabakh and then for the independence of Armenia), part of the country’s population tied – as a matter of principle or for personal reasons - the possibility of alternative political activity to the return of the political parties of the Spyurk. The history of those parties, their active role in the Spurk, and, finally, the effect of the “forbidden fruit,” caused by the prohibition imposed by the Soviet authorities on their activities in the homeland, explained these attitudes.

The political parties of the Spyurk were aware of these sentiments in Armenian society and were fully responsive to the popular desire that they should re-establish themselves in their native land. Notably, however, the dramatic changes in the Soviet Union and the very speed of their occurrence, took these parties by surprise.

Back in 1988, when the Karabakh movement was facing stiff opposition from the central authorities of the Soviet Union, the ANM, as well as other forces opposing the Soviet regime, counted on the full support of the Armenian Diaspora. However, the initial response from the Spyurk, and first of all from its political parties, was totally unanticipated. Already in November 1988, all three parties made a joint statement (something they hardly every did), supporting the unification of Nagorno-Karabakh with Soviet Armenia, but at the same time urging Armenians to demonstrate restraint and calm, and to abstain from actions that could undermine the trust of the leadership of the Soviet Union. This position of the political parties, another result of their total ignorance of the Armenian reality, led not only to disappointment but also to distrust on the part of the Karabakh movement in general and the ANM, in particular. These sentiments further intensified after the return of the political parties to Armenia.

In an effort to promptly establish their operations, the parties began

with feverish activity, above all with a wide campaign to attract the largest possible numbers of new members into their ranks. In the absence of local personnel, party functionaries sent on a mission from the Spyurk were in charge of all their activities at this initial stage. Compared to the ignorance of the people of Armenia about the realities of the Sryurk, the arriving emissaries’ understanding of the Armenian reality was just as superficial. It is noteworthy that regardless of their citizenship, almost mainly of those emissaries originating from the Middle East which was a kind of hotbed of Spyurk activism, with characteristic radicalism combined with a simplistic perception of reality. For the sake of rapid growth in party numbers, they ignored and often turned a blind eye to the true motives of newcomers.

In any case, due to those and other circumstances, the Dashnaktsutyun and the Ramkavar party (the Hunchakyan party loyally supported the ANM right from the start) quickly became the top political parties after the ANM. In confusion after such success that even they didn’t expect, the leaders of the political party, first and foremost the Dashnaktsutyun showed great pretensions and took actions that had important consequences on the development of the country’s domestic politics and the relations between Armenia and the Spyurk.

I am referring to the first presidential election in Armenia held in late 1991. The victory of one of the ANM’s leaders, Levon Ter-Petrosian, was expected and obvious to everybody, from laymen to the political elite. Despite this, the Dashnaktsutyun nominated its own candidate, popular and respected stage and movie actor Sos Sarkissian, and launched a wide election campaign. This fact alone indicated that at that time the ARF did not have a strong and relatively popular party leader of its own in Armenia, able to compete with the ANM candidate. ANM perceived the nomination of the ARF’s own candidate in the presidential election as a direct challenge to itself. The challenge was posed by a party that had only just settled in Armenia, had not in any way participated in the struggle for independence, and, besides, was led and financed from abroad. At that time, the ANM was at the peak of

its popularity (83 percent of the voters voted for Ter-Petrosian). It met the challenge with a rigid rejection of all opposition movements.

In the ARF's case, there were two landmark events. The first of those took place in June 1992, when one of its leaders, Greek citizen Hrair Marukhian, was expelled from Armenia on charges of subverting its government's policies and efforts to resolve the Karabakh conflict. This was a serious signal, targeted not only at the ARF but also at the Spyurk at large, that the Armenian leadership would not tolerate any intervention in the business of ruling the country. "The mutual misunderstanding and mistrust, - emphasized Ter-Petrosian - will remain so long as the leaders of the Diaspora do not get used to the idea that politics is made in this land"¹. However, the continued activity of the ARF, its disagreement with many of the key ANM policies, served for the latter as grounds for even more repressive measures. In December 1994, the President imposed a ban on the ARF and all its structures, including its media arms. In addition, in that and subsequent years, several ARF members, including one of its leaders, were arrested and prosecuted on various charges ("Case of Dro" and "Case of the Thirty-One")².

The attitude to the second most influential returning party, the

¹ Armenian International Magazine, Los Angeles, March 1994, p. 32.

² Interestingly, years later, Ter-Petrosian touched upon those cases during a press conference on October 3, 2011. The following section is from the article posted on www.Iragir.am.

"They also asked him about the existence of political figures such as the figures of the ARF-Dashnaksutyun during his term in office. Ter-Petrosian says if they mean the "Case of Dro" and the "Case of the Thirty-One", "The case that opened was the case of narcotics moving from Beirut to Yerevan. We had received information, and managed to reveal that case through the combined efforts with Russia and the Russian security forces," says Ter-Petrosian, mentioning that after revelation, it was discovered that there was a huge terrorist group at work here. "At the time, we didn't know that they were Dashnaks," says Ter-Petrosian. According to him, if they were political prisoners, how was it that the two people sentenced based on that case are still in prison? Ter-Petrosian says they had been in prison for three years during his term as president, and their time in prison already marked 14 years during Kocharyan's and Sargsyan's administration. Ter-Petrosian asks if they received an unfair sentencing, why didn't the Dashnaksutyun release them from prison now?" See: *Տեր-Պետրոսյանի մեծ աւսույիւրը (Ter-Petrosian's large press conference // www.Iragir.am/arm.src/country54069.html)*

Ramkavar, was different. Right from the outset, the Ramkavar party's "soft opposition" to the Soviet authorities discredited it in the eyes of both the new government and a considerable part of the public. In 1990 having returned to Armenia, the Ramkavar party, unlike the ARF, assessed its capabilities soberly and relinquished any claims to power, and generally adopted a loyal attitude towards the authorities. However, even the Ramkavar, in spite of their traditional opposition to the ARF, considered it necessary to speak out against repressions directed at the latter, denouncing the measures taken by the authorities as a serious threat to the emergence of a democratic society. Lacking valid reasons for banning the activities of the Ramkavar, the authorities resorted to other tactics: splitting the party from within. This was the time when the Ramkavar had to pay the price for its indiscriminate recruitment policies. The skillful actions of the authorities worked wonders: the party split, went into a deep crisis and left the ranks of Armenia's major political forces. It failed to live up to expectations that a liberal-democratic party would find its place in Armenia's political field. Lacking ideological, political or organizational status, and most importantly, courage, it soon became an outsider in Armenian politics.

To understand the Spyurk's response to all this, it is necessary to take an important fact into account. By restarting their activities in Armenia, the three political parties also maintained their structures in the Spyurk, which apparently led the respective parties' activities in Armenia during those years. It is natural that for three consecutive years, various figures of the ARF-Dashnaksutyun, in numerous speeches and the party's newspaper, constantly condemned the Armenian government "bandit policy" of pressurizing Dashnaksutyun. What's more, they responded to this pressure with extreme measures, by suspending or cancelling almost all the programs for cooperation with Armenia, a move that was strongly criticized by many actors in the Spyurk.

The Ramkavar party gave a different response. The Diaspora Armenian members of the party realized that the reasons behind the party's failure in Armenia were internal and were due to the poor state of the party in the Spyurk, including the split, the allegations that were

made public and the decline of the party's reputation.

In this situation, the Armenian government led by the ANM decided to move the conflict to the Spyurk in order to fully neutralize the political parties. In terms of conception, the objective was to corroborate that the existence of parties as political organizations was generally nonsensical in the Diaspora. In a recording of Ter-Petrossian's speech played during a reception in honor of the Armenian Assembly of America in New York in 1994, Ter-Petrossian praised the Assembly's assistance to Armenia and set it aside from several Armenian organizations abroad, especially taking into account the political parties the existence of which he thought was anachronistic. He particularly mentioned that Armenia was the place where Armenian political parties should be created, act or dissolve¹. Of course, we could agree with this thesis, if we were to talk about the classic definition of political parties, that is, political organizations that try to come to power with the purpose of implementing their own plans for the country's development. It is clear that the political parties in the Diaspora don't fit this definition. Such organizations (regardless of whether or not they are called "parties") are typical for ethnic minorities that emerged as a result of political emigration (for instance, the political parties in the Russian Diaspora after the 1917 Bolshevik Revolution). The particularity of the Armenian version of this phenomenon is that those parties had been functioning in Armenian communities prior to the formation of the Spyurk. There are grounds to assume that they wouldn't have survived until our days should the First Republic not have been succeeded by the Second (Soviet) Republic. Today, such organizations are usually called ethnopolitical; they are quite common in the West, that unique shelter for political refugees. The activities of the parties in the Spyurk were also ethnopolitical in the sense that they expressed their positions with regard to Armenia with the purpose of making the international community recognize and condemn the Armenian Genocide.

¹ "Ազգ" ("Azg", 9 July 1994).

Meanwhile, Armenia's then foreign minister Vahan Papazian seemed to be advancing the ideas of the country's president, claiming that Armenian politics abroad did not make any sense and could only exist in the Republic of Armenia¹. Interestingly, alongside all this, the ANM, which seemed to be following the example of the Soviet Armenian authorities in the 1920-30s, tried (without more or less tangible results) to create its own alternative parties in the Spyurk, particularly the United States².

Since the very first days of the Third Republic, the issue of power, just like in the First Republic, became the reason for overt confrontation between the country's leadership and certain circles of the Spyurk. Under such conditions, it is logical that the main partners of the Armenian government were politically non-affiliated organizations such as the Armenian General Benevolent Union³ and the Armenian Assembly of America.

In the mid-1990s, the Armenian government focused on reunifying the Armenian Apostolic Church. We already mentioned the reasons for the Church's division, and it seemed as though the collapse of the Soviet Union, the end of the Cold War and independence of Armenia would eradicate all barriers standing in the way to unification.

During the first years of independence, the issues related to the church were not so urgent. What was incomparably more important was the situation in Nagorno-Karabakh, the flow of exiles from Azerbaijan, the blockade of the country with its severe consequences, and other issues. The interest in the church grew after the death of Catholicos of All Armenians Vazgen I in 1994. When the succession issue emerged, the government, faced with the difficult task of making a decision, had every reason to expect support from the Church and couldn't stay

¹ "Հայք" ("Hayk", 2 December 1994).

² "Հայաստանի Հանրապետություն" ("*Hayastani Hanrapetutyun*", 11 August 1994).

³ The AGBU started providing assistance right after the earthquake in 1988 and that assistance became more tangible after the country's declaration of independence, and in terms of finance (nearly 200 million dollars), it exceeded the assistance of any other Spyurk organization. It is not by chance the President of AGBU Alex Manoogian was one of the first that received the honorary ranking of National Hero in 1994.

indifferent, especially since the new Catholicos would be elected in independent Armenia for the first time in centuries.

Nearly a month before the elections, Ter-Petrossian said the following when asked that question in an interview: "...With his theological knowledge, skills in Armenian studies and the potential to lead, I think the most deserving candidate for the Catholicos of All Armenians is Patriarch Karekin II (also spelled Garegin) of the See of Cilicia." He also said: "I am certain that this election can play a pivotal role in the reinstatement of unity with the Armenian Apostolic Church, as well as in the genuine act of normalizing relations between Armenia and the Spyurk"¹. There were varied reactions in Armenia and the Spyurk. The absolute majority of the people of Armenia, having been alienated from the Spyurk for 70 years, were totally unaware of the Catholicosate of Cilicia, of the split of the Armenian Church or of the two competing religious-political systems in the Spyurk. They truly mourned the death of the Catholicos and didn't pay attention to the President's opinion since they were struggling to make a living every day.

The Spyurk's reaction was totally different, especially that of members and supporters of the Ramkavar and Hunchakyan parties, which had stayed true to the Holy Etchmiadzin for decades and had made huge efforts and sacrifices to counter the attempts of the Catholicosate of Cilicia to subordinate the dioceses of the Spyurk. They didn't understand why the Armenian government favored Karekin II, who was one of the bearers of the ideology of splitting the church. They viewed this as an act of negligence toward the sector of the Spyurk that was standing by Soviet Armenia's side even during the years of the Cold War and was now trying to do everything possible to support the development of the newly independent Armenia. Armenian clergymen also disagreed with the President's preference, but they didn't express their positions in order to avoid undesired resistance from the authorities.

The government, and personally Ter-Petrossian expected such

¹ "Հայք" ("Hayk", 8 March 1995).

reactions, meaning that the head of state had serious grounds for ignoring them. There is no doubt that the President, as well as many others, sincerely wanted to see the Armenian Church united under the Holy Etchmiadzin. As the head of state, Ter-Petrossian was aware of his duty and the opportunities for solving that problem. Alongside that, unlike many, he was aware of the political motives behind the division of the church, the large role of the Catholicosate of Cilicia in the Spyurk, as well as in maintaining the reputation and influence of the Dashnaktsutyun.

Taking into account the authorities' stiff stance against the repatriated parties, the reunification of the church under the Holy Etchmiadzin was becoming politically significant. On the one hand, it would lead to the significant weakening of Dashnaktsutyun's positions in the Spyurk and in Armenia, and on the other hand, it would debilitate the influence of the Ramkavar party on the dioceses of Holy Etchmiadzin in the Spyurk. Thus, the reunification of the Armenian Church was becoming a priority for the head of state.

We can assume that the emergence of that priority was highly conditioned by the visits of Karekin II to Armenia after the 1988 earthquake, as well as his meetings with the leader of the country and especially with Catholicos Vazgen I. It was after the speeches of the two Catholicoses regarding the need for the church's reunification when, during the ANM's assembly in 1993, the President blamed Diaspora Armenian political parties for the split of the church and for "... still helping to abort the imperative of the church's reunification, despite the most serious tendencies of a close relationship between the patriarchs"¹. When the issue of replacing Vazgen I emerged after his death in 1994, Karekin II was viewed as the most suitable candidate. According to the President, Karekin II, formerly an opponent of the church's reunification, was now not just supporting this cause but competent to unite the church as the Catholicos of All Armenians. In this story, there is one very important fact, which the President's

¹ "Հայաստանի Հանրապետություն" ("Hayastani Hanrapetutyun", 29 July 1993).

opponents ignored, in good faith or not. In his interview quoted above, speaking of the church's reunification, the President said: "The See of Cilicia, as a historical institution, will maintain its existence for a long time, but at the same time, the dominance of Etchmiadzin will be unconditionally accepted and eventually, restrictions will be placed on the church's status in Lebanon, Syria and Cyprus. Karekin II is the most appropriate person to start this difficult process"¹³. Apparently, those were the conditions according to which the unification had to take place. If those conditions had not been agreed with Karekin II (which is hard to imagine), he would have had ample time and opportunity to say so. Yet Karekin II simply agreed on his nomination and didn't comment on the President's words.

A very important event was taking place in the contemporary history of the Armenian Church. The President's plan for reunification of the Armenian Church and the consent of the Catholicos of Cilicia to that program were leading to radical reforms in the organizational structure of the Armenian Church. The new status of the Catholicosate of Cilicia would change its role and significance not only in the structure of the Armenian Church, but in the Spyurk in general. The reinstatement of the borders of its pre-1956 jurisdiction would considerably reduce the influence and prestige of the Dashnaktsutyun in Armenian communities of Diaspora.

In April 1995, the Armenian Church's assembly elected Catholicos of the Great House of Cilicia to the throne of St. Gregory the Illuminator, and Karekin II became Karekin I, the Catholicos of All Armenians. However, less than three years later, President Ter-Petrossian was forced to announce his resignation, and a year later, the Catholicos passed away after a long illness. But that short period was enough for the emergence of the first signs of their plan's imperfection. It was clear that they had overestimated their own capabilities and underestimated the capabilities of the Dashnaktsutyun and the Catholicosate of Cilicia. The newly elected Catholicos Aram I of the

Great House of Cilicia consistently continued the policy of his predecessors, in particular, by establishing new dioceses in different countries.

In my opinion, these were two more important events that took place in the political ties between Armenia and the Spyurk in the first period of the Third Republic. After Ter-Petrossian's resignation in 1998, Armenia's relations with the Armenian Diaspora - Spyurk underwent certain changes once again, but that is already part of the history of the 21st century.

¹ "Հայր" ("Hayk", 8 March 1995).

Rector of French University of Armenia (FUA)

Mrs Joëlle le Morzelec

***The Role of High Education in the Development of the
Armenia-Diaspora Relations***

Honorable Minister, Head of the international forum,
Honorable Ambassadors and representatives of diplomatic missions.

Dear rectors,
Ladies and Gentlemen

I am convinced that high education plays an important role in the development of Armenia-Diaspora relations. Thus, I suggest we think about this topic and concentrate around five main points.

2. High education as a means of transfer of cultural and identity values.

The subject programs of higher education are first of all tools for value transfer. Values, upon which the society, the State and its heritage is based. To illuminate this point I would like to mention some of these values.

Language study is extremely important. The language is a way to spread these values and transfers them to the future generations.

Study of history gives a sense of belonging to a nation and gives an understanding of the country's past and present.

Other examples are politics science and law, which reflect the social reality, how it's organizing and operating.

And, finally, culture, which is the reflection of national heritage and identity.

3. The importance and necessity of Armenia-Diaspora cultural relations.

The Armenia-Diaspora relations allow us to separate three distinct ideas.

- The need to be connected with the Motherland and the wellness to re-discover roots.

For Diaspora Armenians, the strong connection with Armenia is of vital

importance. The French University of Armenia participates in the "Ari Tun" program. During summer months we welcome students of Armenian descent from all over the world, who come to explore our institution and to understand our educational system, and get the opportunity to find a job in their own countries later.

- For the Armenians in Armenia, the necessity to be open minded towards the Diaspora Armenians.

In the French University of Armenia we are eager to admit students of Armenian descent who do not have an Armenian citizenship. Thus, the young Frenchmen of Armenian descent can pass some of their education in our university. Later, if they have the desire, they can go back to the French system of education. From the educational point of view they do not lose anything, but get more of an inside knowledge about Armenia, Armenian society, way of life and their own family history.

- The development of Armenia must be the designated result of Armenia and Diaspora cooperation.

Programs can be formed and implemented by the means of tourism, donations (in the cultural sphere as well), exchange of experience and professionals. Last year the FUA began a new professional project in the sphere of tourism and culture. The minister of culture had a meeting with our students, and the Minister of Diaspora took time off her busy schedule to give a lecture, which was a great achievement for our University. This is a sphere that the FUA wants to develop, for this is one of the main priorities of the government of RA

4. The need to prepare professionals for the development of cultural relations between Diaspora and Armenia.

The new Masters program in the FUA aims to create a new profession – "Cultural and Tourism exchange programs coordinator". This professionals will serve the needs of Armenia, endorse in its development, will concentrate on new initiatives, and organizational skills development. Thus, the FUA performs its duty to serve Armenia.

Discover Diaspora for better serving.

The FUA programs have three directions:

- The teaching of the “Armenian Diaspora” course for the second year students in “Cultural connections, tourism and management” program.
- The inclusion of the Ministry of Diaspora in the educational process of the FUA with the support of the Minister and the lectures of the Ministry staff.
- The scholarship offered by AGBU, which allows the FUA students to pass an internship in France.

5. Expected steps.

- The development of already existing cooperation; e.g. in the framework of “Cultural connections, tourism and management” Master’s program.
- Organization of an international forum on “The main cultural components of Armenian Diaspora: strengthening of cultural cooperation with Armenia and for Armenia” in cooperation with UNESCO “Cultural heritage and tourism coordination” program, as well as with Ministry of Culture and Ministry of Diaspora.

These are some of the main aspects about the FUA, which serve the aim of development of Armenia-Diaspora relations.

Մարդկային զարգացման միջազգային կենտրոնի գլխավոր տնօրեն **Թևան Պողոսյան**

Քաղաքացիական ընդհանուր արժեքները և Սփյուռքի ընդհանուր շահերը մշակութային բազմազանության խնդրում

Արդի գլոբալացվող աշխարհում կարևորագույն փոփոխությունները գրեթե բոլոր հարթություններում թերևս զուգակցվում են տարածության ու ժամանակի խոչընդոտների հաղթահարման ու մարդկային կյանքի տեմպի արագացված ընկալմամբ:

Գլոբալացումը խորը փոխակերպումների է ենթարկում նաև մարդու ինքնությունը, մի կողմից աննախադեպ հնարավորություններ ընձեռելով բազմաբովանդակ ու բազմաբաղադրիչ ինքնության ձևավորման ու զարգացման համար, մյուս կողմից՝ մարտահրավերներ նետելով մշակութային բազմազանության ու դրան առնչվող մարդու հիմնարար իրավունքների պահպանմանը:

Չարմանալի չէ, որ նշված հնարավորություններին ու մարտահրավերներին արձագանքելու փորձ են անում հենց մեծ Սփյուռք ունեցող երկրները:

Չէ՞, որ գլոբալացման այս առանձնահատկություններն էականորեն բազմապատկում են Սփյուռքի և հայրենիքի միջև գործակցության նախկինում էլ բարդ խնդիրները, ավելի մեծ ճիգեր պահանջում հնարավորություններից օգտվելու և մարտահրավերներին դիմակայելու համար: Այս առումով ներկա իրողություններում հատկապես կարևորվում են կարգավորման և ինստիտուցիոնալ միջազգային նոր՝ ավելի արդյունավետ լուծումները:

Քսաներորդ դարը ականատեսը եղավ ազգային պետության ինստիտուտի կայացմանն ու հաստատմանը՝ որպես մարդու համընդհանուր իրավունքների, քաղաքացիական ազատությունների և քաղաքական իրավունքների հիմնական երաշխավորի:

Ազգային պետությունների կողմից երաշխիքների ձևավորման,

համամարդկային արժեքների պահպանման, միջազգային արդի հարաբերությունների հիմքերի հաստատման և զարգացման համընդհանուր հայեցակարգերի ձևավորման և հետագա զարգացման համար անկյունաքարային դարձավ նախորդ դարի 40-ականների կեսերին միջազգային անվտանգության կարևորագույն ինստիտուտի՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության ստեղծումը:

Քսանմեկերորդ դարի մեր օրերում սակայն, գլոբալացման գործընթացները, դրանցով պայմանավորված տեղեկատվական և միգրացիոն աննախադեպ մեծ հոսքերը, բազմակի քաղաքացիության, համամարդկային արժեքների հարստացման համատեքստում մշակութային բազմազանության և երկխոսության կարևորման, ազգային և էթնիկ փոքրամասնությունների իրավունքների ընդլայնման, դրանց ինքնակարգավորման կառույցների զարգացման և համանման արդի երևույթները մերօրյա հրամայական են դարձնում Սփյուռք-հայրենիք գործակցության այնպիսի միջազգայնորեն ճանաչված մեխանիզմների ձևավորումը, որոնք կնպաստեն թե՛ բազմակի ինքնություն կրող անհատների ու նրանց միավորումների, թե՛ ազգային պետությունների կենսական շահերի բավարարմանը:

Նման մեխանիզմները պիտի ուղղված լինեն բազմակի ինքնություն կրող անհատների ու նրանց խմբերի շնորհիվ տարբեր մշակույթների փոխճանաչմանը, կամրջմանն ու ներթափանցմանը, երկրների ու հասարակությունների միջև կապերի ամրապնդմանը, նրանց շահերի փոխադարձ ըմբռնմանն ու համադրմանը:

Կարծում եմ, որ «փոքրամասնություն» եզրույթին զուգահեռ պիտի ձևավորել և զարգացնել մշակութային երկխոսության «դեսպանների», համընդհանուր արժեքները «տարածողի», և ինչու չէ՝ գլոբալացվող աշխարհում միջազգային անվտանգության արդի իրողություններում «ինտեգրման սոսնձի»՝ եզրույթների ընկալումը:

Վստահ եմ, որ հասունանում է, այս խնդիրների կարևորության ճանաչումն ու դրանց լուծմանն ուղղված միջազգային պարտավորությունների վերհաստատումը ամենաբարձր ամբիոններից, միջազգային մակարդակով: Վստահ եմ նաև, որ Սփյուռք ունեցող երկրները պիտի լինեն դրա նախաձեռնողն ու առաջամարտիկը:

Executive Director of the International Center for Human
Development (ICHD)
Mr. Tevan Poghosyan

*The General Values of Multiple Identity and the General
Interests of the Diaspora in Cultural Diversity*

In a rapidly globalizing world, perhaps the most significant changes at almost all levels run parallel with the perception of overcoming the barriers of space and time and with the accelerated rhythm of people's lives.

Globalization deeply transforms a person's identity as well. On the one hand, it gives unprecedented opportunities for the formation and development of the identity that has many meanings and components. On the other hand, it challenges the preservation of cultural diversity and the fundamental human rights that are connected to that diversity. It is no surprise that the countries with large Diasporas make attempts to take advantage of and respond to the mentioned opportunities and challenges.

The countries with large Diasporas do that because these particularities of globalization essentially multiply the previous complicated issues of partnership between the Diaspora and the homeland and require more efforts to take advantage of the opportunities and confront the challenges. In this sense, currently, special importance is attached to new, more effective resolutions and institutional solutions around the world.

The 20th century witnessed the establishment and development of the institute of the nation-state as the major guarantee for universal human rights, civil liberties and civil rights.

The establishment of the most significant institute of international security in the mid-1940s, the United Nations Organization, became a cornerstone for the formation of guarantees given by nation-states, the preservation of universal values, as well as the formation and further

advancement of universal conceptions on the establishment and advancement of the foundations for modern international affairs.

However, in the 21st century, the processes of globalization; the large, unprecedented flows of information and migration conditioned by those processes; multiple citizenship; the importance of cultural diversity and dialogue in the context of the enrichment of universal values; the expansion of the rights of nations and ethnic minorities, as well as the development of self-regulatory structures and similar phenomena make the formation of internationally recognized mechanisms for partnership between the homeland and the Diaspora an imperative in our days. Those mechanisms will help meet the vital interests of individuals with multiple identities and their unions, as well as the interests of nation-states.

Such mechanisms should be geared towards the mutual recognition of different cultures through individuals with multiple identities and their groups; the creation of bridges and penetration; the strengthening of ties between countries and societies, as well as the mutual understanding and synthesis of their interests.

Parallel with the term “minority”, I think we should also establish and develop the perception of “ambassadors” of cultural dialogue, the “disseminators” of general values, and why not, the “glue for integration” in modern international security in a globalizing world.

I am certain that the time is coming to acknowledge the importance of these issues and to solve them at the international level with countries’ reaffirmation from the highest podiums. I am also certain that the countries with Diasporas should be the initiators and the pioneers of that.

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԻ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ընդունելով, որ Սփյուռքը՝ որպես Հայրենիքից դուրս բնակվող էթնիկ հանրություն, համաշխարհային հանրության անբաժանելի մասն է, **կարևորելով** այն իրողությունը, որ Սփյուռքն իր ինքնության պահպանման համար կարիք ունի Հայրենիքի հետ սերտ համագործակցության,

համոզված լինելով, որ Սփյուռքն ունի որոշակի դերակատարություն միջազգային հարաբերություններում՝ նպաստելով ժողովուրդների և քաղաքակրթությունների միջև երկխոսությանը, մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների հարգմանը, հակամարտությունների կարգավորմանը և պետությունների ու ժողովուրդների միջև բարեկամական հարաբերությունների ամրապնդմանը,

գիտակցելով, որ Սփյուռքն իր վրա կրում է թե՛ Հայրենիքի, և թե՛ բնակության պետության սոցիալ-մշակութային ազդեցությունը, դրանով իսկ նպաստելով տարբեր մշակույթների հարստացմանը, զարգացմանը ու տարածմանը,

ՄԵՆՔ՝

«Սփյուռքի հեռանկարները գլոբալացվող աշխարհում» համաժողովի մասնակիցներս, գտնում ենք, որ անհրաժեշտ է.

1. ուսումնասիրել Սփյուռքի էթնիկ ինքնագիտակցության պահպանման նպատակով տարբեր երկրների՝ Սփյուռքի հետ աշխատանքների կուտակած փորձը, համագործակցության ձևերն ու միջոցները՝ կատարելագործելու եղած կառուցակարգերը,
2. Սփյուռքը դարձնել միջպետական համագործակցության, բազմակողմ հարաբերություններում որպես մշակութային երկխոսության առաջամարտիկ, խթանելու և զարգացնելու Սփյուռքի հետ տարվող աշխատանքները,
3. ձեռնարկել միջոցներ Հայրենիքի և բնակության պետության կողմից Սփյուռքի լեզվի, մշակույթի պահպանման, ավանդույթների, սովորույթների ամրապնդման ու զարգացման համար,

4. բնակության պետության և Հայրենիքի համագործակցության շնորհիվ նպաստել Սփյուռքի ինքնակազմակերպմանը, մասնակցությանը պետությունների սոցիալ-տնտեսական, մշակութային կյանքին,
5. զարգացնել ու խորացնել տարբեր սփյուռքների միջև համագործակցությունը բնակության պետությունում,
6. օգտագործել Սփյուռքի ներուժը, հնարավորությունները պետությունների և ազգերի միջև բարեկամության ամրապնդման ու հակամարտությունների կարգավորման, մարտահրավերների լուծմանը մասնակցելու գործում,
7. դիմել Միավորված ազգերի կազմակերպությանը, այլ միջազգային կազմակերպություններին՝ առաջարկելով գտնել ձևեր Սփյուռքի հիմնախնդիրները միջազգայնորեն ուսումնասիրման և կառուցակարգերի մշակման համար:

Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն, 27 մայիսի, 2011թ.

STATEMENT OF THE PARTICIPANTS OF THE CONFERENCE

Affirming, that as an ethnic community living outside of its homeland, Diaspora is an indivisible part of the international community,
Considering the fact that Diaspora needs to collaborate with homeland for the sake of its identity preservation,
Convinced, that Diaspora plays a certain role in international relations through fostering dialogue among nations and civilizations, respect of human rights and civil liberties, conflict settlement and enhancing friendship among nations,
Aware that Diaspora, bearing social and cultural influences of both homeland and the host state/s, contributes to the enrichment, development and advancement of different cultures,

WE

the participants of the international conference entitled “The Prospects of Diaspora in the Globalizing World” consider that it is indispensable:

1. to study the experience of states with respect to their Diaspora, ways and means of collaboration aimed at the preservation of ethnic self-consciousness in order to improve existing mechanisms,
2. to promote and develop the work with the Diaspora, seeing Diaspora as a vanguard of cultural dialogue in interstate cooperation and multilateral relations,
3. to empower homeland state and host state/s to undertake measures for the strengthening and development of Diaspora’s linguistic capacities, culture, customs and traditions,
4. to undertake measures in order to strengthen and ameliorate the efforts of homeland and host states geared toward Diaspora’s self-organization and its participation in social, economic and cultural endeavors of the governments.
5. to develop and intensify the cooperation between various Diasporas in the host states,

6. to apply Diaspora potential and capacities in order to strengthen the friendship between states and nations, as well as to contribute to conflict settlement and meeting the challenges,
7. to apply to the Organization of the United Nations and other international organizations to study Diaspora issues internationally and develop mechanisms.

Yerevan, Republic of Armenia, 27 May, 2011

ՆԿԱՐՆԵՐ ԳԱՄԱԺՈՂՈՎԻՑ